

ANALELE

Universității Creștine "Dimitrie Cantemir"

Seria **ISTORIE**-Serie nouă

Anul 5 • Nr. 1 - 2 • 2014

**UNIVERSITATEA CREȘTINĂ
„DIMITRIE CANTEMIR”**

Acreditată prin Legea nr. 238/23.04.2002

**ANALELE
Universității Creștine
„Dimitrie Cantemir”**

Seria ISTORIE – Serie nouă

BUCUREȘTI, 2014

**Revista Facultății de Istorie din Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”
cu apariție online, CD-ROM și print**

Anul 5 • Nr. 1 – 2 • Ianuarie – Iunie 2014

COLEGIUL DE COORDONARE:

Prof.univ.dr.MOMCILO LUBURICI, Președintele Fondator al Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”
• Prof. univ.dr. CORINA ADRIANA DUMITRESCU, Rectorul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”
• Prof.univ.dr.CRISTIANA CRISTUREANU, Prorectorul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” • Prof.univ.dr.IOAN CHIPER, Facultatea de Istorie, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” • Prof.univ.dr.ȘTEFAN OLTEANU, Facultatea de Istorie, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

Prof .univ. dr. CONSTANTIN HLIHOR, Decanul Facultății de Istorie, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” (responsabil) • Prof.univ.dr.CONSTANTIN BUȘE, Universitatea din București • Prof.univ.dr. SABIN ADRIAN LUCA, Universitatea „Lucian Blaga”, Director General al Muzeului Național Brukenthal, Sibiu • Prof. univ. dr.VASILE CHIRICA, Universitatea „Mihail Kogălniceanu” Iași • Prof.univ.dr. MIHAI MAXIM, Director al Institutului Cultural „Dimitrie Cantemir”, M.A.E., Istanbul • Prof. univ.dr. MARIAN COJOC, Universitatea „Ovidius” Constanța, • Prof.univ.dr. SORIN LIVIU DAMEAN, Universitatea din Craiova • Prof. univ. dr. CĂTĂLIN TURLIUC, cercetător științific gr.I, Institutul de Istorie „A.D.Xenopol” Iași • Cercetător științific gr.I dr. DANIELA BUȘĂ, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București • Cercetător științific gr.I dr. ILEANA CĂZAN, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București • Prof.univ.dr. MARIN CÂRCIUMARU, Universitatea „Valahia”, Târgoviște, • Cercetător științific gr.I dr. VENIAMIN CIOBANU, Institutul de Istorie „A.D.Xenopol” Iași • Conf. univ. dr. GAVRIIL PREDA, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” • Acad. ANDREI EȘANU, membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Chișinău • Cercetător științific dr. VALENTINA EȘANU, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova • Cercetător științific VALENTIN CONSTANTINOV, Institutul de Istorie, Stat și Drept al A.Ș.M., Chișinău, Republica Moldova • ALBINA GIRFANOVA, PhD, Saint-Petersburg State University, Saint- Petersburg, Russia • NIKOLAY SUKHACEV, PhD, Institute of Linguistics, Russian Academy of Sciences, Saint- Petersburg, Russia • VLADIMIR ARTAMONOV, PhD, Institute of the Russian History, Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia • Prof. ZEYNEP SÖZEN, PhD, Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey • Prof.CEZMI KARASU, PhD, Eskişehir Osmangazi University, Department of History, Eskişehir, Turkey

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Conf. univ. dr. GAVRIIL PREDA (redactor șef) • Conf. univ.dr. MARIN BADEA • Conf. univ. dr. GABRIEL LEAHU • Conf. univ. dr. LILIANA TROFIN • Lect. univ. dr. ANNE MARIE JUGANARU • Lect. univ. dr. RADU URLOIU (membri)

Adresa redacției:

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” ,Facultatea de Istorie, Splaiul Unirii, nr. 176, Sector 4, 040042 București 53
România, Telefon 021-330.92.30; 021-330.79.11/141
www.ucdc.ro/http://istorie.ucdc.ro/revista-academica.phpE-mail: revista.istorie.ucdc@gmail.com

ISSN 2068–3766(online); ISSN 2068–3758(CD-ROM); ISSN 1584 –3343(print)

Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, Seria Istorie–Serie nouă este o revistă științifică a Facultății de Istorie a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, care continuă seria publicată (nr. 1-6), exclusiv în format tipărit și în tiraj limitat, în perioada 1997-2005. Este o reapariție semestrială, cu numere duble (ianuarie-iunie, iulie-decembrie) în trei formate distinct cu sumar identic: online, CD-ROM și print; Revista reunește, în rubricile sale, studii și articole pe teme legate de istoria națională și universală; arheologie; științele auxiliare ale istoriei; viața și opera lui Dimitrie Cantemir; publicarea de documente indite referitoare la toate epocile istorice; practica și didactica predării istoriei; interviuri; recenzii și prezentări; evenimente științifice etc., în scopul de a oferi cadrelor didactice, cercetătorilor, doctoranzilor, masteranzilor, studenților, iubitorilor de istorie și a domeniilor conexe, rezultate actuale ale cercetării istorigrafice (analize, sinteze, dezbateri, recenzii), într-un cadru deschis dezbaterii științifice.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor și studiilor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu prevederile legislației referitoare la buna conduită în cercetarea științifică. Autorii lor le revine, în totalitate, responsabilitatea pentru acuratețea rezumatelor în limbă străină.

© 2013. Toate drepturile sunt rezervate autorilor.

Orice corespondență referitoare la această publicație rugăm a se trimite la următoarea adresă: Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Istorie, Revista AUCDCI, Splaiul Unirii, Nr. 176, Sector 4, 040042 București 53, România.

E-mail: revista.istorie.ucdc@gmail.com

The Annals of “Dimitrie Cantemir” Christian University, History Series, New Series is the scientific journal of the Faculty of History of “Dimitrie Cantemir” Christian University which continues, in a new format, the ancient series (6 issues, 1997-2005) that were exclusively printed in a limited edition. The journal appears two times a year, double issues (January-June, July- December) in three identical versions (printed, online and on CD-ROM). The main aim of the journal is to offer a generous and actual frame for scientific debate of data, synthesis, analysis, comments etc. for professors of all ranks in universities and colleges, researchers, PhD students, students (undergraduate and postgraduate), and to all those interested by the complex problematic of historical sciences. The journal contains several sections and publishes articles, studies, notes and discussions in Romanian and main international languages. The themes are related to: Romanian and universal history; Prehistory and archaeology; auxiliary historical disciplines; scientific activity and works of the savant Dimitrie Cantemir, the prince of Moldavia; original documents concerning all historical epochs; methodology of teaching history; book reviews; events of scientific life in Romania and abroad etc.

The entire responsibility for the specialized information of the articles' content and for the translation is to be assumed by the authors.

© 2013. All rights reserved to the authors.

Please send any correspondence related to this journal to the following address: “Dimitrie Cantemir”, Christian University, Faculty of History, AUCDCI Journal, Splaiul Unirii Nr. 176, Sector 4, 040042 Bucharest 53, Romania

E-mail: revista.istorie.ucdc@gmail.com

Editing, proofreading, layout and cover: conf.univ.dr. GAVRIIL PREDA Online version , html version CD-ROM și webmaster: Mihai Radu

Printing, copying, CD-ROM: Publisher Pro Universitaria, București

CUPRINS

ARTICOLE, STUDII

Gabriel TALMAȚCHI, <i>The Relations Between Dobrudja And The Mediterranean World As Reflected In The Numismatic Evidenc</i>.....	6
Grina-Mihaela RAFAILĂ, <i>Pavajul străzilor bucureștene în secolele XVIII-XIX</i>	23
Dan-Ovidiu PINTILIE, <i>Activitatea Societății Petroliere “Petrol-Block” în anii 1918-1948</i>	38
Marin BADEA, <i>România și aliații săi în toamna anului 1917 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I.C. Brătianu</i>.....	58
Daniel BRÎNZĂ, <i>Dezmembrarea Iugoslaviei. Studiu de caz: Croația</i>	65
Instrucțiuni pentru autori.....	79

THE RELATIONS BETWEEN DOBRUDJA AND THE MEDITERRANEAN WORLD AS REFLECTED IN THE NUMISMATIC EVIDENCE

dr. Gabriel TALMAȚCHI

National Museum of History and Archaeology Constanța, Romania
gtalmatchi@yahoo.com

Abstract

The economic transformation from the markets of Dobrudja's cities have led to the strengthening of the commercial relations, to the establishing of contacts with various centers of the age, domestics or Greeks. In Dobrudja, an important number of emission belonging to different Greek centers have been disseminated, due to the markets and to the evolved monetary mechanisms, thus indicating a dynamic commercial penetration, primarily during the 4th century BC. The discovery of all these coins in the Danubian-Pontic territory proves the active participation of Dobrudja in the exchanges of material and spiritual goods that have taken place in the Black Sea basin, offering, with an acceptable probability index, some suggestions regarding the zones towards which these exchanges were headed and the political relations (their extent and their dynamics), or, sometimes, only geographical directions.

Keywords: Dobrudja, monetary circulation, 4th century BC, numismatic evidence.

In monetary terms, the currency was one of the foundations of human society evolution, that element that ensured cohesion of the civic body or as a means of payment for community needs, for the good of economy and trade. It depended on all its functions (means of payment, measurement of value and others) on the existing context, favorable or not to its issuance and circulation, being an expression of needs and, last but not least, of a game of interest. Use of currency in other practices that exceeded the strict domain of applicability is a possible secondary aspect of specialized research, but it has provided very interesting information on its involvement through the human character, in totally different areas intended to its primary purpose. Use of currency becomes usual in the whole Greek world during the 5th century BC and it was used also by the local populations interested in its commercial and economic aspect. Currencies, especially those made of precious metals (but not absolutely), supported commercial and political activity and were used to support costs due to hiring, with various occasions, mercenaries, who formed an institution used frequently in the world of Greek cities. These are various aspects that are found more or less in what we notice by analyzing the probable currency in pre-Roman Dobrudja.

Greek colonization, which took place on the Dobrudjan coast of Pontus Euxinus, led to the gradual attraction of local communities in the economic system of the Greek world, where one of the fundamental elements for its proper functioning was currency. It was created to serve, among others, as a means of exchange for conducting commercial transactions in a conducive socio-economic framework. Selecting an advantageous territorial position, achieving a peaceful contact, subsequently developed in terms of economic and social, at first occasionally and then turned into lasting, represent the steps required to found colonies, especially

Milesian¹. Stages, in terms of economic and commercial relation, were successive, intermittent. They started from the expansion of goods (produced in other centers), continued with the expansion of authority and prestige, given that these goods began to be produced locally (currency played an important role in this regard as a symbol and less with the role of monetary economics or monetary circulation, at least in archaic period) and only then, political territorial expansion².

Founding of the three Greek colonies, Histria, Callatis and Tomis in the 7th-6th centuries BC (closely spaced chronologically) allowed gradual installation of an advanced civilization in many respects. This civilization found in the native world, near the coast and inland, a partner and a good receiver. First issues appear at Histria in the 5th century BC³, at Callatis in the 4th century BC⁴ and at Tomis in the middle 3rd century BC⁵. The presence of a monetary workshop in the Greek cities was necessary in the economic and political context and the monetary activity was overseen and organized by the official authority. The issues of the three cities during the autonomous period represent, considering the relationship between money and art, between money and symbol and between money and circulation, numismatic sources regarding research of artistic, religious, economic and commercial life, typical for the 5th-1st centuries BC (with several relevant periods of time) in the Pontic territory.

But, as we have mentioned in our title, our topic is not the monetary issues of the Dobrudjan west-Pontic colonies, but several monetary issues that came from the Mediterranean area or became part of the cash flows developed to and from the Mediterranean world. However, primarily the local ones, played an important role in the cash flow in the local market, both coastal, central-Dobrudjan and especially Danubian.

*

Based on the given topic we intend to repertoire all monetary issues in the Dobrudjan area, which were minted in Hellenistic centers located on the Mediterranean coast and which, in one way or another, were involved in trade and monetary flows between the Mediterranean and the Black Sea. Further, we briefly present all monetary finds, which represent the basis of this paper⁶.

So, we start by enumerating monetary issues of Ephesus (Ionia), dated between 280-258 BC, then three isolated pieces of Miletus (one of silver discovered at Histria - a hecta -, another of bronze discovered at Tomis and the last one, also of bronze - dated between 352 and 325 -, found on the Dobrudjan coast). We also mention a hoard (Pl. I, no. 5-6) consisting of such pieces discovered at Sinoie, at point "Movilele Dese", not far from Histria, ancient colony of Miletus. A silver piece (diobolon) issued in Magnesia (in Ionia) during the 4th century BC comes from the Dobrudjan coastline (Pl. I, no. 4). A bronze coin discovered in Mangalia and dated in

---

¹ See for Histria at Avram 1991, p. 19-30; Irimia 1993, p. 159.

² Roebuck 1959, p. 134; Talmațchi 2006, p. 52.

³ Iliescu 1967, p. 11; Iliescu 1976, p. 88-93; Poenaru Bordea 1978, p. 3; Poenaru Bordea 2001, p. 32; Iliescu 2002, p. 51-52; Poenaru Bordea 2004, p. 30-31.

⁴ Poenaru Bordea 1978, p. 15; Poenaru Bordea 1997, p. 60-61; Preda 1998, p. 74.

⁵ Poenaru Bordea 1978, p. 14; Preda 1998, p. 83; Iliescu 2002, p. 52.

⁶ All monetary findings are published following the Talmațchi 2007, p. 83-170.

the 2nd century BC comes from Smyrna (Ionia). From Chios (Ionian Islands) we mention a bronze coin (Pl. I, no. 3) discovered in Agigea dated in the 2nd-1st centuries BC (near coast). From Abydos, one of the most important economic and trade centers in Troas region, we have two bronze coins (Pl. I, no. 1-2) discovered in Tomis and dated in the 4th-3rd centuries BC. These coins may suggest the existence of direct or indirect contact with Dobrudjan west-Pontic colonies.

From southern Italy we mention the discovery of two bronze pieces, somewhere near Tomis. On the one hand, it is a coin issued by Syracuza (during the reign of Hieron II – 274/216 BC, on the other hand is a coin issued at Rhegion, of Apollon/tripod type (dated between 218/213 BC).

Other monetary categories, that until recently seemed insignificant among the findings of Pontic Dacia, are those of Hellenistic Kingdoms in Syria (Pl. I, no. 8-10) and Egypt (Pl. II, nr. 1-5, Pl. III, no. 1-3). For starters, we mention in Dobrudja those that belong to Seleukos I Nicator (312-280 BC). They enter at the beginning of the 3rd century and it is about staters and tetradrachmas. We mention in this regard the isolated discoveries of staters at Ostrov and tetradrachmas at Tulcea. Also, in hoards, we mention the existence of a tetradrachm at Satu Nou, together with tetradrachmas of Alexander III, Phillip III and Lysimachos type, dated in the 4th-3rd centuries BC. We also notice the presence of the Kingdom of Seleukos through a tetradrachm issued for Cleopatra Thea and Antiochos VIII Philometor and discovered in Tomis (issued between 125-121 BC).

The Hellenistic Kingdom of Syria is present with three bronze coins, all found at Tomis and issued for Antiochos II Theos (between 250/246 BC), Antiochos IV or V (between 175/164 or 163/162 BC) and Antiochos VII (138-129 BC). Egyptian pieces enter after middle or late 3rd century BC. Most of these coins are discovered at Tomis (more pieces are issued for Ptolemy I Philadelphus (285-272 BC), Ptolemy II Philadelphus (267 BC), Ptolemy III Evergetes (247/221/210 BC), Ptolemy IV Philopator (221/210/204/3 BC), Ptolemy VI Philometor/Ptolemy VII Euergetes II Physicon, Ptolemy VI Philometor/Cleopatra, Cleopatra VII-Thea Neotera - (issue from 50 BC). All these pieces are made of bronze, have a low intrinsic color and probably reached this area by the phenomenon of human movement. We add another item found near Tomis, in a grave, part of the funerary inventory typical for pre-Roman times. It was issued for Ptolemy VII Evergetes in the name of Arsinoe II (180-145 BC), probably an octadrachma *fouurré* (there is no trace of noble metal). Only two exceptions outside Tomis and its immediate surroundings are discoveries made on the bank of the Danube at Hârşova - two coins, one from Ptolemy I Philadelphus and the second from Ptolemy II, in the years 285/272 and 285/246 BC respectively - and at Iglîţa, ancient Troesmis, from Ptolemy III Evergetes (247/220 BC). Finally, we add one last discovery on the Dobrudjan coastline, issued for Ptolemy I Philadelphus. Analyzing these latter categories of coins, we have asked ourselves some questions. Is it possible for their presence to be explained otherwise than as involved in the human movement specific to the Hellenistic epoch? Could they have come here also through the citizens of west-Pontic colonies involved in the army and administration of Lagid Egypt? However, there are numerous data for Hellenistic period that could attest the presence of Greek-Egyptian syncretic cults, as seen in the sculptural art and in other areas.

The presence of Hellenistic Syrian coins is attested on the west coast of the Black Sea, in large accumulations and associated with other monetary issues of that time (as in Varna, dated between 275-265 BC). Rhodes has only one discovery at Tomis, more precisely, dozens of copies in a hoard, together with coins from other Greek colonies or centers. The fact that they were discovered in Dobrudja could express some commercial directions and the nature of trade practiced in the area. Rhodes remains a center known for the important commercial role played during Hellenistic period, as well as for the remarkable strictness imposed on the use of some coins in the domestic market of the city.

Among the particularities, we must mention a few important emissions that have been discovered only passim in Dobrudja, but they come, in their entirety, from the western coast of the Left Pontus Euxinus, more specifically, from the Romanian seashore. In this sense, we mention the pieces originating from, on the one hand the Hellenistic kingdom of Judah, a *prutah* from the time of Alexandros Iannaes (103-76 BC) issued in Jerusalem, and on the other hand from Judah, from the time of the war waged in the years 66-70 AD, off which we have a *prutah* from 67 AD (year 2), also issued in Jerusalem. This pieces, or especially the last one, it's possible that it "traveled" in the pockets of a soldier from the roman army that participated at the respective events and that gets to be colonized as a veteran in Moesia. Then, two bronze pieces (*semmissis*) are very interesting, in fact Gallic coins of the Iberian Celts, one struck in Gadez (Cadiz)-from the time of the Punic domination-subsequently Hispania), the other one issued in Sedeis (Saragozza) during the years 91-61 BC (Hispania Citerior). Both pieces have been discovered on the coast, somewhere between Istros and Callatis.

Analysis of the presence of certain types of coins must be made, from our point of view, depending on the place of discovery, namely: in Histria, Callatis and Tomis, then in their rural areas (*chora*) and, last but not least, in the local environment (in fortified settlements and in open settlements) in central and Danubian area, from north to south. About the evolution of the three colonies relevant to the topic of this paper in the Hellenistic period, we no longer insist, because these data, at least the general ones, are well known. At Histria, the rural territory of the fortress - *chora* - was created, considering the epigraphic information, in the second half of the 4th century BC⁷, although the existence of a landscaped area can be proven archaeologically no later than middle 6th century BC⁸. Callatis had a rural territory too, with a fortified appearance, defensive (see in this respect the fortress of Albești, built in the first half of the 4th century, or the one from Coroana and others)⁹. Finally, Tomis had an important area of influence in Hellenistic period, which was initially small and subsequently expended significantly¹⁰.

As we have seen for various periods in the monetary history of ancient Dobrudja (autonomous and colonial coin circulation in the west-Pontic centers of Dobrudja¹¹, circulation of Republican Roman denarius¹², of Roman imperial coins

---

⁷ Pippidi, Berciu 1965, p. 167-168; Condurachi 1968, p. 143-160.

⁸ Stoian 1957, p. 200; Avram 1996a, p. 244; Avram 2006, p. 59-63.

⁹ Bărbulescu, Buzoianu 2003, p. 39.

¹⁰ Irimia 2003, p. 49.

¹¹ Talmațchi 2006b, p. 36-42; Iacob 2013, p. 175-191.

and others¹³), the central area does not have representative findings and, therefore, seems less permeable to cultural, economic and commercial influences and even less populated. As a consequence, exchanges were more difficult or anyway, limited.

If there is the case, shipments within Dobrudja, in the south (because in the north realities were different, most of the area was integrated in the rural territory of Histria (*χώρα*), were possible because they were favored by the Getae population for economic necessities. Yet the inland roads seem difficult at this time, expensive and maybe even unsafe. The only route used to cross the region appears to be the one that connected Tomis and Axiopolis, both in pre-Roman epoch and in the Roman one. Otherwise, this and the Danubian limes remain important economic and commercial arteries for the penetration of Greek handicrafts in the areas located west and north of the Danube¹⁴.

Geographically speaking, the analysis must take into account the situation of the poleis, the *chora* and, last but not least, the situation of more remote areas, inhabited by indigenous populations, organized in tribes or tribal unions. They owned major fortified centers, with various forms of trade involving, more or less, (we refer to the role of currency) monetary issues. In the evolution of local society in the second half of the first millennium, we can trace the transformations occurring in different stages of development of their material and spiritual culture, the organization and differences from a micro-area to another. Changes occurring over time, from the social and economic point of view amid the increasingly important influence of Greek civilization, create within the indigenous Dobrudjan society the possibility to attract (high quality) import products and the possibility of using coins for the primary purpose for which they were issued; all these influences have come directly or indirectly from different colonial areas. Currency was claimed by the development of agricultural and handicraft production and by the commercial exchange again¹⁵.

Native population civilization (probably Getae) in Dobrudja has experienced constantly, in the second Iron Age, a significant economic, political and military presence, both in the Greek environment (*polis/chora*) and in the local one (settlements, fortifications, and so on). We mention in this regard some important local settlements as Adâncata-Floriile, Izvoarele, Satu Nou, Dunăreni-Muzait, and others¹⁶. Those settlements, based on Hellenistic archeological findings (varied and impressive quantitatively), seem to have played the role of exchange centers, including with Getae settlements located on the left bank of the Danube or with other similar settlements in the area. Danube was in pre-Roman times the main economic and commercial means of communication, for both Getae population and for economic representatives of West-Pontic colonies. This is characteristic mainly to the economic and trade situation typical for the 4th-3rd BC centuries; in the 2nd-1st centuries BC the economic reality and implicitly the commercial one showed signs of

---

¹² Talmațchi 2006c.

¹³ Iacob 2013, p. 226-232.

¹⁴ Talmațchi 2011, p. 52.

¹⁵ Talmațchi 2010, p. 402.

¹⁶ A short discussion about this subject see at Talmațchi 2012a, p. 7, 16.

a deep crisis¹⁷. Situation in the Danubian area is not very different from that of the coastal area, but here, the economic and trade issues seem to be more difficult to resolve (as scale and dynamic).

Archaeological research identified, from case to case, several phases of evolution. The population of those settlements practice agriculture, livestock, fishing and crafts (see in this respect the existence of blacksmith workshops and others with various other specializations). Many of the discovered pieces (jewelry, clothing accessories, beauty objects, amphorae and other ceramic objects) come either from commercial exchange with the Hellenistic world or, they may be the result of loot and plunder raids¹⁸. Another side of the problem is that there are also important sites where, from various reasons, we only have surface and no systematic research and in the best case preventive research. This situation can be explained only by a deficiency of research and maybe, in part, by chance. But it was chance that made possible the discovery of numerous archaeological artifacts that allow us to understand, at least in part, the political, economic, commercial and monetary realities.

Monetary finds (isolated and hoards), concentrated in certain territorial areas, do not appear to be random. The first could be related to the presence in these areas of major centers (regarding length and military power), specific to the local population in the Pontic territory, as well as to some Greek elements settled here from various reasons. Not least, in our analysis we must consider also the situation of necropolis typical for local population. For example, for the south-east area of the Pontic territory, we notice the extraordinary density of the necropolis, similar from the ethnic and chronological point of view (sometimes, in the same locality there were even two necropolis). It is obvious that, besides an “intense habitation”, there was a relevant demographic leap in the 5th (last two decades), 4th and 3rd (early) centuries BC (sometimes even for the entire second Iron Age) in the south-east corner of the Dobrudjan territory¹⁹. These *necropolis* correspond to local centers, open settlements, some included in repertoires, others that are still waiting for this moment. In Wallachia, in the 2nd-1st centuries BC, it seems to have been a demographic explosion expressed by a large number of Getae settlements²⁰. Unlike the situation from the right bank of the Danube, to its left settlements are destroyed in middle 1st century BC (or around this date), which can be linked to end of Burebista’s domination or to the period right after the disappearance of that king. However, after a correct interpretation of archaeological finds, the disappearance can be related to the fact that “the Romans settled in the Danube area, in the time of Augustus”²¹ and, therefore, this fatal event would have taken place in late 1st century BC.

Most coins, subject to our attention, are made of bronze. Bronze coin appears in the second half or the end of the 5th century BC (in the Greek world)²² and is

---

¹⁷ Talmaçhi 2008, p. 12.

¹⁸ Talmaçhi 2011, p. 53-54.

¹⁹ Irimia 1985, p. 75; Irimia 1989, p. 107.

²⁰ Conovici 1986, p. 81.

²¹ Preda 1985, p. 86-92.

²² Westermark 1977, p. 13; Picard 1989, p. 673-687; Amandry 1990, p. 7; Gerin, Grandjean, Amandry, Callatÿ 2001, p. 95.

highly exploited and issued beginning with the 4th century BC, in parallel with gold and silver coins²³. It is well known that bronze was used to make coins at the edges of Greek world, namely southern Italian Peninsula and northern coast of Pontus Euxinus, beginning with the 5th century²⁴. Bronze pieces are fractions of the silver ones and their issue is probably due to the request to substitute practical needs; they were issued too little to saturate all existing needs, especially in the case of an economic and commercial flourishing center. These coins were intended for everyday economic exchanges, of small values²⁵. Therefore, they had a significant increase in terms of quantity²⁶.

Three aspects or values are extremely important in analyzing currency: fiduciary value, the way it works on local market and the way of influencing the external economic environment.

Their presence in the great mass of nominal monetary, typical for the Dobrudjan area, may attest once again the existence of a monetary circulation. Whether they came occasionally (in the pockets of sailors or merchants), whether introduced intentionally in the money supply, they prove the existence of a highly fluent trading with centers located far away from Dobrudjan colonies, not to mention local population. Clearly they arrived by sea, and were taken mostly by Tomis (which seems to be the main route of entry) but also by Histria and Callatis. From here, they headed, accidentally or not, to rural areas and then arrived in fortified centers of local population. But, it is difficult to make a clear difference between direct economic and trade relations with certain centers of Greek and Roman worlds, and the possibility of transfer to the analyzed area through people, their circulation in the great trade (first in the entire Greek world and then in the Roman one). Also, the coin possesses many qualities and attributes and has played, as always, a very important part in the movement of armies, dynasties, traders and common people²⁷.

A highly sensitive issue is the one regarding currency. It represents the most accurate indicator of economic development. As we know, it can be seen either away from the source, or close by, in the city's market and in the area controlled by the polis²⁸. Regarding the presence of coins from west-Pontic cities, we consider as possible the existence of a monetary circulation (but only as a concept because it does not meet all the defining components, especially in the central and western area, i.e. on the riverside). From case to case, we can identify only the economic penetration of the local environment, as long as it does not seem to have been used at its true fiduciary value, but more spiritual. Deities present on the obverse of various monetary pieces used to represent great temptation for local environment religion, as we have noticed in some very clear archaeological situations (for example, their

---

²³ Amandry 1990, p. 7.

²⁴ Price 1968, p. 94-104; Price 1979, p. 351-365; Gerin, Grandjean, Amandry, Callatý 2001, p. 87, 91; Howgego 2005, p. 8.

²⁵ Cutroni Tusa 1980-1981, p. 487.

²⁶ See Mesembria at Dimitrov 1995, p. 146.

²⁷ Cook 1958, p. 257-262; Kraay 1976, p. 317-328; Planet 1992, p. 36.

²⁸ Lacroix 1975, p. 154; Bouyon 1998, p. 10-14.

presence in pits with ritual deposits and others, mostly religious materials burnt ritually)²⁹.

We were able to identify, for the majority of the emitter centers present in the monetary circulation from Dobrudja, certain penetration stages. Thus, in general, we have noticed two great stages, namely: the first corresponds to the end of 4th century B.C. and the 3rd century BC, and the second to the end of the 2nd century B.C. and the first half of the 1st century BC³⁰. In our opinion, both stages can be explained.

In the second half of the 4th century, it seems that the territory between the Danube and the Sea was incorporated in the Macedonian state, taking into consideration the tendency of Philip II to ensure control of Greece and the entire Balkan Peninsula; the proximity of Danube led to a series of geo-strategic, economic and military issues concerning the nature of relations with Greek colonies from the Black Sea³¹. We notice for the poleis on the west coast of Pontus Euxinus and from the straits area that their financial situation as well as of the local mints, despite all predictions, was not disastrous, on the contrary³². Philip II did not eliminate the possibility to issue bronze coins with various iconographic types in poleis under domination or just under his supervision³³. It also fed the local and regional cash flow with Macedonian monetary pieces, especially of bronze, just like the ones that used to circulate in the markets of the mentioned centers³⁴. From our point of view, the framework of Macedonian authority was beneficial, both economically and commercially, ultimately putting the Dobrudjan west-Pontic colonies in connection with numerous centers, closer or more distant, of the Hellenistic world. This allowed the penetration of different currencies with various issuing origins in the Dobrudjan Pontic area, especially the ones made of bronze, which ensured a stable currency, at least along the seaside.

In late Hellenistic age, especially in 2nd-1st centuries, the situation of colonies from the western seaside of the Black Sea, was often precarious; frequent political and military events suggest a somewhat normal economic life in a troubled political and military period and last but not least, a state of internal tension³⁵. Although they seemed increasingly weaker and abandoned for the local population, Greek poleis, in the context of more or less zonal rivalry, began to be considered of strategic interest, as seen by Mithridates IV Eupator, king of Pontos, and by Rome. West Pontic cities joined the alliance system of Mithridates and have consolidated the authority and stability (even they were ephemeral), asserting their external political and commercial position³⁶. Otherwise, it is well known the extent of commercial activities between the centers located in the Pontic area and the ones from the Aegean area in that period of time³⁷. Before 88-89 BC, the Black Sea basin was controlled by

---

²⁹ Talmaçhi 2010, p. 401 and note 3.

³⁰ Talmaçhi 2008, p. 12.

³¹ Vulpe 2010, p. 470-471.

³² Talmaçhi 2008, p. 16.

³³ Picard 1990, p. 1-15.

³⁴ Talmaçhi 2006d, p. 55-73.

³⁵ Pippidi 1967, p. 275-276.

³⁶ Avram, Bounegru 1997, p. 156; see also Avram 2003, p. 315.

³⁷ Hatzfeld 1919, p. 52-53.

the ruler of Kingdom of Pontos, the most important rival of the Roman authority in the area³⁸.

Conclusions

There was, no doubt, a strong link between currency (as a trade instrument) and what we call generically “local environment”. Regardless of its value, the currency has been a continuous attraction, without taking into account its place of origin. Local population had to use Greek currency or of other origin for economic and trade reasons. The presence of appreciable quantities of Greek and Macedonian currency in the 4th-3rd centuries BC makes us give local and regional trade a greater importance than has been granted to date. Selling wine, wheat, grain generally, seems an important source for monetary accumulation. Agriculture seems to be, for local society, the foundation of economic life, but trade still has an essential role in everyday life of local society (through the presence of foreign merchants and through the existence of some products of outstanding quality). Predominance of commercial navigation, the request of imported products, the persistence of constant commercial activities in cities and from cities to local area, are defining elements for the chronological periods analyzed.

Discoveries made so far, which were only accidental, can only suggest possible directions of trade, without being able to attest their existence in archaeological complexes and the current use out of practical needs. Isolated discoveries made outside the rural areas of the colonies could indicate the presence of significant local communities located near routes used by Greek merchants in search of new trade routes. Hence the deviation from relatively safe routes.

In order to achieve a thorough analysis of numismatic evidence is imperative to rely on the comparisons appeared in archaeological analyzes. Findings mentioned by us, located in the mentioned area, have not benefited in relevant proportion of archaeological excavations. In other words, much of them received only irrelevant contexts of discovery and they were fortuitous. But, considering that most of these discoveries were made in the 20th century and that because of the geo-political situation of Eastern Europe the pieces did not circulate among collectors, respectively among museums (they have enriched their numismatic and archaeological heritage only with pieces from immediate, close discoveries and only in rare cases, relatively neighboring) all these findings are certainly from Dobrudja area. The possible clear context of discovery was unfortunately lost. Another small part of the known (archaeological and monetary) material comes from repeated field researches, individual or collective, conducted by specialists from Constanța or by colleagues from other similar institutions beginning with late 20th century and early 21st century. In the same period (about the last 20 years), few accidental discoveries have ended up in private collections and then, through acquisitions and donations, arrived partially in the inventories of specialized institutions.

These findings mainly suggest a significant monetary circulation and new places of archaeological-monetary interest are revealed. Whether there are some direct links between currency and a possible settlement, commercial connections and

---

³⁸ Gaggero 1978, p. 196-300; Avram 1996b, p. 504; Vinogradov 1997, p. 526-562; Bounegru 2002, p. 33; Avram 2003, p. 315; Avram, Bounegru 1997, p. 156.

possible necropolis, which are within the period considered, remain under research that doesn't seem to be cleared up very soon. The only thing possible is to gather, in a generous fund, all monetary discoveries specific to that period of time or at least to gather clear information on their discovery. Use of coins as a first main segment of a thorough research of the phenomenon, sometimes collides with a few limits determined either by the fact that everything that is published does not have a very well defined place or by the fact that many discoveries are not yet known by the few specialists that are still dealing with that research topic.

Even if the findings presented provide a very brief picture of the realities in Dobrudja in the last centuries of the bygone era, corroborating with systematic archaeological research and other previous discoveries will allow a better insight into at least two distinct zones across the region: the seaside, with rural areas of the Greek cities or rural settlements located in their immediate vicinity and the Danubian area, where the indigenous element is obvious, even though many Greek imports are present.

Military and political history of the Istro-Pontic territory (developed over seven centuries) is marked by numerous events that directly influenced the life and activity of human communities, either native or Greek colonies. In the beginning, from various reasons, the Greeks had a strong upward economic, commercial, monetary and military impact on the local population but, in the last three decades of the 1st century BC, the situation was reversed, sometimes dramatically. But, with few exceptions, the two communities evolved through economic, commercial, monetary and military coexistence and cooperation; they have achieved small partial victories in front of large armies, which did not have the power to change the history and military realities in different chronological sequences. The entire west-Pontic area becomes part of the commercial maritime system, controlled and organized by Rome³⁹ and the colonies had autonomy that experienced numerous limitations in the next three centuries. One of the coins that had international status in antiquity, Republican Roman denarius, appeared in Moesia and competed with local currency⁴⁰ (like the one from other geographical areas) and was gradually replaced by the denarius and the imperial bronze coin from Rome beginning with late 1st century AD.

Bibliography

- Amandry 1990 - M. Amandry, *Introduction*, in P. Strauss (ed.), *Collection Maurice Laffaille. Monnaies grecques en bronze*, Bâle, p. 7.
- Avram 1991 - A. Avram, *Beziehungen zwischen Griechen und Geten im archaischen Histria*, StCl 27, p. 19-30.
- Avram 1996a - A. Avram, *Modes de contacts entre grecs et gètes à Histria à l'époque archaïque*, in O. Lordkipanidze, P. Lèveque (eds.), *Sur les Traces des*

---

³⁹ Bounegru 2007, p. 49.

⁴⁰ See Talmaçhi 1999, p. 271-286; Talmaçhi 2003, p. 261-272; Talmaçhi 2003-2004, p. 315-322; Talmaçhi 2006c, p. 11-23.

- Argonautes*, Actes du 6e symposium de Vani (Colchide), 22-29 septembre 1990, Paris, p. 241-251.
- Avram 1996b Alexandru 1996b: Der Vertrag zwischen Rom und Callatis (CIL I² 2, 2676), in B. Funck (ed.), *Hellenismus. Beiträge zur Erforschung von Akkulturation und politischer Ordnung in den Staaten des hellenistischen Zeitalters*, Akten des Internationalen Hellenismus-Kolloquiums 9-14 März 1994 in Berlin, Tübingen, p. 491-511.
- Avram 2003 - A. Avram, Histria, in D. V. Grammenos, E. K. Petropoulos (eds.), *Ancient Greek Colonies in the Black Sea*, vol. I, Thessaloniki, p. 279-340.
- Avram 2006 - A. Avram, *The Territories of Istros and Kallatis*, in P. Guldager, V. F. Stolba (eds.), *Surveying the Greek Chora, Black Sea Region in a Comparative Perspective*, Aarhus (Black Sea Studies 4), p. 59-80.
- Avram, Bounegru 1991 - A. Avram, O. Bounegru, *Mithridates al VI-lea Eupator și coasta de vest a Pontului Euxin în jurul unui decret inedit de la Histria, Pontica*, 30, p. 155-164.
- Bărbulescu, Buzoianu 2003 - M. Bărbulescu, L. Buzoianu, *Complexe de locuire din așezarea fortificată greco-indigenă de la Albești (jud. Constanța)*, in *Istorie și diplomatie în relațiile internaționale. Omagiu istoricului Tahsin Gemil*, Constanța, p. 39-51.
- Bounegru 2002 - O. Bounegru, *Comerț și navigatori la Pontul Stâng și Dunărea de Jos (sec. I-III p.Chr.)*, Iași.
- Bounegru 2007 - O. Bounegru, *Le Pont Gauche et Rome: traditions hellenistiques et modeles commerciaux romains*, in *Classica et Christiana*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Istorie, Centrul de Studii Clasice și Creștine, 2, Iași, p. 49-58.
- Bouyon 1998 - B. Bouyon, *Etudes de gravure monétaire, de l'Italie grecque archaïque à l'Europe du 17e siècle*, Moneta 12, Wetteren.
- Cook 1958 - R. M. Cook, *Speculations on the origins of Coinage*, Historia, 7, p. 257-262.
- Condurachi 1968 - E. Condurachi, *Problemi della polis et della chora nelle città greche del Ponto Sinistro*, in *La città e il suo territorio*, Atti del settimo Convegno di studi sulla Magna Grecia, (Taranto 1967), Napoli, p. 143-160.
- Conovici 1986 - N. Conovici, *Așezări fortificate și centre tribale geto-dacice din Muntenia (sec. IV î.e.n.-I e.n.)*, Istros, 4, p. 71-87.
- Cutroni Tusa 1980-1981 - A. Cutroni Tusa, *Recenti studi e ricerche sulla monetazione della Sicilia Antica*, Kokalos 26-27, p. 480-502.
- Dimitrov 1995 - K. Dimitrov, *IGCH 843 (Nesebar, 1959) and the bronze coinage of Mesambria in the late 4th century B.C.*, in *Studia in honorem Georgii Mihailov*, Institut of Thracology, Sofia, p. 145-148.
- Gaggero 1978 - E. S. Gaggero, *Relations politiques et militaires de Mithridate VI Eupator avec le populations et les cités de la Thrace et avec les colonies grecques de la Mer Noire occidentale*, Pulpudeva, 2, p. 196-300.
- Gerin, Grandjean, Amandry, Callatÿ 2001 - D. Gerin, C. Grandjean, M. Amandry, Fr. Callatÿ, *La monnaie grecque*, Paris.
- Hatzfeld 1919 - J. Hatzfeld, *Les trafiquants italiens dans l'Orient hellénistique*, Paris.
- Howgego 2002 - C. Howgego, *La Storia Antica Attraverso le Monete*, Roma.

- Iliescu 1967 - O. Iliescu, *Cel mai vechi sistem monetar adoptat pe teritoriul de azi al României*, Viața economică, V, 4 (180), 27 ianuarie, p. 11.
- Iliescu 1976 - O. Iliescu, *Le système monétaire et pondéral à Histria, Callatis et Tomis aux Ve-IIe siècles av. notre ère*, in *Actes du 8ème Congrès International de Numismatique*, New York-Washington, septembre 1973, Paris-Bâle, p. 85-98.
- Iliescu 2002 - O. Iliescu, *Istoria monetei în România (c. 1500 î.e.n.-2000)*, *Cronologie-Bibliografie-Glosar*, București.
- Irimia 1985 - M. Irimia, *Date noi privind necropolele getice de la Bugeac, com. Ostrov, jud. Constanța*, *Thraco-Dacica*, 6, 1-2, p. 75-85.
- Irimia 1989 - M. Irimia, *Unele considerații privind civilizația geților din Dobrogea în a doua epocă a fierului în lumina descoperirilor arheologice*, *Symposia Thracologica*, 7, Tulcea, p. 94-114.
- Irimia 1993 - M. Irimia, *Geții din Dobrogea în a doua jumătate a mileniului I a.Chr. și legăturile lor cu alte populații*, in *Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”*. *Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, Constanța, p. 156-176.
- Irimia 2003 - M. Irimia, *Considerații privind teritoriul rural al Tomisului în perioada elenistică*, in *Studii Istorice Dobrogene*, Universitatea „Ovidius” Constanța, Facultatea de Istorie, Constanța, p. 37-56.
- Kraay 1976 - C. M. Kraay, *Archaic and Classical Greek Coinage*, Los Angeles.
- Lacroix 1975 - L. Lacroix, *Les types des monnaies grecques*, in J. M. Dentzer et al. (éds), *Études d'archéologie classique IV. Numismatique Antique. Problèmes et Méthodes*, Actes du colloque organisé à Nancy du 27 septembre au 2 octobre 1971 par l'Université de Nancy et l'Université Catholique de Louvain, Nancy-Louvain, p. 153-163.
- Picard 1989 - O. Picard, *Innovations monétaires dans la Grèce du IVe siècle*, CRAI, p. 673-687.
- Picard 1990 - O. Picard, *Philippe II et le monnayage des cites grecques*, REG, 103, p. 1-15.
- Pippidi 1967 - D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, București.
- Pippidi, Berciu 1965 - D. Pippidi, D. Berciu, *Din istoria Dobrogei. Geți și greci la Dunărea de Jos din cele mai vechi timpuri pînă la cucerirea romană*, București.
- Planet 1992 - F. Planet, *La monnaie. La cité l'Histoire*, Lyon.
- Poenaru Bordea 1978 - Gh. Poenaru Bordea, *Viața economică în Pontul Stâng în epoca elenistică în lumina izvoarelor arheologice și numismatice*, rezumatul tezei de doctorat, București.
- Poenaru Bordea 1997 - Gh. Poenaru Bordea, *Emisiunile monetare din atelierele grecești de pe litoralul românesc al Mării Negre (sec. VI î. Hr.-III). Un stadiu al problemei*, in *130 de ani de la crearea sistemului monetar românesc modern*, București, p. 56-70.
- Poenaru Bordea 2001 - Gh. Poenaru Bordea, *Atelierul monetar al cetății Istros în perioada autonomiei*, în Simpozion de Numismatică, Comunicări, studii și note, București, p. 9-33.

- Poenaru Bordea 2004 - Gh. Poenaru Bordea, *La diffusion des monnaies d'Istros, Callatis et Tomi du VIe au Ier siècle av. J.-C dans leurs territoires, zones d'influence et ailleurs*, in *Presenza e funzioni della moneta nelle choraie delle colonie greche dall'Iberia al Mar Nero*, Atti del XII Convegno organizzato dall'Università „Frederico II” e dal centro internazionale di studi numismatici Napoli, 16-17 giugno 2000, Roma, p. 27-70.
- Preda 1985 - C. Preda, *Cu privire la data și cauzele dispariției unor dave geto-dacice sud-carpătice*, *Thraco-Dacica*, 6, p. 86-92.
- Preda 1998 - C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București.
- Price 1968 - M. J. Price, *Early greek bronze coinage*, in C. M. Kraay, G. K. Jenkins (eds.): *Essays in Greek Coinage presented to St. Robinson*, Oxford, p. 90-104.
- Price 1979 - M. J. Price, *The function of early Greek bronze coinage*, in *Atti del VI Convegno del Centro Internazionale di Studi Numismatici*, Napoli, 17-22 aprilie 1977, Rome, supplement AIN, 25, p. 351-365.
- Roebuck 1959 - C. Roebuck, *Ionian trade and colonisation*, New York.
- Stoian 1957 - I. Stoian, *În legătură cu vechimea teritoriului rural al Histriei*, *SCIV*, 8,1-4, p. 183-204.
- Talmațchi 1999 - G. Talmațchi, *Noi denari romani republicani descoperiți în Dobrogea*, *Pontica*, 31, p. 271-286.
- Talmațchi 2003 - G. Talmațchi, *Aspects concerning the circulation of the Roman republican denars in Dobruja*, *Studia Antiqua et Archaeologica*, 11, p. 261-272.
- Talmațchi 2003-2004 - G. Talmațchi, *Date noi privind descoperirile de denari republicani în Dobrogea*, *Ialomița*, 4, p. 315-322.
- Talmațchi 2006a - G. Talmațchi, *Aspecte privind condițiile economico-comerciale favorabile apariției și dezvoltării atelierelor monetare în cadrul orașelor vest-pontice dobrogene în perioada autonomă*, *Danubius*, 24, p. 51-62.
- Talmațchi 2006b - G. Talmațchi, *Les monnaies autonomes d'Istros, Callatis et Tomis, Circulation et contexte*, Wetteren.
- Talmațchi 2006c - G. Talmațchi, *The Roman Republican Coinage in Dobrudja*, X, *Coins from Roman sites and collections of Roman coins from Romania*, Cluj-Napoca.
- Talmațchi 2006d - G. Talmațchi, *Monedele de tip macedonean în Dobrogea*, Sfântu Gheorghe.
- Talmațchi 2007 - G. Talmațchi, *The Mints' Issues from the Black Sea coast and other areas of Dobrudja. The Pre-Roman and early roman periods (6th Century BC-1st Century AD)*, Cluj Napoca.
- Talmațchi 2008 - G. Talmațchi, *Politici monetare în contextul realităților politico-militare și comerciale-economice din Dobrogea preromană. Evidența numismatică*, *Apulum*, 45, p. 1-27.
- Talmațchi 2010 - G. Talmațchi, *About a small hoard including histrian silver coins of Apollon type discovered in Dobruja*, *Pontica*, 43, p. 399-406.
- Talmațchi 2011 - G. Talmațchi, *Despre cronologia complexului de așezări de la Floriile (com. Alimanu, jud. Constanța) prin prisma datelor arheologice și*

- numismatice*, in *O jumătate de veac în slujba Bucureștilor*, vol. II, *Omagiu Profesorului Panait I. Panait la 80 de ani*, București, p. 45-65.
- Talmațchi 2012a - G. Talmațchi, *Despre un tezaur elenistic descoperit în sud-vestul Dobrogei*, SCN, 3 (15), p. 7-18.
- Talmațchi 2012b - G. Talmațchi, *Monetăriile orașelor vest-pontice Histria, Callatis și Tomis în epoca autonomă*, Cluj-Napoca.
- Vinogradov 1997 - J. G. Vinogradov, *Pontische Studien. Kleine Schriften zur Geschichte und Epigraphik des Schwarzmeerraumes*, ed. In Verbindung mit H. Heinen, Mainz.
- Vulpe 2010 - A. Vulpe, *Istoria și civilizația spațiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII-lea și începutul secolului al III-lea a.Chr.*, in Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe (eds.), *Istoria Românilor*, vol. I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, ed. a II-a, p. 465-515.
- Westermarck 1977 - U. Westermarck, *The Fifth Century bronze coinage of Akragas*, in *Le origini della monetazione di Bronzo in Sicilia e in Magna Grecia*, Atti del VI Convegno del Centro Internazionale di Studi numismatici, Napoli, 17-22 aprilie 1977, p. 3-17.

Pl.I. Monetary issues from Abydos (1-2), Chios (3), Magnesia (4), Miletus (5-6), Smyrna (7) and Syria (8-10) discovered in Dobrudja

1

2

3

4

Pl. II. Monetary issues from Egypt (1-4) discovered in Dobrudja.

1

2

3

Pl. III. Monetary issues from Egypt (1-3) discovered in Dobrudja.

PAVAJUL STRĂZILOR BUCUREȘTENE ÎN SECOLELE XVIII-XIX

Grina-Mihaela RAFAILĂ
Muzeul Municipiului București
mhlfaila@yahoo.com

Abstract

The foreign travelers passing by the Walachian Capital used to notice that, during the Middle Ages, „there was no kind of pavement”. It was not until 1692 that the Podului Mogoșoaiei road was built, during the ruling of Constantin Vodă Brâncoveanu, who needed a shorter road to connect the Princely Court with his estates at Mogoșoaia - this can be considered the first urban planning project. This artery was initially paved with oak beams, and endowed with ditches towards the middle part, for water draining, covered by wooden foot bridges - fact that rose the circulation level and hence the name of „bridges” attributed to the streets of Bucharest.

Bucharest street paving suffered from the lack of concern from the Phanariot rulers whose reigns were short and ever-changing, so they never disposed of the large sums necessary for more consistent urban actions. Yet, there were a few rulers who managed this problem by founding some institutions or offices – Epitropia obștească a Politii, Vornicia podurilor, Vornicia obștirilor, Polcovnicia podurilor, Nazirul podurilor or Eforia podurilor – in charge exclusively with paving and the cleaning of the streets of Bucharest.

Keywords: Bucharest, Podul Mogoșoaiei, pavement, streets, street paving workers

În Bucureștii evului mediu cele mai importante artere erau: Drumul Brașovului (Podul Mogoșoaiei, apoi Calea Victoriei continuată cu Șos. Kiseleff), Drumul Craiovei sau al Mehedinților (Podul Calicilor/Caliței, devenită Calea Rahovei), Drumul Târgoviștei (Calea Griviței), Drumul Giurgiului (Podul Beilicului numit apoi Calea Șerban Vodă), Drumul Târgului de Afară (Calea de Afumați, Podul Târgului de Afară, și în final Calea Moșilor) și Podul de Pământ (Calea Plevnei). Călătorii străini ce s-au aflat în trecere prin Capitala țării de-a lungul timpului ne spun că „*nu exista nici un fel de pavaj*” acum peste mai bine de 300 ani. Însă, mai târziu Podul Mogoșoaiei, Podul Calicilor, Podul Beilicului și Podul Târgului de Afară au beneficiat de „*un fel de pardosire*”¹, care consta în bârne de lemn, lungi cât lărgimea străzii respective, așezate transversal în lungul străzii și fixate cu scoabe de fier. Această dispunere

---

¹ Lahovari, 1898, p. 698.

făcea ca porțiunea destinată circulației să fie mai înaltă decât restul spațiului din jur, aspect care a dus la apariția denumirii de „pod”².

Podul ulițelor locuite de către marii boieri și bogații negustori era făcut de către mahalagii, dar dacă se strica se aștepta ca de reparația sa să se preocupe domnia. Însă atunci când se întâmpla ca vreun boier de vază sau chiar domnul să se răstoarne din pricina stricării podului a doua zi sosea un „*pitac cu zapcialâc*”, pentru ca mahalagii să se ocupe de astuparea găurilor și a băltoacelor cu cenușă, paie, tufe sau alte colțuri sau sfărămături³. Multe dintre străzi erau lipsite de trotuare sau erau înguste, astfel încât cu greu puteau circula două care alăturate. Cu toată sârguința depusă de către instituția *Polcovniciei podurilor*, acestea nu puteau fi niciodată în bună stare, întrucât podinile se desprindeau, băteau apa infectată, care băltea dedesupt, împrășcând cu noroi atât boierimea din carete cât și pe sârmanii ce mergeau pe jos. De asemenea, mirosurile apelor strânse sub aceste căi de comunicații nu erau dintre cele mai plăcute, datorită murdalâcurilor acumulate cât și a animalelor căzute și care putreziseră în timp⁴.

Podurile ulițelor centrale erau reparate de către podari și dulgheri, sub conducerea cișmigiilor și suiulgiilor, care se ocupau și de măturarea sau de îndepărtarea zăpezii iarna. Pentru celelalte străzi erau folosiți osândiții de la pușcărie, care purtau butuc de lemn la picioare, pentru a se împiedica fuga lor când erau scoși în „*libertate*”⁵. Au fost și situații când unii orașeni mai avuți au lăsat, prin testament, sume de bani pentru repararea vreunei căi de comunicație. În acest sens amintesc gestul neguțătorului Panait Gheorghiu⁶, care lasă bani pentru reparația și întreținerea Podului de Pământ, pe care de altfel și locuia, fapt ce arată cât de acută era problema străzilor într-un oraș care se dorea a fi Capitală. Pentru întreținerea canalelor de sub cele patru mari poduri, în care se vărsau toate apele de pe ulițe și ulicioare, ca și pentru nivelare, cotire, aducere și curățire a lor se ocupa un întreg corp de slujitori – *podari*, organizat aproape militărește, fiind comandați de marele cișmigiu, care, la rândul lui, depindea de spătar și de agă.

Tăierea Podului Mogoșoaiei, la anul 1692, poate fi considerat primul proiect de planificare urbană bucureșteană. În timpul domniei brâncovenești, marile artere erau pavate tot cu grinzi de lemn, însă într-un mod mai sistematic și oarecum mai

---

² Ionescu, 1974, p. 30.

³ Ionnescu-Gion, 1933, p. 1.

⁴ * * * *Bucureștii ...*, 1943, p. 1.

⁵ Papazoglu, 2005, p. 121.

⁶ Potra, 1992, p. 143.

durabil. Erau prevăzute cu „șanțuri adânci de 8 palme domnești și largi de 6 palme”⁷, dispuse pe mijloc, pentru scurgerea apelor, acoperite cu podiști de lemn pentru trecerea oamenilor, dar și cu țăruși pe margine, mai ales în locurile virane, pentru a preîntâmpina unele accidente neplăcute. Construirea pavajelor mergea până în pereții caselor sau ai prăvăliilor, fără a mai vorbi de trotuare care nici nu existau. Pe ulițele secundare podul era confecționat mai simplu – un șir de grinzi nefasonate erau așezate în lungul drumului, la aprox. 3 m. distanță, peste care se așeza direct podina de uzură, în lat⁸.

Domnii fanarioți nu prea s-au arătat preocupați de înfrumusețarea orașului din motive obiective, ca de pildă durata scurtă a domniei, însă au existat și excepții. Alexandru Ipsilanti este cel dintâi domn care ia unele măsuri urbanistico-edilitare în primul oraș al țării. Astfel, este înființată *Epitropia obștească a Politii*, care se ocupa în primul rând de pavarea și curățenia străzilor, de construirea și repararea podurilor propriu-zise de pe cele două râuri ce străbat orașul – Dâmbovița și Colentina⁹.

Succesorul său, Nicolae Caragea (1782-1783) înființează o nouă dregătorie – *Vornicia podurilor*, care era alimentată financiar din taxele plătite pe mărfurile intrate în oraș. De asemenea, sunt luate și o serie de măsuri – pentru dregerea podurilor, a căror grijă le lasă și mărginașilor, zapcii aveau dreptul „să silească pre fiecare și pre toți de obște a curăți podul cât ține fața casei, a curții și a prăvăliei lui”; un polcovnic de pod era dator „să nu lase nicăeri găuri sau podine mari”¹⁰.

Un document din 19 decembrie 1784¹¹ ne dezvăluie procedura de pavare a unei străzi obișnuite – marele agă arăta domnului, printr-o anafora, necesitatea pavării unei străzi; domnul cerea marilor boieri să „chibzuiască” și să propună ceea ce era necesar; marii boieri orânduiau pe boierii epitropi ai drumurilor să poruncească „polcovnicului za pod” să întreprindă măsurători, să stabilească suprafața în stâneni, cetățenii, mănăstirile sau hanurile ce trebuiau să plătească pentru stânenii pavați care-i aveau la fațada proprietății lor. După clarificarea acestor probleme domnul cerea marelui agă să strângă sumele necesare, iar boierii epitropi să finalizeze lucrarea. Desigur că existau și persoane, care deși aveau o stare materială bună, nu-și plăteau la termen sumele datorate, astfel că începerea lucrării era de cele mai multe ori întârziată.

---

⁷ Ionnescu-Gion, 2003, p. 356.

⁸ Rădvan, 2007, p. 99.

⁹ * * * *București...*, 1959, p. 36.

¹⁰ Urechia, 1893, pp. 293-294.

¹¹ Potra, 1990, pp. 208-209.

În timpul domniei lui Nicolae Mavrogheni (1786-1790) este numit un epistat al podurilor mari din București, care se preocupă de reparația Podurilor Șerban Vodă și a celui de Pământ, care era făcută de către breasla podarilor și a lucrătorilor angajați după sistemul cislei. Aceștia erau plătiți de către proprietarii sau negustorii de pe ulița ce se repara. Cei care nu plăteau cisle erau pedepsiți într-un mod foarte original, în sensul că în fața casei proprietarului dator i se săpa un șanț și totodată i se interzicea dreptul de a circula pe ulița proaspăt dreasă¹². William Hunter, la 1792, afirma că „*pavajul cu lemn se datorează pământului care nu permite o temelie solidă*”¹³.

Lipsa fondurilor îl va determina pe domnul fanariot Mihai Suțu, la 22 noiembrie 1792, să instituie o taxă pentru întreținerea „*pavalelor*” orașului, prin care fiecare locuitor trebuia să plătească în funcție de câte camere deținea (5 sau 10 parale de cameră), ținându-se seamă de starea socială sau de funcția deținută¹⁴. La aceste venituri se adăugau și sumele provenite din plata unui impozit perceput pe mărfurile care intrau în oraș. În același timp era interzisă deschiderea unor ulițe fără aprobarea Vorniciei obștirilor¹⁵. Următorul cărmuitor al țării, Alexandru Moruzi (1792-1796), s-a arătat preocupat de nevoile orașului, astfel, că este reorganizată *Vornicia obștirilor*, care trebuia să se ocupe doar de treburile edilitar-urbanistice ale orașului. Deși *Polcovnicia podurilor* s-a străduit să-i convingă pe domn și pe boieri de necesitatea pietruirii principalelor artere ale urbei, nu s-a reușit acest lucru întrucât boierii nu doreau să-și piardă o importantă sursă de venit, furnizată de vânzarea materialului lemnos, provenit din pădurile deținute, pentru „*așternerea*” străzilor.

În anul 1793 este reparat Podul Mogoșoaei, iar în anul următor s-a dorit refacerea Podului Târgului de Afară, însă Isac Ralet se plângea domnului că lucrarea prevăzută nu putea avea loc din pricina faptului că podinarii se aflau la muncile câmpului¹⁶.

Podirea era făcută de către lemnari, cărora li se asigura doar hrana în bani (=imilic) și de către cei „*închiși la pușcărie și la grosul spătăriei și agiei*”, în timp ce țărani care veneau cu carele în oraș erau obligați să scoată câte un car de fiecare din pământul strâns în șanțuri¹⁷. Doar la nevoie erau angajați lucrători „*cu tocmeală*”¹⁸.

---

¹² Ionescu, 1974.p. 32.

¹³ Simionescu și Cernovodeanu, 1976, p. 69.

¹⁴ Rădvan, 2007, p. 102.

¹⁵ Ionescu, 1974, p. 32.

¹⁶ Rădvan, 2007, p. 104.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ionescu, 1974, pp. 32-33.

Problema lărgirii ulițelor bucureștene a preocupat mereu pe domnitorii de la începutul secolului al XIX-lea. Deși în unele hrisoave mai vechi se statornicea „*ca toate podurile să fie largi, de 4 stj.*”, acest lucru nu se va respecta întocmai de către locuitorii, care continuau să-și ridice case cu scări, streșini și tarabe, obturând lumina uliței, în timp ce lățimea căii de acces se reducea de cele mai multe ori la 3 stj.¹⁹. După focul izbucnit în ziua de 28 august 1804, când a ars Târgul din Năuntru, apar primele încercări ale autorităților de a face o anumită ordine în situația existentă. Însuși domnul Constantin Ipsilanti, care i-a ajutat pe orășeni la refacerea celor aprox. 600 de case făcute scrum, poruncește „*să se facă casele drepte, în rând, să iasă ulițele drepte, nu șuvăite și casele una mai afară și alta mai înăuntru, ca mai înainte, de astupa una pe alta... și a făcut toate podurile ce arsese și cele ce erau vechi și putrede le-au prefăcut*”²⁰. De asemenea, se solicita imperios înlăturarea tarabelor și ciacmalelor. Totodată, s-a reușit și curățarea celor patru poduri principale²¹.

Deși aceste măsuri nu au fost respectate întru totul, următorul domn Alexandru Suțu, în prima sa domnie, va desemna pe vornicul lordache Goleșcu să adopte măsuri strașnice – dărâmarea tuturor adaosurilor de la construcțiile existente, în timp ce noile construcții nu mai aveau dreptul la aceste „*anexe*”²². S-a mai cerut ca streșinile caselor să fie prevăzute cu jghiaburi și s-a adus în discuție iarăși problema lărgirii podurilor „*pentru ca să poată umbla carele fără a se îmbulzi și a se izbi unul de altul*”²³.

În timpul administrației militare rusești din timpul conflictului ruso-turc (1806-1812), orașul începe să se modernizeze. Sunt luate măsuri edilitare privind repararea podurilor – Podul Mogoșoaei, ulițele de la Sf. Sava și Colțea, ca și cea care duce de la Mihai-Vodă, și s-a inițiat un serviciu de curățire a străzilor și de prevenire a incendiilor²⁴. Deși poruncile se dădeau foarte ușor și repede, mai greu se și puneau în practică.

Beneficiind de o domnie relativ lungă, respectiv de 6 ani, Ioan Vodă Caragea a întreprins o serie de acțiuni edilitare și urbanistice. Astfel că la anul 1814 sunt reparate Podul Mogoșoaei, cu podine noi, după modelul podurilor de la Iași, în timp ce vechile podine sunt folosite la refacerea Podului Târgului de Afară, iar Podul Șerban Vodă este reparat cu podinile provenite de la Podul Târgului de Afară.

---

¹⁹ Caselli, 1937, p. 1.

²⁰ Tătărâm, 1992, p. 18.

²¹ Ionescu, 1974, p. 33.

²² Caselli, 1937, p. 1.

²³ Cernovodeanu, mss., p. 324.

²⁴ * * * *București...*, 1959, p. 38.

Încăperile de jos ale casei vistierului Ioan Hagi-Moscu, aflată pe locul actual ocupat de clădirea Teatrului Național, au servit drept sediu al *Nazirului podurilor*, unde au fost semnate hârțile de interes edilitar ale orașului²⁵. În anul 1816, Vodă poruncește „meremetisirea” Podului Calicilor, iar în septembrie a podului care urma de la Hanul Zlătari și până la Curtea Arsă din Dealul Spirii, ca și toate ulițele din cartierul comercial²⁶. La 1820 sunt strânse, prin cislă, sumele de bani necesare refacerii podului din mahalaua Radu Vodă²⁷.

Încă din timpul lui Alexandru Suțu ing. Freywald a preluat în concesiune întreținerea celor patru poduri – Podul Târgului de Afară, Podul Mogoșoaei, Podul Calicilor și Podul Șerban Vodă – prin încheierea unui contract cu *Eforia podurilor*, care, însă va rămâne „nelucrător” din pricina izbucnirii revoluției conduse de Tudor Vladimirescu²⁸. În anul următor, la venirea primului domn pământean Grigore IV Ghica, podurile și ulițele se prezentau într-o stare atât de jalnică, încât nu mai puteau servi „nici măcar la comunicațiunea cu piciorul”²⁹.

Întrucât starea precară a ulițelor ce „*pricinuiesc totdeuna boale, aduce și hulă de la toți cei ce văd cel dintâi oraș al Valahiei*”, la îndemnul lui Grigore Romanit, în calitate de efor al *Casei podurilor*, domnul poruncește repavarea celor patru străzi principale, însă tot după vechiul sistem, cu lemn. În același timp, ing. Freywald împreună cu arh. Hartl recomandau așternerea străzilor cu piatră, după sistemul de pavare folosit la Brașov. Divanul, convocat la 24 martie 1824 pentru a dezbate varianta propusă de cei doi, decide încheierea unui contract cu aceștia, care se angajau ca în termen de 12 ani să paveze „*cu piatra cea mai tare aflată în munții Țării Românești ... după toată orânduiala, după meșteșugul ingineresc*”³⁰ cele patru artere principale. Totodată, era asumată obligația ca să se „*pogoare nivelul stradelor pavate și a le da pantă, așa ca toate apele să se scurgă spre Dâmbovița*”, să facă mai multe canale de scurgere de zid, de 6-8 palme adânci și 4-6 palme de largi, cu boltă deasupra, pe sub caldarâm, de la Curtea Veche până la Vadul sacalelor de apă, situat în colțul hanului ridicat de către bogatul negustor armean Manuc Mirzaian, prevăzute din loc în loc cu guri acoperite cu grătare de fier, folosite pentru scurgerii apelor. Un asemenea canal trebuia să se facă și pe cea mai vestită și selectă arteră a Bucureștilor, respectiv pe Podul Mogoșoaei, din colțul Hanului lui Constantin Vodă

---

²⁵ Hagi-Moscu, 1941, p. 2.

²⁶ Ionescu, 1974, pp. 33-34.

²⁷ S.A.N.I.C., Fond *Mănăstirea Radu-Vodă*, pachet CXIX/6.

²⁸ Ionescu, 1961, p. 15.

²⁹ Urechia, 1934, p. 1.

³⁰ Iorga, 1939, p. 233 și Ionescu, 1961, p. 15.

până în dreptul porților casei baronului Sachelarie³¹. Costul pe fiecare stângen pavat, în lungime, era fixat la 318 plăști turcești³². La 12 iunie deja se experimentaseră noul tip de pavaj pe Podul Mogoșoaiei, în dreptul cherhanalei, Ateneului de azi, și în dreptul Foișorului de Foc, de pe Podul Târgului de Afară, care acum era denumit cu termenul modern de „caldarâm”.

Materialul pentru pavarea cu bolovani era procurat din albia râului Prahova și adus cu ajutorul carelor cu boi, iar ca origine lucrătorii erau machedoni și albanezi³³. În caietul de sarcini se specifica procedeul urmat – după amenajarea patului străzii se așeza pe liniile de demarcație ale trotuarelor două șiruri de bolovani dintre cei mari și stabili, servind drept borduri. Apoi, pe o fundație de nisip, de circa 20 cm. grosime, iar la trotuare de 10 cm., se așezau bolovanii unul lângă altul pentru a da o suprafață cât mai plană la față și rosturi cât mai mici posibil. Apoi pietrele se bateau cu maiul până ce materialul pietros capăta o stabilitate mai mare, după care pietrele erau acoperite cu un strat de nisip de câțiva cm., care, prin circulație, avea menirea de a intra între rosturi³⁴. La 30 august 1825 „s-au săvârșit de lucru podul de piatră al Târgului de Afară, adică de la Poarta din Sus a Curții Vechi până afară din București, unde să fac Moșii, la cișmiia din drumul Colintinii”³⁵. În anul următor se lucra și la podurile Calicilor și a Beilicului și se luau măsuri ca fiecare să-și curețe podul din fața casei sale³⁶. Din păcate ivirea unor neînțelegeri între cei doi parteneri a dus la desfacerea contractului la 28 aprilie 1828³⁷.

Administrația generalului Pavel Dimitrie Kiseleff (1829-1834) a marcat un început de occidentalizare a orașului București, din timpul lui datând primele preocupări moderne edilitar-urbanistice. În anul 1830 a luat ființă o *Comisie pentru înfrumusețarea orașului*³⁸, care a instituit măsuri cu caracter urban, ca de pildă: pavajul din Capitala țării trebuia să se facă în termen de 4 ani, urmând ca cetățenii să contribuie proporțional cu fațada proprietăților; desființarea multor fundături și ulițe mici, lățimea străzii a fost fixată la 6 stj.; croirea de șanțuri și canale pentru scurgerea apelor a căror guri vor fi acoperite cu grătare de fier; alinierea, construirea și numerotarea caselor, acordarea de denumiri proprii ulițelor;

---

³¹ Urechia, 1934, p. 2.

³² Georgescu, 1966, p. 105.

³³ * * * *Cum erau străzile ...*, 1942, p. 1.

³⁴ Alexandrescu, 1933, p. 1.

³⁵ Corfus, 1966, p. 372.

³⁶ Iorga, 1939, p. 233.

³⁷ Georgescu, 1966, p. 105 și 108.

³⁸ Ofrim, 2007, p. 139.

iluminatul public cu ajutorul felinarelor, etc.³⁹. Cu acest prilej a fost întocmită chiar o listă de 80 de străzi care urmau să fie așternute cu caldarâm⁴⁰.

Între anii 1830 și 1831 mai multe străzi din centrul comercial al orașului – Covaci, Șelari, Gavroveni, etc. au fost pavate cu bolovani de râu, proveniți din râurile Ialomița, Teleajăn și Prahova, sub antrepriza arhitectului Popovici, fost coasociat al întreprinderii Freywald-Hartl. A fost pavată o suprafață de cca. 3.499 stj., iar plata de 9-10 lei/stj. a fost asigurată de către locuitorii acestor străzi⁴¹. De asemenea, lărgirea ulițelor ajungea la aprox. la 12 m.⁴², profilul era concav cu scurgerea apelor pe mijloc, pe o rigolă făcută special cu piatră mare.

Cum unele caldarâmuri ce fuseseră făcute din piatră de către diverși contracti particulari cu proprietarii, precum Ulița Colței, ulița pe la dohtorul Arsache și pe la Constantin Vodă, începuseră a se strica se cere la 19 martie Agiei ca să facă „*punere la cale pentru meremet*” și să îndatoreze pe proprietari pentru a se preveni o și mai mare stricăciune⁴³. Proprietarii răspund că nu se recunosc a fi datori „*a drege ulița din dosul caselor lor, pă unde nu au umblat*”⁴⁴. De asemenea, era nevoie de a se da „*cumpăna cea trebuicioasă ca să meargă apa cu trebuincioasă iuțime în haznaoa șanțului de pe ulița Nemților*”⁴⁵. La 4 iunie Sfatul Orășenesc anunța Agia că s-a găsit un contractant, în persoana lui Sior Hartin arhitectonul, cu care unii proprietari s-au și înțeles pentru suma de 2.000 lei. În același timp este întocmită și o „*foaie de analoghie de banii ce se cuvine a da fieșcare după suma stânjenilor ce are*”⁴⁶. Printre aceștia se număra Costandin Suțu care trebuia să plătească 255 taleri și 16 parale pentru 32 stj. și o palmă; serdarul lordache Urdăreanu (111 tl. și 12 parale pentru 14 stj.), beizadeaua Costache Caragea (292 tl. și 8 parale pentru 36 stj. și 6 palme pentru o parte și 87 tl. și 18 parale pentru 11 stj. pentru cealaltă parte de uliță), medelnicereasa Marghioala (230 tl. și 22 parale pentru 29 stj. pentru o parte și 40 tl. și 8 parale pentru 5 stj.½ pentru cealaltă parte de uliță), ș.a.⁴⁷.

Din același an, respectiv 1832, încep lucrările la „*aleea cea mare*”, între Capul Podului și „*dumbrava bănesei*”, care din anul 1843 vor fi conduse personal de către horticultorul peisagist Karl Meyer, care a și rămas în țară pentru acest lucru.

---

³⁹ * * * București..., 1959, p. 43.

⁴⁰ Berindei, 1959, p. 146.

⁴¹ Ene, 2000, p. 196.

⁴² Vătămanu, 1980, p. 19.

⁴³ S.M.B.A.N., Fond Agia orașului București, dosar 417/1832, f. 1-2.

⁴⁴ Ibidem, f. 3.

⁴⁵ Ibidem, f. 3.

⁴⁶ Ibidem, f. 17.

⁴⁷ Ibidem, f. 18.

Împreună cu grădinarul Franz Harer, Mayer va semna un contract la 22 decembrie cu Marea Vornicie, prin care ambii s-au angajat, contra unei remunerații de 700 florini de argint, a întocmi planul grădinii și a supraveghea executarea lucrării, în timp ce autoritățile se obligau să asigure fondurile, lucrătorii, un topograf, instrumentele de arpentraj, etc.⁴⁸.

Astfel, se va crea la capul Șoselei, în doar doi ani, un parc cu arbori ornamentali, unii aduși chiar din Italia, stânci artificiale, ronduri de flori, șanțuri de scurgere pentru apa de ploaie, un mic lac și o fântână arteziană, acționată prin forța aburului⁴⁹, în timp ce aleile erau așternute cu pietriș. Moderna Șoseaua Kiseleff, pavată cu piatră de granit, bine mărunțită⁵⁰, era socotită în epocă un fel de Champ-Elysée din Paris sau Prater din Viena, care va deveni în scurt timp locul preferat de recreere a bucureștenilor, mai ales pentru cei bogați, care își permitau să se plimbe în elegante trăsură, în timp ce muzica militară cânta fără întrerupere. La 1857 germanul W. Derblich asemăna Șoseaua și Podul Mogoșoaiei unui „salon pompos”⁵¹.

Pentru anul 1832 cancelaria domnului deplin împuternicitului prezident al divanurilor solicita, printr-o oțnoșenie, Agiei de a se afla prețul unui „stângen cubicescu de piază ce se întrebuițează pentru caldarâmuri” sau „câtă oca de piază mărime de mijloc se întrebuițează la facerea caldarâmului unui stângen cvadrat” de la arhitectonul orașului sau de la cei care aveau încheiate contracte în acest sens⁵². La 5 iulie Comisia Vopselii Roșii răspunde, în urma cercetării efectuate, că „un contracciu poate utiliza pentru un stângen cubicesc până la oca piază 15.000, iar pentru un stângen cvadrat poate face cu piază de mijloc până la oca 1.250”⁵³.

În anul 1834 ia ființă Biroul pavajelor, pe lângă Secțiunea tehnică a orașului care se ocupa exclusiv cu lucrări de pavaj și nivelment⁵⁴. Pentru a curma nesfârșitele pricini între proprietari și administrația locală se decide pavarea sistematică a ulițelor sub directa supraveghere a unui comitet format din vornicul Politiei, prezidentul Sfatului Orășenesc și „două mădularii” alese de către Adunarea Obștească. De asemenea, planul lucrărilor edilitare, de aliniere a străzilor și de indicare a direcției canalelor de scurgere a fost întocmit de către inginerul V. de Blaremburg.

---

⁴⁸ Georgescu, 1966, p. 103.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Zamani, 2008, p. 117.

⁵¹ Berindei, 1963, p. 221.

⁵² S.M.B.A.N., Fond Agia orașului București, dosar nr. 311/1832, f. 1.

⁵³ Ibidem, f. 4.

⁵⁴ Săndulescu, 1936, p. 52.

Între anii 1835 și 1837 se reușește pavarea cu piatră a unei suprafețe de 16.095 stj. pătrați⁵⁵, însă acest lucru era marcat de neajunsuri în sensul că era folosită piatră calcaroasă, nu se asigura întotdeauna nivelația prealabilă și nu se canalizau străzile, astfel că la scurtă vreme erau necesare imperioase reparații, chiar și în mai puțin de un an. Se cerea cârmuitorilor de județe ca piatra adusă în Capitală pentru pavaj să aibă lungimea de 6-9 țoli, lățimea de 4-6 țoli, iar înălțimea să fie de 6-7 țoli, dimensiuni stabilite de către Departamentul Trebilor din Lăuntru la cererea Sfatului Orășenesc⁵⁶.

Până către anul 1860 se pavează mai toate ulițele din centrul Capitalei, și în același timp se studiază tot mai mult un alt sistem de pavaj, mai frumos și mai solid, decât cel cu bolovani. Totuși, până la jumătatea secolului al XIX-lea se constată o serie de schimbări, ca de pildă desființarea tuturor pavajelor cu grinzi de lemn și cilindrarea șoselelor împietruite. Pe străzile Franceză, Germană ca și pe o porțiune din Podul Mogoșoaei s-a aplicat pavajul cu granit adus din Scoția, care a presupus cheltuieli exorbitante din partea municipalității, și la care de altfel se va renunța curând.

Din anul 1860 se începe pavarea sistematică a străzilor, când în iunie ing. I.N. Maxențianu este trimis de către autoritatea comunală să caute „*piatră de râuri, ori de stâncă din munții țării, bună pentru pavaje*”, ce vor fi descoperite pe Valea Telajănelui, pe Valea lui Dragomir, râul Crasna, lângă Văleni, apoi râurile Doftana, Prahova și Prahovița, etc., indicându-se în același timp și distanța ce trebuia parcursă până în Capitală⁵⁷.

În anul 1869 este adus la noi primul compresor pentru șosele tocmai din Germania⁵⁸, ca și cel dintâi concasor pentru spargerea bolovanilor de râu. Cariera de la Belia a devenit principala furnizoare de piatră pentru Capitală, până la deschiderea celei de la Turcoaia-Granit. În același an antreprenorii parizieni M. Cinya și B. Jordan fac prima propunere de pavare a străzilor bucureștene cu asfalt⁵⁹, care va fi aplicat pentru prima dată în anul 1872 pe o porțiune din fața palatului domnesc, pe Podul Mogoșoaei⁶⁰.

Din păcate suprafața prea mare ocupată de oraș în raport cu numărul locuitorilor a atras și un aspect mai puțin plăcut în sensul că a făcut imposibilă

---

⁵⁵ Berindei, 1959, p. 146.

⁵⁶ Georgescu, 1966, p. 111, n. 3.

⁵⁷ Săndulescu, 1936, p. 54-55.

⁵⁸ Ibidem, p. 54.

⁵⁹ Zamani, 2008, p. 69.

⁶⁰ * * * *Istoria orașului ...*, 1965, p. 330.

pavarea tuturor străzilor urbei, la care s-a adăugat și mai puțină voință a contribuabililor de a-și îndeplini sumele datorate unui asemenea demers.

Anexe

Dumneata *biv vel* vistier Ioane Moscule epistatule al Epitropiei Obștirilor fiindcă cele mai multe poduri de prin ulițele târgului și a mahalalilor sunt foarte stricate și fiindcă de acum înainte, când se apropie iarna urmează a începe și ploii, când nu va fi podurile drese va pătimi norodul de obște.

De aceea să orânduiești dumneata pe vistierul Nicolae Trăsnea să se încungiuie prin toate ulițele și unde va găsi poduri stricate să îndatoreze negreșit pe împrejurași și mahalagii ca fără de zăbavă să dreagă și să-și meremetisească podul, iar când unii nu se vor supune să meargă să arate la dumnealui *vel* agă ca să orânduiască un zapciu cu slujitori a sili pe unii ca aceia și fără de voie a-și drege podul.

Toliko pisax gospodstva mi. 1813 august 5.

Doc. 1 **1813 august 5** Domnul Ioan Caragea poruncește fostului mare vistier Ioan Moscu, epistatul Epitropiei Obștirilor să-l trimită pe vistierul Nicolae Trăsnea să inspecteze ulițele târgului. (V.A. Urechia, *Edilitatea sub domnia lui Caragea*, Institutul de Arte grafice Carol Göbl, București, 1900, pp. 13-14).

Cisla ce s-au făcut de către dumnealui dvornicu Grigorie Băleanu pentru facerea podului mahalalii Radului Vodă, adică din Podu cel mare a lui Șerban Vodă până la drumu unde sue la sfânta mănăstire după cum mai jos să arată:

Taleri parale

300	dumnealui dragoman Manolache Furcă;
400	dumnealui stolnic Iacovache;
400	dumnealui stolnic Costandin Borănescu;
100	chir Hristea tabacciu;
40	chir Anastase;
300	chir Ivancea Cichină;
400	dumnealui Giani Orășan;
150	cherhanaoa dă făclii dă ceară;
50	dumnealui sârdar Nicolae;
75	simigiia Sf. Ecaterini;
40	dumnealui dohtoru Panaiotache;

400 dumnealui paharnic Petrache Gorneanu;
 20 chir Nițu cupețu;
 10 logofăt Gheorghe;
 175 dumnealui sărdar Manolache Nanovean;
 50 chir Gheorghe rachieru;
 50 dumnealui stolnic Sotirache;
 175 dumnealui slujer Alecsandru;
 150 chir Dima Brutaru;
 50 casa dumnealui sărdar Mihalache.
 3.360
 3.360 sfânta mănăstire Radu Vodă;
 6.720 adică șase mii șapte sute dooăzeci.

Însemnare dă priimirea banilor ai numitului pod din cislă ce să vede în față
 Taleri

6.720 suma cislăi podului ce este în față;
 6.290 să scade banii ce s-au priimit, însă:
 3.360 partea sfinteii mănăstiri;
 880 dă la unii din mahalagii, însă:
 40 dă la chir Anastase;
 400 dă la dumnealui stolnic Giani Orășan;
 40 dă la dumnealui dohtoru Panaiotache;
 175 dă la dumnealui sărdar Manolache Nanovean;
 50 dă la dumnealui stolnic Sotirache;
 175 dă la dumnealui slujer Alecsandru.

2.050 *ipac* priimiți, însă:

325 întâi dă la ceauș Toma cu răvaș;
 75 dă la stegar Șpătac? din taleri 150 ce luase acel hesop? dă la în zilele
 dumnealui paharnic Petrache Gorneanu;
 spătar Vlahiț?
 400 *ipac* dă la ceauș Toma cu răvașu; în
 stăpânirea spătării 800 dă la stolnic Iacovache și dă la dumnealui dumnealui banului
 Brâncoveanu stolnic Costandin Borăneascu;
 450 dă la dumnealui dragoman Manolache;
 Furcă taleri 200 și dă la dumnealui;
 paharnic Petrache taleri 250.

6.290

150 să mai scade rămășița ce mai este în mahala, însă: 100 la dumnealui dragoman
 Manolache Furcă; 280 casa sărdar Mihale.

280 adică dooă sute opt zeci au rămas pentru filodorina spătării și drept întăritu
 anaforalii podului ce au dat taleri 75.

Perilipsis de încheierea socotelii dă bani ce s-au priimit ai numitului pod și cum s-
 au cheltuit și ce mai rămâne taleri parale 6.290 banii din potrivă ce s-au priimit;

4.698 36 să scade cheltuiți la facerea podului, însă:
 taleri parale:
 2.062 9 prin dumnealui sărdar Manolache Nanovean, însă:
 taleri parale
 1.809 20 pă podini 659;
 252 29 la dulgheri și salahori;
 1.805 11 prin logofăt Dumitrache epistatu, însă cu foi dă
 taleri parale socoteală
 1646 37 pă podini 741;
 158 14 la dulgheri și salahori;
 694 pă podini 231, ce s-au pus întâi la pod dă la dumnealui stolnic
 Giani avându-le cumpărate în curte;
 72 16 pă podini 30, ce au cumpărat *ipac* dumnealui stolnic astă-
 iarnă și s-au păstrat în curtea părintelui *proim* Glavaciogean;
 11 lipsa banilor la galbeni și parale;
 45 s-au dat celor ce au ostenit la facerea podului, însă:
 30 logofătului Dumitrache pentru epistasiia ce au făcut;
 15 ceaușului dă pod pentru că au alergat la cumpăratu
 podinilor;
 9 s-au dat la făcutul cutii podului cu văpsitu ei.
 1.591 4 adică una mie cinci sute nouăzeci și unul și parale patru prisosesc, vez
 taleri 150 rămășița ce mai este a să împlini după cum să vede la socoteala
 dimpotrivă, din carii bani taleri una mie cinci sute s-au dat cu dobândă la sfânta
 mănăstire Radu Vodă prin zapis, iar taleri nooăzeci și unul și parale patru sânt la
 dumnealui stolnic Giani rezervă ca cu dănșii să cumpere cevași podini pentru pod.
 1820 maiu 6

Giani Orășan
 Alecsandru sluger
 Manolache Nanovean sărdar

Doc. 2 **1820 mai 6** Cisla pentru facerea podului din mahalaua Radu-Vodă.
 (S.A.N.I.C., Fond Mănăstirea Radu-Vodă, pachet CXIX/6).

BIBLIOGRAFIE:

- * * * *București. Scurt istoric* sub red. prof. Fl. Georgescu, Muzeul de istorie a orașului București, București, 1959.
- * * * *Bucureștii în anul 1842. Impresiile consulului general al Prusiei, I.F. Neigebauer*, în „Gazeta Municipală”, an. XI, nr. 589/26 septembrie 1943.
- * * * *Cum erau străzile în Capitală. Crâmpoie din amintirile profesorului dr. C.D. Severeanu*, în „Gazeta Municipală”, an. XI, nr. 539/20 septembrie 1942.
- * * * *Istoria orașului București*, red. resp. Florian Georgescu, Muzeul de istorie a orașului București, București, 1965.

- Alexandrescu, ing. B., 1933, *Pavagii din bolovani de râu*, în „*Gazeta Municipală*”, an. II, nr. 71/28 mai 1933.
- Berindei, D., 1959, *Dezvoltarea edilitară și urbanistică a orașului Bucureștii în perioada regulamentară și în anii Unirii (1831-1862)*, în „*Studii*”, vol. XII, nr. 5, Editura Academiei R.S.R., București, pp. 133-158.
- Berindei, D., 1963, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459-1862)*, Editura Academiei R.S.R., București.
- Caselli, D., 1937, *Ulițele din București la începutul veacului al XIX-lea*, în „*Gazeta Municipală*”, an. VI, nr. 285/8 august 1937.
- Cernovodeanu, P., *Istoria Bucureștilor prin călători străini*, mss.
- Corfus, I., 1966, *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1820-1830)*, în „*Studii și articole de istorie*”, vol. VIII, București, pp. 309-403 (extras).
- Ene, C., 2000, *Documentar istoric și edilitar urbanistic privind zona Șelari-Pasajul Marchitanilor*, în „*București. Materiale de Istorie și Muzeografie*”, vol. XIV, Muzeul municipiului București, pp. 195-204.
- Georgescu, Fl., 1966, *Realizări edilitare în Bucureștii anilor 1831-1848*, în „*București. Materiale de Istorie și de Muzeografie*”, vol. IV, Muzeul de istorie a orașului București, București, pp.87-122.
- Hagi-Moscu, Em., 1941, *Fostul local al Primăriei*, în „*Gazeta Municipală*”, an. X, nr. 458/9 februarie 1941.
- Ionescu, Gr., 1974, *Bucureștii în vremea fanarioților*, Ed. Dacia, Cluj.
- Ionescu, Șt., 1961, *Podul Mogoșoaei. Calea Victoriei*, Muzeul de istorie a orașului București, București.
- Ionnescu-Gion, G. I., 2003, *Istoria Bucurescilor*, Ed. ETP Tehnopress, Iași.
- Ionnescu-Gion, G. I., 1933, *Mahalale bucureștene*, în „*Gazeta Municipală*”, an. II, nr. 53/22 ianuarie 1933.
- Iorga, N., 1939, *Istoria Bucureștilor*, Ediția Municipiului București, București.
- Lahovari, G., 1898, *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, fasc. I-a, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, București.
- Ofrim, Alex., 2007, *Străzi vechi din Bucureștiul de azi*, Ed. Humanitas, București.
- Papazoglu, lt.-col. D., 2005, *Istoria fondării orașului București, Capitala Regatului Unit de la 1330 până la 1850*, Ed. Curtea Veche, București.
- Potra, G., 1990, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică.
- Potra, G., 1992, *Pavajul vechilor ulițe bucureștene*, în „*București. Materiale de Istorie și Muzeografie*”, vol. XI, Ed. Museion, București.
- Rădvan, L., 2007, *Drumuri de țară și drumuri de oraș în Țara Românească*, în vol. „*Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*”, ed. L. Rădvan, Ed. Univ. „Al.I.Cuza”, Iași.
- S.A.N.I.C., fond *Mănăstirea Radu-Vodă*, pachet CXIX/6.
- S.M.B.A.N., fond *Agia orașului București*, dosare nr. 417/1832 și 311/1832.
- Săndulescu, Paul I., 1936, *Istoricul pavajelor bucureștene. Studii și documente*, în „*Urbanismul*”, an. XIII (V), nr. 1-2 (ian.-febr.), Institutul urbanistic al României, București, pp. 49-73.
- Simionescu, P. și Cernovodeanu, P., 1976, *Cetatea de scaun a Bucureștilor. Consemnări, tradiții, legende*, Ed. Albatros, București.
- Tătărâm, M., 1992, *Prin Bucureștiul iubit*, Ed. Țara Noastră, București.

- Urechia, N., 1934, *Primele pavele de piatră*, în „*Gazeta Municipală*”, an. II, nr. 114/25 martie 1934.
- Urechia, N., 1934, *Primele pavele de piatră*, în „*Gazeta Municipală*”, an. II, nr. 114/25 martie 1934
- Urechia, V.A., 1893, *Istoria Românilor*, tom. VI.
- Vătămanu, N., 1980, *Catastih de bucureștean*, Ed. Litera, București.
- Zamani, L., 2008, *Oameni și locuri din vechiul București*, Ed. Vreamea, București.

Listă abrevieri:

S.A.N.I.C. ~ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale

S.M.B.A.N. ~ Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale

ACTIVITATEA SOCIETĂȚII PETROLIERE „PETROL-BLOCK” ÎN ANII 1918-1948

dr. Dan-Ovidiu Pintilie
Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale

Abstract

Block Oil Company conducted all operations that led to a full capitalization of the oil: oil extraction, refining it in its own refineries and marketing of petroleum products on the domestic market and foreign markets. The capital structure has undergone significant changes: first there was a Romanian majority stake, successively replaced by a Franco-Belgian one, in the interwar years, by the a German one during 1941- august 1944 and by a Soviet one after by absorption of the company by Sovrompetrol in February 1948.

Key words: *drilling, petroleum products, geological prospection , refinement, oil company (oil fuel)*

Una din societățile petroliere cu capital în majoritate românesc, înființate, *speculându-se vidul legislativ și situația complexă din țară*¹, începând cu anul 1918, a fost și Societatea „Petrol-Block” care a fost constituită la 11 februarie 1918 prin contopirea mai multor rafinării mici, între care rafinăria „Băneasa” din București, „Standard”, „Lumina”, „Noris” (aparținând lui Jean Focșaner din Ploiești) „Saturn” din Buzău” și „Parșani” din localitatea Parșani². La constituire, micile societăți au adus inventarele cu bunurile mobile și imobile deținute care au fost autentificate la Tribunalul Ilfov, Secția Notariat și care au devenit parte integrantă în actul constitutiv al noii societăți. Ele au încetat a mai exista și funcționa ca societăți, conform adresei Ministerului Justiției, Direcția afacerilor Judiciare, nr. 5.277 din 15 februarie 1919, și aflată în dosarul Tribunalului Prahova, Secția I, nr. 2.213/1919.³

Actul constitutiv și Statutele societății, publicate și în „Monitorul Oficial” nr. 136 din 20 septembrie 1921, au fost autentificate sub nr. 548/1918 la Tribunalul Ilfov, Secția Notariat, precum și în Registrul de Evidență al Societăților sub nr. 29/1918, al Tribunalului Ilfov, Secția I Comercială. În 1932, societatea va fi înregistrată și la Oficiul Registrul Comerțului din cadrul Camerei de Comerț și Industrie din București sub numărul 1.130/1932. Statutele societății au fost modificate în 22 mai 1919, 3 iulie 1920, 20 octombrie 1921, 25 octombrie 1922, 27-28 noiembrie 1922, 18 februarie 1924 și 16 martie 1924.

---

¹ Gh. Ivănuș, I. Ștefănescu, Șt. Mocuța, Șt. Stirimin, M.P. Coloja, *Istoria petrolului în România*, Editura AGIR, București, 2004, p. 213.

² Gh. Răvaș, *Din istoria petrolului românesc*, Ediția a II-a, Editura de Stat pentru Literatură Politică, București, 1957, p. 148.

³ Direcția Județeană Argeș a Arhivelor Naționale, (în continuare D.J.A.N. Argeș), fond Societatea „Petrol Block”, dosar 1/1918-1939, f. 2.

Înființată cu un capital de 30.000.000 lei, împărțiți în 60.000 acțiuni a câte 500 lei acțiunea, societatea l-a sporit în 1919 la 40.000.000 lei, în 1920 la 100.000.000 lei, în 1922 la 200.000.000 lei iar în 18 februarie 1924 la 600.000.000 lei împărțiți în 1.200.000 acțiuni a câte 500 lei fiecare, devenind una din marile societăți petroliere din țara noastră.⁴

Până în anul 1939 a fost filiala a societății franceze „Compagnie Pétrolifère Starnaphta” care era principalul acționar la Société Industrielle des Petroles Roumain și l’Industrie Roumain des Petroles.

Scopul societății, conform actului constitutiv și a statutelor, era dobândirea și luarea în concesiune de terenuri petroliere și miniere pentru exploatarea țițeiului, rafinarea și comerțul intern și extern cu produse petroliere.⁵

Membrii fondatori și care vor deveni și primii administratori ai societății aleși pe patru ani au fost dr. S. Aisinman (care deținea 3.113 acțiuni), N. I. Bărbulescu, dr. D. Goldstern (care deținea 2305 acțiuni), dr. P.H. Goldstern, L. Margulies, ing. M. Nachmias, Leon Schoenfeld și I. Schlesinger (care deținea 3.367 acțiuni). Ei au depus suma de 5.000.000 lei reprezentând 10.000 acțiuni, restul banilor provenind din valoarea rafinării cu instalații și terenuri. O parte din capital era deținut de către germani, care, la încheierea războiului, vor părăsi consiliul de administrație al societății prin demisie (I. Schlesinger, L. Schoenfeld, A. Bernard, H. Herevitz).

Societatea își avea sediul în București, str. Nicolae Golescu nr. 5 (fostă Poșta Veche nr. 3, cumpărat în 1918 cu 300.000 lei)⁶, și va deține schele de extracție în comunele Băicoi, Buștenari, Moreni (jud. Prahova), și Gura Ocniței (jud. Dâmbovița), rafinării în Ploiești („Standard”), Buzău („Saturn”) și Băneasa, lângă București, („Băneasa”) și o Stație de export în Constanța.⁷ Din 15 ianuarie 1942, la propunerea dr. Herbert Kuhn, făcută în ședința Consiliului de administrație din 20 decembrie 1941, al Societății „I.R.D.P.”, în sediul central al societății „Petrol-Block” va funcționa și sediul social al Societății „I.R.D.P.” al cărui imobil situat în str. Biserica Amzei nr. 23, va fi închiriat cu o chirie de 1.000.000 lei lunar societăților germane „Kontinentale” și „Wirtschaftliche Forschungsgesellschaft”. Societatea „I.R.D.P.” plătea o chirie lunară de 600.000 lei făcându-se astfel o economie de 400.000 lei lunar.⁸

În 1922, a fost înregistrată marca societății „Petrol-Block” sub numărul 10.194, pentru protejarea, în comercializare, a produselor societății. Marca era reprezentată prin doi lei care țin un glob pământesc, având scris deasupra capetelor „PETROLEUM EXTRA RAFINED”.⁹

În vederea preluării acțiunilor foste germane, s-au constituit trei mari grupuri bancare, unul românesc, unul englez și unul francez. În grupul român făceau parte Banca „Marmorosch, Blank & Co.”, „Banca Românescă”, „Banca de Credit Român”, „Banca Generală a Țării Românești”, și Banca „L. Berkovitz”. Prin activități financiare specifice, grupul de bănci din România a intrat în posesia a zeci de mii de

⁴. D.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Petrol Block”, dosar 1/1918-1939, f. 1-6.

⁵. Ibidem, f. 10.

⁶. Ibidem, dosar 4/1918-1934.

⁷. Ibidem, dosar 1/1918-1939, f. 14.

⁸. Ibidem, dosar 187/1940, f. 100.

⁹. Ibidem, dosar 1/1918-1939, f. 16.

acțiuni de la fostele societăți germane, dând posibilitate multor bancheri reprezentanți ai aripii liberale de a intra în consiliile de administrație a societăților petroliere românești nou constituite. Astfel, Banca „Marmorosch, Blank & Co.” a devenit un colos cu ramificații în toată economia românească, înghițind aproape total industria. În extracția petrolieră, ea deținea multe societăți, printre care și Societatea „Petrol-Block”, până la falimentul băncii.

Rezultatul tuturor acestor operațiuni financiare a fost că drepturile germane din industria de țitei românească, care ar fi trebuit să intre în stăpânirea statului român, au intrat în cea mai mare parte în posesia unor investitori români precum și a unor societăți financiare din Franța și Anglia.¹⁰

Printre acționarii societății putem să amintim, în afară de principalele bănci românești și franceze (Banque de Paris et de Pays Bas), societăți petroliere („Creditul Minier”, „Colombia”, „Steaua Română”), pe dr. C-tin. Angelescu (2.720 acțiuni), prof. Petre Antonescu (798), av. Ion Antonescu (72), Alexandru Bilciurescu (1.428), N. Botez (1.005), Al. Alimănișteanu (225), A. Berkowitz (4.292), L. Berkowitz (1.670), Ely Berkowitz (853), ing. Baliff (210) precum și Academia Română, Societatea „Albina” din Sibiu, etc.

Conducerea societății a intrat ulterior în legătură cu capitalul francez reprezentat de „Société Industrielle des Pétroles Roumains” (SIPER) din Paris, care a reușit să dețină un sfert din capitalul întreprinderilor românești înființate, începând cu 1918 (deținea 264.161 acțiuni „Petrol-Block”), și cu Societatea I.R.D.P., controlată la fel de capitalul francez (în proporție de ¼), fiind stabilită o conducere unică a acelor două societăți, „Petrol-Block” și „I.R.D.P.”, prima ocupându-se cu prelucrarea țiteiului iar a doua cu extracția lui. De altfel, vor fi încheiate convenții de foraj cu această societate, producțiile obținute împărțindu-se în proporție de 60% pentru I.R.D.P. și 40% pentru „Petrol-Block”, care își asocia pentru executarea acestor convenții, în proporție de 50%, Societatea franceză SIPER. Aceste convenții vor fi și surse de procese de-a lungul anilor între cele două societăți, arbitru desemnat de „Petrol-Block” în caz de divergențe fiind ing. G. Gane.

Capitalul francez a „regizat” Societatea petrolieră „Petrol-Block” prin Societatea „Starnaptha”, fiind interesat de aprovizionarea permanentă, în perioada interbelică, cu produse petroliere necesare dezvoltării economice și industriale a Franței.¹¹ Investițiile franceze în România s-au situat la aproximativ 900.000.000 de franci francezi.¹² În anul 1922, se vor deschide la Paris și Anvers, agenții ale societății unde acționarii puteau să schimbe, să vândă sau să cumpere acțiunile deținute. În Franța, se va înființa Societatea „Petrol Block Français”, care deținea o treime din acțiunile societății „Soarele” care va fi lichidată în anul 1932 în urma concesiunii întregului său activ. Restul de 2/3 erau deținute de societatea „Petrol Block”.

Organele de conducere ale societății erau formate din Consiliul de Administrație, Adunarea Generală și Cenzorii. În consiliul de administrație al

---

¹⁰. Gh. Răvaș, *op.cit.*, p. 161.

¹¹. Annie Lacroix-Riz, *Industriels et Banquiers sous l'Occupation*, Édit. Armand Colin, Paris, 1999, p. 225.

¹². Mohamed Sassi, *The French Oil Economy During the Interwar Period*, în “Business and Economic History on-Line, 2004, p. 7.

societății, până în 1940, vor face parte Lucien Bénard, Stephane Clementel, Louis Serre (om politic francez, născut în 1873), Albert Levy-Strauss, ing. Moscu Nachmias, dr. David Goldstern, Alexandru Donescu, Vl. A. Donescu, Alexandru Cottescu, Nicolae D. Chirculescu, Ion Cămărășescu, C. Argetoianu (cooptat încă din anul 1925 și care va ajunge și președinte al consiliului în 1937). Cenzori au fost Cristache Staicovici (secretarul Camerei de Comerț), Dimitrie Arțăreanu, ing. Nicolae Brătescu, Marius Roșca și Sigm. Birman. Directori ai societății au fost Pincu Margulies, Joe Aisinman, Dore Nachmias, ing. Iliă Goldstern și Albert Silberstein.¹³

Pentru buna desfășurare a activității societății, Consiliul de Administrație, în ședința din 29 aprilie 1918, hotărăște luarea în concesiune a unui teren petrolier de la J. Wagner și Kornfeld, precum și ratificarea unui contract de foraj încheiat cu Comandamentul German al Terenurilor Petroliere „Kodoel”.¹⁴

În 1919 societatea va participa la „aprovizionarea americană” cu țiței, respectiv livrările de produse petroliere (benzină și petrol rafinat), în cantitate de 70.000 tone, făcute către „Standard Oil Company of New Jersey” în baza aprobării Consiliului de Miniștri din 14 august 1919, și care urmau să fie livrate până la 28 februarie 1920, la prețuri scăzute dinainte stabilite. Livrările au fost făcute de așa-numitul „Birou de export” – Birex, din care făceau parte Statul român și societățile petroliere „Concordia”, „Steaua română”, „Vega”, „Internaționala”, „Aquila Română” și „Petrol Block”. Produsele cumpărate de societatea americană au fost vândute pe piețele unde în mod obișnuit România vindea produsele sale și anume Turcia, Egipt, Italia, Elveția, etc.¹⁵ De fapt, Societatea americană cumpăra țițeiul românesc la un preț mic și îl revindea la preț ridicat al pieței, realizând profituri considerabile. Ziarul „Bursa” scria că „petrolul nostru vândut acestei societăți servea acum acesteia ca debușeu în Orient, pe piețele unde înainte aveam noi debușeul asigurat”.¹⁶

Guvernul român a încheiat în baza Jurnalului nr. 2217 din 22 septembrie 1919, un nou contract, pentru livrarea, prin același birou de export, a altei cantități de 50.000 tone produse petroliere dar contractul era încheiat cu lt. col. Boyle, care lucra în numele societății petroliere „Anglo-Saxon Petroleum Company” care nu era decât o filială a trustului „Royal Dutch Shell”. Apropiat al familiei regale române, va izbuti să aibă un cuvânt hotărâtor și în politica internă și externă a României, reușind „să debarce ... pe Vaida și să-l aducă la putere pe generalul Averescu” scria ziarul „Chemarea” din 15 martie 1920.

Cumpărând benzina cu 90 bani/kg. și petrolul cu 70 bani/kg., Boyle a vândut peste graniță benzina cu 7 lei/kg și petrolul cu 4 lei/kg, statul român pierzând o sumă uriașă din diferențele de preț. În 1921, pretextând că nu i s-ar fi livrat întreaga cantitate din contract, Boyle a dat în judecată Statul român, cerând restituirea unei sume de 178.715 lire sterline, (aproape 200.000.000 lei) precum și „daune” pentru pierderile suferite prin nelivrarea produselor. Procesul a continuat la Londra și după moartea lui Boyle, iar cele care vor plăti sumele solicitate vor fi societățile petroliere participante la contract, și care vor primi după alt proces, de data aceasta cu statul

¹³. D.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Petrol Block”, dosar 1/1918-1939, f. 19.

¹⁴. Gh. Răvaș, *op. cit.*, p. 126.

¹⁵. *Ibidem*, p. 153.

¹⁶. „Bursa”, nr. 2, noiembrie, 1919, p. 2.

român, la București, sumele pierdute, dar care vor fi plătite eșalonat pe mai mulți ani.¹⁷

Bilanțul primului an de existență al societății încheiat pe perioada 1 ianuarie 1918 – 15 aprilie 1919, s-a soldat cu un beneficiu net de 3.699.305 lei, conform raportului Consiliului de Administrație făcut în Adunarea Generală Extraordinară din 22 mai 1919.¹⁸

Anul 1920 a început în activitatea societății printr-o lipsă absolută de material pentru efectuări de sondaje, prin dezorganizarea mijloacelor de transport precum și a altor dificultăți inerente perioadei de tranziție, fiind necesare sume de bani, pentru susținerea programelor de dezvoltare a societății. Cu toate că s-au achiziționat din vreme importante cantități de materiale din străinătate, întârzierea cu care acestea soseau a dus la reducerea programului stabilit în dezvoltarea societății mai ales în ceea ce privește forajul¹⁹.

Erau necesare multe materiale, pentru cele cinci rafinării pe care societatea le posedă (cu o capacitate de rafinare de 1.500 tone țiței brut pe zi), și care prin transformări puteau ajunge la obținerea de uleiuri minerale din rafinarea a 50.000 tone de reziduuri pe an precum și îmbunătățirea condițiilor de transport a produselor petroliere și exportul acestora. Cu toate acestea, beneficiul net realizat a fost în creștere, respectiv de 13.964.259 lei.

Societatea, încă de la creare, nu a avut, la început, o producție proprie de sondă, fiind o societate exclusivă de rafinaj depinzând de creșterea producției generale a țării. Cu toate acestea, nu s-a pierdut nici un moment prielnic pentru a se dezvolta, trecând peste toate dificultățile, conducerea societății ajungând la concluzia că erau necesare totuși, achiziționări de terenuri și efectuarea unor lucrări de foraj. Ca urmare, în anul 1922, au fost deschise trei mari activități de foraj pe terenurile achiziționate la Moreni-Țuicani (de la Societatea franceză „Moreni-Țuicani” al cărei capital era deținut de Petrol-Block), Bana-Moreni și Runcu, și unde au fost instalate 15 sonde, urmând ca de-a lungul anilor să fie achiziționate și alte terenuri, la Cricov, Băicoi, Pleșa, Pârșani, Buștenari-Stejar etc.

De asemenea, la sfârșitul anului 1922, societatea a terminat construirea și montarea în Stația de export de la Constanța a unor rezervoare de țiței și s-a organizat activitatea de export mult mai bine.

Ca urmare a unei intense activități de rafinare, în anul 1925, societatea va reuși să obțină 200.834 tone țiței, din care a exportat 101.632 tone, obținând un beneficiu net de 51.122.376 lei.²⁰ Cantitatea cea mai mare a rafinat-o rafinăria „Standard”, urmând rafinările „Lumina”, „Saturn” și „Băneasa”.

Producția totală de țiței brut obținută de la cele 17 sonde în producție, a fost de 51.490 tone, fiind în foraj un număr de 15 sonde, care forau pe perimetrele de la Pîșcov, Moreni, Pleșa, Mislea și Runcu. Începând cu anul 1927, societatea deținea în județele Prahova și Dâmbovița parcele în suprafață de 427 ha, care vor fi extinse prin cumpărare în anii următori.

¹⁷. D.J.A.N. Argeș, fond Societatea „Petrol Block”, dosar 4/1918-1934, dosar 1/1925.

¹⁸. Ibidem, dosar 3/1919-1944, f. 30; *Registru procese-verbale Adunari Generale Ordinare și Extraordinare*, 1/1919-1948, f. 1.

¹⁹ Ibidem, registru 1/1919-1948, f. 3.

²⁰. Ibidem, dosar 3/1919-1940, f. 4.

În perioada 1919-1935, ca urmare a producției obținute, precum și a profiturilor acesteia, Adunarea generală extraordinară a aprobat acordarea unor dividende care au pornit de la 150 de lei de acțiune în 1919, la 200 lei în 1922, iar apoi la 60 lei în 1927 și 30 lei în anii următori²¹.

Societatea „Petrol-Block” a concesionat pentru exploatarea țiteiului, de la particulari, următoarele suprafețe de terenuri: moșia Parșani (adusă la constituire de Societatea „Parșani”), în suprafață de 230 de ha., din care a concesionat 88 de ha diferitelor societăți pentru redevență; Băicoi, 51 de ha. din care a concesionat 39 de ha, Gura-Ocnitei, 7.365 mp. cedat societății „Ciclop” în 1932, Runcu, 12 ha, Moreni 19 ha. Prin Decretul Regal nr. 1.624 din 1926, va primi în regiunea Runcu un perimetru de exploatare de 10 ha.²² De asemenea, a încheiat convenții cu societățile „Petrolul Românesc” și „Sondajul”, prin care exploatau în comun un număr de 10 sonde, aflate în exploatare.

Cantitățile de țitei rafinate de rafinăriile societății în perioada 1924-1932 au fost următoarele:

1924	.....	173.955	tone
1925	.....	200.834	tone
1926	.....	227.445	tone
1927	.....	287.936	tone
1928	.....	208.579	tone
1929	.....	321.897	tone
1930	.....	366.635	tone
1931	.....	254.725	tone
1932	.....	170.750	tone

Produsele obținute în rafinării erau benzină, petrol, motorină și reziduuri. În anul 1928, societatea prelucra țitei doar în trei rafinării situate la Ploiești, București (aproviziona nevoile orașului) și Buzău. Rafinăriile „Lumina” și „Noris” nu dețineau instalații de cracare, dar puteau prelucra 120.000 tone țitei prima și 51.000 tone cea de-a doua. De asemenea, rafinăria „Lumina” mai putea prelucra și 28.931 tone anual de păcură.²³ Această rafinărie, situată tot în Ploiești, pe o suprafață de 3 ha. și 2.313 mp, a fost vândută în 26 august 1927, societății „Petrolmina”, prin act autentificat la Tribunalul Ilfov, sub nr. 26.218 din 26.08.1927 și transcris la același tribunal sub nr. 7.741 din 29.08.1927.²⁴ Vânzarea a fost făcută pentru suma de 55.000 lire sterline (43.747.000 lei) plata făcându-se eșalonat până în decembrie 1929. Cumpărătorul era obligat ca până la achitarea întregii sume să asigure rafinăria contra incendiilor la o firmă de asigurare. Rafinăria va fi asigurată la Societatea „Guardian Assurance Company” tot pentru suma de 55.000 lire sterline, cât a reprezentat suma de cumpărare.

Societatea „Petrol-Block” va rafina, atunci când va avea posibilitate, țitei în această rafinărie, prin contracte încheiate cu noul deținător.

---

²¹ Ibidem, registru 1/1919-1948, f. 1-50.

²² Ibidem, dosar 170/1940, f. 5-8.

²³ Ibidem, dosar 169/1940-1942, f. 10.

²⁴ Ibidem, dosar 2/1927-1930.

Rafinăria „Saturn” din Buzău, având 13 rezervoare cu o capacitate cuprinsă între 50-500 vagoane fiecare, a fost construită în 1913, și a funcționat până în anul 1928 când își va înceta activitatea. Putea prelucra producția din noile șantiere de la Ceptura, în cantitate de 20.000 de vagoane anual. Valoarea acesteia se ridica la 25.000.000 lei.

Repornită pentru scurt timp (câteva luni) în 1933, ea își va înceta din nou activitatea, o parte din instalații vor fi demontate pentru alte nevoi iar restul s-au deteriorat. Clădirile care și instalațiile, erau vechi, în majoritate construite între anii 1913-1916.²⁵ Terenul pe care era situată rafinăria era de cca. 15-20 ha., proprietatea Primăriei Buzău și arendată societății „Petrol-Block” pe un termen lung ce expira în anul 1972, cu o chirie anuală fixă de 25.718 lei. După expirarea contractului, clădirile și instalațiile reveneau Primăriei municipiului Buzău. În 11 iulie 1942, în urma exploziei unui depozit de muniții al armatei aflat pe un teren în afara rafinăriei, aceasta va fi distrusă atât de grav încât nu mai putea fi repusă în funcțiune. Instalarea unui depozit de muniții al armatei, din data de 8 mai 1941, a fost făcută fără autorizația societății care nici nu a fost întrebată deoarece, prin dispoziția Marelui Stat Major, rezervoarele rafinăriei erau puse la dispoziția armatei. Dar, societatea nu mai putea rafina țițeiul și nu-l mai putea depozita, fiind „strict interzis” orice funcționare a rafinăriei.²⁶ Problema depozitului de muniții exista din timpul ocupației germane din primul război mondial. Aceștia au înființat depozitul, deposedând societatea de un teren de 10 ha și 500 mp (din terenul luat cu chirie de la Primăria Buzău). După 1 ianuarie 1919, când germanii s-au retras, acest depozit a fost preluat de Ministerul de Război, care l-a transformat în depozit permanent ale armatei române cu toate că constituiau „un mare pericol, permanent, fiind alături de rezervoare”.²⁷ Solicitări pentru mutarea depozitului s-au făcut permanent, și tot permanent M.Ap.N. promitea mutarea lui, până când s-a produs tragedia.

În urma demontării fierului de la instalații și rezervoare, au rezultat 25 de vagoane care, prin contractul încheiat în 23 august 1943, între Societatea „Petrol-Block” și Societatea „Balco”, vor fi vândute acesteia din urmă, împreună cu toate mașinile, instalațiile, materialele, rezervoarele, conductele rezultate din demontare. Ministerul Economiei Naționale, prin Decizia nr. 142.123/1943 a autorizat demontarea rafinăriei iar fierul vechi să fie predat uzinelor „Reșița” iar mașinile și instalațiile petroliere bune să fie vândute tot pentru nevoile industriei petroliere. Prin notificarea nr. 6.551, din 18.11.1943 a fost înștiințat și Secretariatul de Stat privind înzestrarea armatei din cadrul Ministerul Apărării. Vânzarea instalațiilor s-a făcut pentru prețul de 6.000.000 lei cu excepția liniei de cale ferată, macazurile, turnul de apă, conductele de apă și trei rezervoare mici care au fost închiriate în 15 iulie 1942 societății „Rumänien Mineralöl” pentru Misiunea Militară Germană din România, cu prețul de 200.000 lei trimestrial. Aceste instalații puteau fi eventual vândute după încetarea contractului cu un preț situat între 5-6 milioane lei.

---

²⁵. Ibidem, dosar 56/1943-1946, f. 15, 26.

²⁶. Ibidem, dosar 192/1940-1946, f. 74.

²⁷. Ibidem, dosar 5/1922-1930, f. 5.

Cu ocazia evenimentelor din august 1944, germanii au părăsit rafinăria, dând foc instalațiilor și rezervoarelor dar care au fost refăcute apoi pentru nevoile armatei sovietice, care a instalat și o gardă militară pentru a preîntâmpina orice alt eveniment.

Rafinăria „Standard” din Ploiești, situată chiar în gara Ploiești Sud, fiind rafinăria unde manipularea trenurilor cisternă se făcea cu cea mai mare ușurință, era însă singura sursă de venituri mari a societății a cărei valoare va crește de la 5.913.000 lei în 1919 la peste 320.000.000 lei în 1938.²⁸ În anul 1918, rafinăria avea o baterie de separație cu șapte unități de distilare care ulterior a ajuns la nouă unități, construite din piese vechi, provenite din demontările rafinăriei „Predinger Oilfields”, rezultând a doua baterie a rafinăriei. Era o rafinărie modernă, cu o capacitate de lucru de 2.000 tone pe zi (1.400 tone țiței și 600 tone de reziduuri petroliere). Între anii 1936-1937, s-a montat o a doua coloană modernă de separare, de către uzinele „Malaxa”.²⁹

În anul 1937, în cadrul rafinăriei a fost dată în folosință o instalație de cracare „DUBBS” cu o capacitate de 600 tone/zi. Instalația, construită de uzinele cehoslovace „Brünn Kralovo”, după planurile societății americane „Universal Oil Products” din Chicago, putea craca nu numai păcură ci și alte fracțiuni. Au fost instalate cu această ocazie un număr de 19 rezervoare cu o capacitate de 27.000 vagoane, produse petroliere. Personalul ce deservea această rafinărie se ridica la 500 de lucrători și 100 de funcționari.³⁰ Modernizarea și raționalizarea lucrului au făcut ca rafinăria să poată prelucra, prin rafinare, 50.000 vagoane anual. Cu toate că a fost proiectată să prelucreze minim 330.000 tone țiței și 150.000 tone păcură pe an, nu s-a realizat această producție, lucrările pentru modernizare făcând ca rafinăria să fie închisă temporar și să fie pusă în funcțiune abia în mai 1940. Nefiind pusă în funcțiune și nefăcându-se totuși reparații suficiente, instalațiile au fost supuse degradării, fiind nevoie de sume foarte mari pentru repunerea ei în funcțiune. În perioada septembrie 1940 – martie 1941, s-au executat lucrări de apărare împotriva bombardamentelor și incendiilor, respectiv fundații de beton, armături de fier, zidării de cărămidă și săpături de pământ, la rafinărie, în valoare de 925.267 lei.³¹ Rafinăria era apărată de echipe speciale de apărare pasivă, de pompieri și de pază.

În anul 1928, rafinăriile societății „Petrol Block” rafinau doar 6% din totalul țițeiului rafinat în România, situându-se pe locul șase dar lipsa instalațiilor moderne care să permită extragerea din țiței a produselor de calitate superioară (benzină cu indice octanic ridicat, uleiuri lubrefiante), pentru care s-ar fi putut obține la export prețuri ridicate, făceau ca România, care obținea doar 18,30% benzină din prelucrarea țițeiului, să se situeze în urma unor țări ca S.U.A., Franța și Italia, care extrăgeau un procent mare din prelucrarea țițeiului. Lipsa acestor instalații făcea ca România să exporte în principal păcură, care a crescut de la 33.000 tone în 1923 la 789.000 tone în 1929. Se vindea în felul acesta la prețuri de nimic o materie primă din care s-ar fi putut obține produse extrem de valoroase.³²

²⁸. Ibidem, dosar 6/1944-1945, f. 10.

²⁹. Ibidem, dosar 2/1944, f. 42.

³⁰. Ibidem, f. 19.

³¹. Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești (în continuare C.S.P.A.M.I.), fond Ministerul Înzestrării Armatei. Cabinetul Ministrului, dosar 91, f. 12-13.

³². Gh. Răvaș, *op.cit.*, p. 198-199.

Începând cu anul 1929, criza economică, care a început să stăpânească industria generală de petrol încă din anul 1928, a devenit acută, datorită supraproducției americane (SUA dicta prețurile), care a dus la o concurență aprigă pe toate piețele mondiale și o scădere a prețurilor care reprezentau aproximativ 40-50% din valoarea produselor. S-au făcut multe încercări de către marile grupuri mondiale de petrol, în vederea stabilirii unei înțelegeri pentru limitarea producției și restabilirea unui echilibru între producție și nevoile de consum.

Societățile românești au căzut de acord în luna iulie 1930 pentru restrângerea producției de țiței dar, în urma scăderii vertiginoase a valorii produselor petroliere și în special a benzinei, care, în ultimele luni ale anului 1930 a pierdut 2/3 din valoarea sa, convenția nu a mai fost respectată. România, care nu reprezenta decât 2,7% din producția mondială și numai 10% din consumul Europei, nu putea avea un rol preponderent în fixarea prețurilor și o îmbunătățire simțitoare a situației pe piețele petroliere.

În anul 1931, încercările pentru restabilirea, printr-un acord internațional, a unor condiții normale de dezvoltare a industriei de petrol, nu au dus la un rezultat pozitiv, cu toată scăderea producției americane cu 10% în urma aplicării, în această țară, a unor măsuri administrative foarte energice. În România, prețurile obținute în cursul anului 1931 pe piața internă au încetat să mai reprezinte cea mai mică rentabilitate, iar concurența aprigă și lipsită de orice logică și scop final ce s-a dezlănțuit în țară, a făcut ca industria de petrol să realizeze cu 1.500.000.000 lei mai puțin decât în 1930, prin diferențele de preț în raport cu piața de export. Sarcinile fiscale au continuat să apese greu asupra industriei de petrol din România, nici o degrevare simțitoare a acestora neputând fi realizată. Intervenția statului s-a manifestat prin „legea primelor de producție” care a funcționat timp de șase luni de la 1 iulie până la 31 decembrie, aducând o oarecare ușurare în situația grea a societăților producătoare.

Cu toată depresiunea ce s-a produs pe piața produselor petroliere, societatea „Petrol-Block” a avut rezultate financiare la înălțimea așteptărilor prin sporirea capacităților de rafinare, în principal la rafinăria „Standard”, sporirea parcului de rezervoare și construirea unei noi stații de încărcare, menținerea programelor restrânse de foraj, în exploatările de la Moreni, Gura Ocniței și Băicoi, datorită prețului țițeiului care era foarte scăzut iar rezultatele financiare ale exploatării sondelor, nesatisfăcătoare. Societatea a continuat extragerea țițeiului din vechile sonde, fără a mai executa lucrări noi, preferând a sta în expectativă.

Modul în care a evoluat valoarea medie a țițeiului pe vagon a fost, în perioada 1929-1931, următorul: 1929 – 15.300 lei; 1930 – 9.000 lei; 1931 – 3.500 lei;

Exploatarea parcului important de vagoane-cisternă a societății și care în cursul anilor a fost un capitol foarte activ și producător de venituri însemnate pentru societate, s-a resimțit în activitatea comercială a ei, din cauza devalorizării fără precedent a prețului de locație, ce se putea obține pentru vagoanele închiriate la terți. Astfel, dacă până în 1931, chiria ce se putea obține pentru un vagon varia între 200-300 lei pe zi, începând cu anul 1931, chiria realizată nu a trecut de 60 lei pe zi, astfel

---

încât exploatarea parcului de cisterne nu mai reprezenta pentru societate o rentabilitate normală.

Datorită crizei generale a petrolului, Societatea SIPER, care posedă o participare importantă la societatea „I.R.D.P.” nu a mai putut să-i asigure mijloacele financiare necesare dezvoltării activității ei. Producția societății a fost totuși bună, asigurând producția necesară, societății „Petrol Block” care o rafina în rafinăriile sale. Beneficiul net a fost de 38.804.567 lei.

În anul 1932, prețurile produselor petroliere a atins, contrar tuturor prevederilor, limitele cele mai joase. Redăm, în tabelul de mai jos, evoluția prețurilor în perioada 1929-1933:

Prețurile la export, pe tonă, loco rafinărie

Benzină ușoară		Benzină grea	Petrol	Gazolină	Păcură
Anul	Sumă	Sumă	Sumă	Sumă	Sumă
31.12.19 29	6.920 lei	4.800	2.920	2.040	760
31.12.19 30	3.600 lei	2.920	1.040	960	640
31.12.19 31	2.720 lei	1.920	1.160	840	440
31.12.19 32	2.170 lei	1.620	970	720	160
31.12.19 33	1.600 lei	1.000	1.000	820	240

Încă de la sfârșitul anului 1931 România avea mare nevoie de bani și căuta un contract în străinătate. În 2 ianuarie 1932, ziarul francez „Le cri de Paris” scria „Dacă România are nevoie de bani, țara noastră are nevoie de petrol”.³³ Țițeiul era ieftin, producția era abandonată, iar în ultimele luni ale anului 1931, „se vindea cu mai puțin de 200 franci francezi vagonul de 10 tone”. A fost numită o comisie româno-franceză care să discute condițiile acordării unui împrumut în valoare de 275.000.000 franci francezi iar în ianuarie 1932 s-a încheiat și semnat convenția petrolieră franco-română. Cele două delegații au stabilit exportul a 400.000 tone produse finite anual, cu prioritate benzină. În România, 65% din producția de țiței a țării era asigurată de societății „Astra Română”, și „Steaua Română” iar transportul produselor se făcea prin societatea „Distribuția”.

Astfel, în urma încheierii acestui contract, fără nici o altă contrapartidă, Franța a preluat 15% din piața liberă de produse petroliere finite, formând o piață privilegiată. Era un triumf „machiavelic” al lui Sir Henry Deterding (patronul lui Royal Dutch Shell și membru în Consiliul de Administrație al societății „Astra Română”). „O nouă victorie a lui Henry Deterding” scria ziarul francez „Monde”

³³. Pierre Fontain, *La guerre froide du pétrole*, Édition „Je sers” 21, rue Froidevaux, Paris, 1956, p. 56.

din 23 ianuarie 1932, care a reușit împărțirea țiteiului românesc între monopourile internaționale.³⁴

Pe lângă acest contract, România a expedit, în anul 1935, 670.000 tone de țitei și produse petroliere în Germania, față de 260.000 în 1934.

Asociația industriașilor de petrol din România au făcut demersuri repetate la Guvern, arătând necesitățile urgente ale unei degrevări de la impozitele și taxele de transport exagerate precum și a restricțiilor monetare, arătând, în memoriile înaintate că din valoarea totală de 11 miliarde de lei pe care societățile de petrol au realizat-o din vânzările de produse, șase miliarde a revenit Statului sub formă de impozite și taxe diverse. Se mai arăta că exportul de țitei a reprezentat 54% din exportul total al țării în 1933, și că industria petrolieră a procurat devizele necesare statului și economiei naționale.³⁵

În 1933, în vederea organizării desfacerii produselor petroliere, înființează Agenții la Paris, Viena, Breslau, Bratislava (unde erau închiriate două rezervoare) și Belgrad. Societatea interesată în exportul de produse petroliere în Europa Centrală, înființează la Viena, Societatea „Petrol - Block” Viena, reprezentată de Johann Diestefeld, consilier comercial, fost director al societății „Shell” - Viena. De asemenea, desfacerea produselor în Iugoslavia se făcea prin intermediul firmei „Jugopetrol” și s-au purtat tratative pentru desfacerea și depozitarea produselor petroliere în Italia, care era o piață mare de consum și care era protejată de un cartel solid, în fruntea căruia se găsea Societatea de Stat „AGIP”, prin intermediul societății „Astro”.

În vederea asigurării și intensificării exportului de produse petroliere în Austria și Germania, societatea îl va coopta în unanimitate, în martie 1934, în Consiliul de administrație, pe Louis Serre, fost ministru al Comerțului și Industriei în Franța în cabinetul Édouard Daladier, în ianuarie-octombrie 1933.

Principalele țări unde societatea efectua export erau: Germania, Anglia, Algeria și Maroc, Austria, Bulgaria, Spania, Franța (exporta cea mai multă benzină dintre toate țările), Grecia, Olanda, Ungaria, Italia, Iugoslavia, Cehoslovacia, etc.). În anul 1935, pe locul întâi la export se situa Italia cu 129.568 tone produse petroliere, urmată de Siria, Palestina și Egipt, cu 39.739 tone; Franța cu 31.961 tone și Germania, cu 29.455 tone.

În anul 1938, consecințele prelucrării reduse în rafinăria „Standard” și în genere ale activității restrânse a întregii societăți din cauza lipsei de materie primă, țitei și păcură, a făcut ca beneficiul net al societății să fie deficitar în valoare de numai 23.714.123 lei.

În anul 1939, în ședința Adunării generale din 14 decembrie se hotărăște reducerea capitalului social de la 600.000.000 lei la 120.000.000 lei iar apoi, sporirea lui la 470.000.000 lei, împărțit în 470.000 acțiuni a câte 1.000 lei valoare nominală.

---

³⁴. În 30 mai 1932, o revistă franceză reproducea o informație publicată de ziarul german „Welt am Montag” privind situația financiară dificilă a Societății „Shell Konzern” filiala lui „Royal Dutch”. Potrivit informației, Henry Detergind ar fi delapidat pentru coruperea unor personalități politice, suma de 40.000.000 florini. Printre beneficiari ar fi fost Nicolae Iorga, președintele Consiliului de Miniștri cu suma de 20.000 lire sterline și regele Carol al II-lea cu suma de 5.000.000 franci francezi, plătite cu ocazia ultimului lor sejur la Paris. (Pierre Fontain, *op. cit.*)

³⁵. D.J.A.N. Argeș, fond. Societatea „Petrol Block”, dosar 3/1919-1944.

Din acest capital, 135.000.000 lei în acțiuni vor reveni societății din Cehoslovacia, „Brunn Kralovo” (preluată între timp de către germani), care a furnizat între anii 1937-1938 instalațiile noi la rafinăria „Standard”, pentru plata creanțelor sale ipotecare, care erau eşalonate pe 10 ani.³⁶

Până în anul 1940, societatea era și producătoare de țiței pe care îl și rafina iar apoi îl exporta prin Stația ei de la Constanța. Lipsa de rentabilitate a terenurilor petroliere a făcut să fie abandonată această activitate, singura operațiune rămânând cumpărarea de țiței de la alți producători, rafinarea acestuia și apoi vânzarea produselor petroliere obținute. Dar și acest lucru l-a mai putut face, doar între 1 mai 1940 și până în 1 octombrie 1941 când a fost nevoită să înceteze complet lucrul la rafinărie, concediind cu aprobarea Ministerelor Economiei Naționale și a Muncii, sute de lucrători și funcționari, din cei 822 de salariați pe care îi avea la începutul lunii noiembrie 1941, mai rămânând 251, necesari pentru a menține rafinăria în funcțiune.³⁷ Cauza care a dus la încetarea totală a activității rafinăriei a fost pe de o parte conjunctura politico-economică a țării, care a permis exportul de țiței brut iar pe de altă parte, faptul că capacitățile de rafinare a diferitelor societăți petroliere producătoare a depășit capacitatea de producție, aflată în descreștere, astfel că „Petrol-Block” nu mai avea de unde să-și procure țiței pentru rafinărie.

Încă din luna august, 1941, societatea a solicitat punerea la dispoziție a unor cantități de 400.000 sau 200.000 tone, provenite din redevențe, dar în 6 septembrie 1941, Ministerul Economiei Naționale comunica societății „Petrol-Block” că nu poate să-i pună la dispoziție cele 200.000 tone anual de țiței solicitate pentru prelucrare în rafinăria sa „Standard”, pentru a-i asigura mersul „minimal” al acesteia, din redevențele cuvenite statului. Cauza era faptul că capacitatea de prelucrare a rafinăriei era de 480.000 tone, anual, față de 9.064.405 tone cât reprezenta capacitatea totală de prelucrare a rafinăriilor din țară, ceea ce reprezenta doar 5,2% din totalul țării.³⁸ Din totalul cantităților de țiței prelucrate în România între 1939 și 1941, rafinăria „Standard” a prelucrat 0,27% în 1939, 5% în 1940 și 8,4% în 1941. Ținând cont de intenția de punere în funcțiune a unei noi instalații de izooctan, la începutul anului 1942, precum și producția de țiței de 90.000 tone asigurată de societatea „I.R.D.P.”, Ministerul Economiei Naționale putea acorda maxim 78.000 tone anual țiței din redevențele cuvenite statului, adică maxim 13,4% în loc de 5,2% cât i s-ar fi cuvenit rafinăriei „Standard”, urmând ca restul de țiței, provenit din redevențe să fie distribuit altor rafinării.

Cantitatea de țiței promisă era insuficientă iar dacă societatea nu a fost pusă în lichidare încă din octombrie 1941, din cauza lipsei totale de activitate, a fost numai pentru că Ministerul Economiei Naționale a obligat-o, pentru necesități de război, să mențină rafinăria gata spre a fi repusă în stare de funcționare, atunci când împrejurările ar fi cerut-o. Între 1 octombrie 1941 și 1 august 1943, s-au cheltuit cu menținerea și efectuarea de reparații necesare suma de 256.271.849 lei.

Starea totală a inactivității a durat până în 5 august 1943 când a primit ordin de la Ministerul Economiei Naționale să prelucreze țiței pentru alte societăți care aveau

---

³⁶. Ibidem.

³⁷. Ibidem, dosar 34/1944-1946, f. 40-41; dosar 192/1940-1946, f. 59; dosar 169/1940-1942, f. 5.

³⁸. Ibidem, dosar 159/1940-1941, f. 110.

rafinăriile bombardate dar situația a avut un caracter temporar până la refacerea rafinăriilor avariate. Prelucra țițeiul provenind de la societățile „Steaua Română”, „Creditul Minier”, „Româno-Americană”, „Unirea”, „Concordia” și „I.R.D.P.” precum și producția zilnică a micilor producători (29 vagoane zilnic).³⁹

Tot anul 1940, a adus probleme deosebit de grele pentru societatea „Petrol-Block” de data aceasta de personal, datorate concedierii personalului evreiesc în număr de 38, aflat și în posturi conducătoare (directorii Joe Aisinman și Pincu Margulies), precum și a personalului francez.

Vechimea mare a acestora în serviciu au făcut ca sumele plătite la lichidarea activității să greveze asupra rezultatelor societății. Cantitățile de țiței necesare rafinării „Standard” trebuiau să fie procurate din comerț. În urma imposibilității de transport pe Marea Mediterană a intervenit, în prima jumătate a anului 1940, adică în perioada de repunere în funcție a rafinării, o scădere a prețului țițeiului de la 30.000 lei pentru 10 tone de țiței parafinos la 20.000 lei. Ca urmare, societatea a avut pierderi însemnate deoarece cumpăraseră cantitățile de țiței la prețuri ridicate în timp ce în momentul prelucrării prețurile erau scăzute. Creșterea continuă a sarcinilor fiscale, urcarea prețurilor materialelor ca și a salariilor a făcut ca beneficiul normal al activității să scadă în mod continuu. Cheltuielile din anul 1940 au crescut în toate domeniile, proporțional cu scumpirea vieții și a prețurilor materialelor. Societatea a mai suferit o pierdere în urma cutremurului din 10 noiembrie 1940, avarierea instalației de cracare a rafinării, care a făcut ca timp de șase luni instalația să nu funcționeze. Beneficiul realizat a fost doar de 10.000.000 în ultimul trimestru al anului 1940.

Până în anul 1939, situația capitalului german repartizat în industria de petrol românească, era de 0,38 %. Avansurile politice făcute Germaniei de politicienii români nu au rămas fără urmări economice. Când a fost ocupată Cehoslovacia, băncile din Praga, care dețineau acțiuni ale unor societăți petroliere românești, au fost obligate să le transmită noilor stăpâni.

În anul 1939, societatea germană „Südostchemie Handelsgesellschaft” preia controlul printr-un schimb de datorii pe care Petrol-Block le avea la firma cehă „Brunn-Kralovo Maschinenfabrik”. Astfel, calul troian în armură nazistă a intrat în petrolul românesc prin Societatea „Petrol-Block” a căror acțiuni au fost preluate apoi, de Societatea „Kontinentale Oel G.m.b.H.” Berlin. După ocuparea Franței și Belgiei, în 1940, și preluarea pachetelor majoritare de acțiuni ale Societăților „Concordia”, „Foraky Românească” și „Colombia”, țările din sud-estul Europei au fost penetrate economic în totalitate.

În urma preluării pachetului majoritar al acțiunilor „Petrol-Block”, în număr de 560.920 la o valoare de 280.460.000 lei, din cele 470.000.000 reprezentând capitalul social, de către societatea germană „Südostchemie Handelsgesellschaft” reprezentată de H. Pixis⁴⁰, președinte al Consiliului de administrație al societății a devenit Nicolae Constantin Bordeni (în locul lui C-tin Argetoianu) iar administratori delegați, dr. Otto Gramsch, Mihail M. Fodor, dr. Herbert Kuhn. Membrii N. I. Chrissoveloni, Gheorghe M. Dobrovici și Heinz Osterwind; cenzori: dr. Richard Karoli, C.

³⁹. Ibidem, dosar 3/1944, f. 30.

⁴⁰. Ibidem, dosar 62/1943-1944, f. 26, 31.

Antonescu, G. H. Vasiliu iar cenzori supleanți: Gerhard Stutz, I. Leacu, C. Georgescu.

N. Constantinescu Bordeni, dr. Otto Gramsch și Gh. M. Dobrovici, funcționau și în Consiliul de Administrație al societății „I.R.D.P.” iar Mihail M. Fodor era director general al „I.R.D.P.”.

Noii conducători ai societății au reușit, în 1940, să redreseze societatea și să o mențină pe un loc doi la exportul de produse petroliere către Germania cu toate că rafinăria „Standard” a fost închisă provizoriu din toamna anului 1941 iar 80% din personal a fost concediat sau lichidat, ca urmare a lipsei de materii prime. Tot din cauza lipsei de materie primă, rafinăria „Lumina” (aparținând societății „Petrolmina”) a prelucrat doar 30.999 tone țiței, în lunile octombrie-decembrie, pus la dispoziție de „Petrol-Block”. Începând cu anul 1940, societatea are mari pierderi cifrate la 132.531.811 lei în 1940 și 20.804.848 lei în 1942.

În anul 1940, societatea „Petrol Block” a livrat la intern 12.473 tone iar la export, în Germania și Italia, 338.182 tone. Exportul în Germania s-a situat la 273.802 tone, reprezentând 80,96%, iar în Italia, 64.380 tone, reprezentând 19,04%.⁴¹ Produsele petroliere erau exportate în Germania pentru Societatea „Rumänien Mineral Ölgesellschaft” fie cu garnituri C.F.R. sau prin portul Giurgiu, cu tancuri petroliere ale diferitelor societăți. În Italia, se exporta prin vama Jimbolia, destinația fiind Porto Marghera.

Pentru aviația germană, sosită în România, Statul român pune la dispoziție, începând cu 23 octombrie 1940, 10.000 tone benzină din stocurile aviației militare române. Benzina, provenea de la societatea „Astra Română”, care o livra pentru prelucrare societății „Petrol Block” pentru a avea cel puțin cifra octanică de 75. Tot pentru aprovizionarea aeroporturilor, se pune la dispoziție de către armata română, șase autocamioane cisternă de 8 tone fiecare. Misiunea Militară Germană din România solicita ministrului Economiei Naționale, Pleinicianu, ca până la 15 noiembrie 1940, depozitul de carburanți de la Teleajen să fie gata de funcționare, benzina fiind furnizată tot de societatea „Petrol-Block”.⁴²

Conform jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1147 publicat în Monitorul Oficial nr. 113 din 17 mai 1940, s-a constituit o Asociație fără scop lucrativ a Întreprinderilor Petrolifere pentru Construirea de Depozite Necesare Apărării Naționale sau pe scurt A.I.P.D.A.N.⁴³ Sediul Asociației era în București, la sediul societății „Creditul Minier”, Bulevardul IC Brătianu, nr. 16. Durata Asociației era nedeterminată, în funcție de scopul propus, construirea și instalarea depozitelor și accesoriilor, precum și vărsarea sumelor subscrise de fiecare întreprindere.

Contribuția fiecărei societăți a fost lăsată la latitudinea autorităților astfel că cotele societăților mici nu reprezenta decât 22,1% din total. Capacitatea totală a rezervoarelor societății Petrol Block era de 128.916 mc care puteau primi cotă parte

⁴¹. Ibidem, dosar 148/1940-1941, f. 4.

⁴². Ibidem, dosar 165/1940, f. 9-10.

⁴³. Idem, fond Societatea Concordia. dosar 76/1940, f. 13.

4615 tone, iar apoi prin recalculare, 6154 tone⁴⁴. În total, trebuiau furnizate 100.000 tone ce trebuiau depozitate în rezervoare cu o capacitate de 2.615.255 mc.

În decembrie 1940, majoritatea acționarilor germani ai societăților „Petrol-Block” și „I.R.D.P.”, în interesul economic „româno-german”, doreau fuziunea celor două firme, „Petrol-Block” neavând producție proprie de țiței iar „I.R.D.P.”, nedeținând rafinării. Printr-o fuziune s-ar fi putut obține „o bază sigură de existență” pentru cele două societăți.⁴⁵

La propunerea dr. H. Kuhn, bilanțurile celor două societăți au fost verificate de societatea germană „Deutsche Revisions” care au constatat pierderi de 125.000.000 lei la „Petrol-Block” și de 310.000.000 lei la „I.R.D.P.”. Mai gravă era situația societății „I.R.D.P.” a cărei conducători au întocmit bilanțuri false, nu au efectuat amortizările hotărâte de lege, în sumă de 415.000.000 lei, au acordat dividende din capitalul „umflat” iar 72.000.000 lei lipseau din casa de bani, suma fiind folosită pentru speculații greșite cu acțiunile „I.R.D.P.”. Cu toate că s-a convocat o adunare generală a tuturor acționarilor celor două societăți în 3 decembrie 1940, membrii Consiliului de administrație a „I.R.D.P.” au refuzat întâlnirea și fuziunea.

Neavând nici un beneficiu, în perioada 1941-1944, societatea nu a putut acorda dividende acționarilor săi.⁴⁶ Până la 31 decembrie 1939, cursul mediu pe o acțiune „Petrol-Block” era de 210 lei, căreia i se aplica un impozit de 0,50%, adică 1,5 lei de acțiune. După preluarea controlului societății, de către germani, conform legii, s-a hotărât preschimbarea acțiunilor. Până la 30 mai 1940, au fost preschimbate 612.200 acțiuni din vechile emisiuni.⁴⁷

Cu rafinăria bombardată de aviația engleză și americană în 1 august 1943, apoi în 5 și 24 aprilie, 5 și 31 mai, 23 iunie, 15 și 28 iulie și 10 și 17 august 1944⁴⁸, societatea va avea pierderi la începuturile anului 1945, în valoare de 90.767.124 lei.⁴⁹ Pentru acoperirea pagubelor cauzate de bombardamente (instalația de cracare „Dubbs”, parcul de rezervoare, clădiri, uzina de forță, terasamente, linii de garare, locuințe), Ministerul de Finanțe a acordat societății doar suma de 2.300.000 lei.

Deși condițiile de lucru în cadrul Rafinăriei „Standard” erau grele, având în vedere că prețurile obținute pentru prelucrarea țițeiului au fost prea mici în raport cu cheltuielile de refacere, astfel că nu s-au realizat beneficii, s-au prelucrat în cursul anului 1944 în contul diferitelor societăți 26.724 vagoane țiței prin distilare și 11.099 vagoane prin cracare⁵⁰. Societățile care au beneficiat de aceste prelucrări au fost Colombia, Concordia, I.R.D.P., Creditul Minier, Unirea, Steaua Română, Româno-Americană. Refacerea instalațiilor bombardate nu s-a efectuat decât în măsura în care era strict necesar pentru punerea în funcțiunea a instalațiilor neatınse. Aceste refaceri au necesitat sume importante mai ales că din partea statului nu s-a obținut niciun ajutor. Daunele provocate de război rafinăriei „Standard” s-au cifrat în anul 1944 la

⁴⁴ Ibidem, dosar 76/1940, f. 11.

⁴⁵ Ibidem, fond Societatea „Petrol Block”, dosar 100/1940-1941, f. 1-2.

⁴⁶ Ibidem, dosar 113/1940-1945.

⁴⁷ Ibidem, dosar 124/1940, f. 2, 5.

⁴⁸ Ibidem, dosar 31/1944, f. 1-16; E. Stănescu, I. Stănescu, G. Preda, *Războiul petrolului la Ploiești*, Editura „Printeuro” Ploiești, 2003, p. 134-137.

⁴⁹ Ibidem, dosar 1/1947.

⁵⁰ Ibidem, registru 1/1919-1948, f. 62v.

527.049.177 lei. În această cifră nu este inclusă dauna de la 1 august 1943 care s-a ridicat la 14.950.350 lei.

La încetarea ostilităților în septembrie 1944 erau distruse instalațiile de prelucrare ale rafinăriei, bateria de redistilare, locuințele personalului superior și administrativ, 50% din rezervoare și o parte din conductele ce legau aceste rezervoare. Față de anul 1940 când capacitatea de prelucrare a rafinăriei se ridica la 4.500 de vagoane lunar, în perioada postbelică ea a scăzut la 3.000 vagoane⁵¹.

Cu toată situația extraordinar de grea prin care trecea, din lipsă de materii prime, societatea a răspuns multor apeluri adresate ei de persoane fizice sau juridice, de a veni în sprijinul lor în momentele grele. Ca urmare a acordat subvenții în valori diferite, la asociațiile „Apărarea Patriotică”, „Crucea Roșie”, „Argus”, „Astra”, „Fundațiile regale”, „U.G.I.R.”, parohii, școli, facultăți, invalizi, refugiați, soldați pe front, burse școlare pentru studenți etc.⁵² Societatea a subscris în anul 1944, suma de 16.000 lei la *Împrumutul Apărării Naționale, 1944*.

Societatea a desfășurat și activități culturale și educative prin organizația sa „Muncă și Lumină” și a inițiat înființarea unei școli de alfabetizare în conformitate cu adresa Ministerului Muncii 8.679 din 15 februarie 1944, unde au urmat cursuri, 33 de salariați analfabeți și 21 care aveau noțiuni sumare, din cadrul rafinăriei.

Grupul german „Kontinentale Oel” care finanța societatea, dispărând odată cu armistițiul din 1944, societatea s-a găsit în situația de a nu mai avea nici un ban în casă și cu obligații urgente și importante de plăți cărora nu le putea face față.⁵³ Fosta conducere germană a societății a lăsat-o cu o datorie ce se ridica la 437,5 milioane lei.⁵⁴ Ca urmare, nevoile bănești ale societății nu au fost rezolvate, decât în parte, prin creditul de 50.000.000 lei obținut în decembrie 1944 de la C.A.F.A.

În baza Legii din 2 septembrie 1944, capitalul Societății „Petrol-Block”, aflându-se până la 23 august 1944 în proporție de 60,77% în mâna unor persoane supuse statului german, societatea a fost supusă sub administrarea statului român, prin C.A.S.B.I., care a devenit creditorul societății pentru 300.000.000 lei, la un capital de 400.000.000 lei.⁵⁵ Societatea avea datorii la băncile „Creditul Român”, „Comercială”, „Românească” și la societățile germane „Kontinentale”, „B.K.M.” și „Südostchemie”; „S.I.P.E.R.” din Franța și „U.O.P.” și „Gray” din S.U.A. în valoare de 300.000.000 lei din care 255.000.000 numai la cele germane.

În ședința Consiliului de Administrație din 14 septembrie 1944, au fost excluși din Consiliul de Administrație dr. Otto Gramsch, Paul von der Warth precum și procuriștii A. Jost și I. Konnerth).

În vederea administrării ei, Statul a numit la societate „administrator de control” iar consiliul de administrație funcționa doar cu trei membrii români, președintele (N. Constantinescu – Bordeni), G.M. Dobrovici și M. Fodor, administratorul delegat care se va retrage în decembrie 1944 pe motive de boală. Inginerul Atanase Cristodulo a fost numit administrator al societății prin decizia Ministerul Economiei Naționale, nr. 49.039 din 5 septembrie 1944, publicată în

⁵¹ Ibidem, f. 73.

⁵² Ibidem, dosar 25/1942-1945; 34/1944-1946.

⁵³ Ibidem, dosar 2/1944, f. 8.

⁵⁴ Ibidem, dosar 6/1944-1945, f 9.

⁵⁵ Ibidem, f. 19.

Monitorul Oficial nr. 208 din 9 septembrie 1944. În 5 octombrie 1944, a fost concediat din serviciul societății lt. col. (r.) Margaritopol A. Demostene – Dumitru, din funcția de șef al Biroului Mobilizării (numit cu 1 septembrie 1940), datorită lipsei de încredere provocată de faptul că a fost „elementul de exclusivă încredere” al grupului majoritar de acționari germani care conduceau societatea și pentru faptul că nu a funcționat efectiv în cadrul societății ci la sediul societății „Kontinentale” sucursala București, a cărui director devenise între timp. El a predat lucrările de mobilizare lui D. Cartianu, de la societatea „I.R.D.P.” numit de Corpul II Teritorial șef al Biroului Mobilizare din cadrul „Petrol-Block”.⁵⁶

Prin Decretul-Lege nr. 573 din 18 iulie 1945, emis de Guvernul României și publicat în „Monitorul Oficial” din 19 iulie 1945, prin care se prevedea că acțiunile petroliere care au aparținut persoanelor fizice și juridice de naționalitate germană de pe teritoriul României să treacă în patrimoniul U.R.S.S. pentru acoperirea daunelor de război, cele 60,77% din acțiuni (571.475) au fost trecute societății ruse „Obiedinenie Ucrneft”, în contul despăgubirilor de război, societatea „Petrol-Block” fiind scoasă de sub administrarea statului.⁵⁷ Au intrat în posesia U.R.S.S. 11 rafinării printre care și „Standard”.

În cursul anului 1945 a fost prelucrate 260.719 tone de țiței di care 78.615 tone, adică 30% pentru cont propriu și 182.104 tone, adică 70% pentru terți. S-au prelucrat, de asemenea, 133.415 tone de păcură parafinoasă din care 28,51% pentru cont propriu și 71,41% pentru terți. În ultimul trimestru al anului 1945 s-a trecut la reconstrucția clădirilor și instalațiilor distruse de bombardament cu ajutorul unui împrumut de la C.A.F.A. în valoare de 400.000.000 lei. Anul 1945 a fost încheiat cu o pierdere de 195.767.124 lei.

În martie 1946 la deschiderea Adunării generale extraordinare a societății au fost prezenți un număr de trei acționari majoritari, reprezentând un număr de 706.201 acțiuni, în valoare de 353.100.500 lei, aceștia fiind: „Obiedinenie Ucrneft” reprezentată de Gheorghe Golubev cu 571.475 acțiuni, ca secretar, Societatea Transpetrol SA, reprezentată de ing. Boris Lopatuchin ca secretar, cu 134.700 acțiuni, iar restul de Societatea Petrol Block, reprezentată de dr. A. Tănăsescu-Furtună, ca secretar.

La sfârșitul anului 1946 s-a prelucrat 290.726 tone țiței cu un coeficient de utilizare de 82,5% din capacitatea de prelucrare a instalației de distilație a rafinăriei și 96,80% din programul comisiei de coordonare. Din cantitatea de 150.788 tone supusă distilării, 52% au fost prelucrate pentru contul propriu și 48% pentru terți. Valorificarea randamentului de fabricație în raport cu randamentul de laborator a fost de 99,66%, deci foarte satisfăcător.

La 31 martie 1945, societatea avea un total de 601 salariați, din care 594 români, 3 germani, 3 maghiari și 1 italian.⁵⁸ Din cauza pierderilor economice, societatea a desființat multe servicii, a comprimat altele, iar personalul a fost fie concediat, fie trecut la alte societăți.⁵⁹ Toate autoturismele societății, în număr de

---

⁵⁶. Ibidem, dosar 192/1940-1946, f. 15, 63.

⁵⁷. Ibidem, dosar 57/1946.

⁵⁸. Ibidem, dosar 79/1945.

⁵⁹. Ibidem, dosar 27/1942-1947.

nouă, vor fi ridicate de armata sovietică, care va refuza să le predea înapoi, toți șoferii fiind licențiați.

Muncitorii rămași nu au mai primit salariile de trei luni. Ca urmare, personalul rafinării „Standard” a adresat Direcțiunii societății un memoriu prin care solicitau: îndepărtarea elementelor legionare și fasciste, majorarea salariilor, plata orelor suplimentare, ajutor pentru copii, plata concediilor, respectarea demnității lucrătorilor, interzicerea lovirii și a insultelor, interzicerea concedierilor și a angajărilor fără avizul comitetului muncitoresc de fabrică, reprimirea muncitorilor eliberați după 23 august 1944, din lagăre și închisori, reangajarea personalului evreiesc concediat în 1940.⁶⁰ Cu toate că societatea „Petrol-Block” se opunea reprimirii personalului concediat, invocând „incapacitatea sa economică”, și solicitând repartizarea lor în conformitate cu prevederile legale la alte societăți, prin decizia nr. 35 a Ministerului Muncii, din 13 martie 1945 și în baza Legii 641/1944 de abrogare a măsurilor antievreiești publicată în Monitorul Oficial din 19 decembrie 1944, foștii salariați evrei au trebuit să fie reprimiți la lucru. La început vor reveni 19 după care vor fi reangajați 31, ceilalți refuzând oferta sau nu au mai putut reveni din alte cauze.⁶¹

În același timp însă cadre din conducerea societății au adresat o plângere la 9 decembrie 1944, Direcțiunii, împotriva amestecului comitetului de fabrică, de la rafinărie, în mersul producției, împotriva conferințelor și ședințelor de lucru ținute în ateliere cu muncitorii, fără a fi anunțată conducerea, angajarea sau destituirea personalului fără avizul și aprobarea Direcției Generale.⁶² În 31 octombrie 1944, comitetul de fabrică a „eliminat” un număr de 17 persoane, socotite „indezirabile” în frunte cu directorul rafinării, dr. Stoica Constantin și administratorul acesteia, I. Vasilescu. Cazul a fost raportat la Ministerul Muncii, Ministerul Economiei Naționale, Ministerul de Interne și Marele Stat Major, mai ales că măsura luată de comitet nu se încadra în nici un text de lege. Prin Ordinul Ministerul Economiei Naționale nr. 44.738 din 2 noiembrie 1944, cei îndepărtați „arbitrar” au fost reprimiți cu toate drepturile avute.⁶³

Starea de spirit era agitată și din cauza situației financiare grele prin care trecea societatea, care nu reușea să-și procure fonduri pentru repararea rafinării și pentru procurarea țițeiului necesar producție planificate.

Lipsa de rentabilitate a societății în perioada 1940-1946, este demonstrată cu date privind pierderile și beneficiile pe acești ani. Astfel, într-un singur an, societatea a avut beneficiu, respectiv în 1941, cu 3.097.639 lei. În afară de anii 1940 și 1942, când pierderile suferite de societate au fost menționate anterior, în anii 1945 și 1946, pierderile s-au cifrat la 95.767.124 lei, respectiv 2.948.329.668 lei.

Partea sovietică afirma, în ședințele Consiliului de Administrație, că „fără prelucrarea țițeiului societății „Sovrompetrol”, întreaga activitate productivă a societății „Petrol Block” ar fi încetat” iar în cazul în care și-ar fi continuat existența,

---

⁶⁰. Ibidem, dosar 2/1944, f. 14-15.

⁶¹. Ibidem, dosar 34/1944-1946, f. 43.

⁶². Ibidem, dosar 4/1944, f. 35.

⁶³. Ibidem, dosar 3/1944, f. 27-28.

ar fi fost nevoită să consume din capitalul său social ori să intre în lichidare sau să fuzioneze cu o altă societate producătoare de țiței.

În 27 noiembrie 1946, Societatea „Petrol Block” avea un capital social compus din 940.000 acțiuni, care se găseau în posesia următorilor:⁶⁴

- Societatea „Sovrompetrol” ..... 587.103 acțiuni;
- Societatea „Transpetrol” .....134.700 -,-
- Acționari diverși străini (nu însă și germani) ....5.416 -,-
- Acționari de naționalitate română .....97.698 -,-
- Acțiuni neprezentate la nominalizare .....115.083 -,-

Societatea „Transpetrol”, pe lângă alte operațiuni, se ocupa în special cu transportul și depozitarea produselor petroliere, în contul diferitelor societăți, fie că produsele proveneau din țară, fie că formau obiectul tranzitului din alte țări. Înființată în 1935, sub denumirea de S.A.R. „Prospecțiunea Minieră” cu un capital de 3.100.000, împărțiți în 3.100 acțiuni la purtători în valoare de 1.000 lei fiecare, și-a schimbat la 9 aprilie 1940, denumirea în S.A.R. „Transpetrol”. A fost înregistrată la Oficiul Registrului Comerțului de pe lângă Camera de Comerț și Industrie București sub nr. 32/1935.⁶⁵ Tot în 1940, și-a mutat sediul social din str. „Sfinții Apostoli” nr. 84, în str. „Nicolae Golescu”, nr. 5, care era sediul Societății „Petrol-Block”. Neavând nici un beneficiu în perioada 1936-1939, a intrat în lichidare dar, la 4 decembrie 1939 și-a reînceput activitatea, administratori-delegați fiind Ion Anastasiu și Franz Frederich Quensell.

Societatea a înființat două stații de transbordare și depozitare, produse petroliere în porturile Constanța și Orșova, și a închiriat, prin intermediul societății „Petrol-Block”, de la Societatea „Auxiliara” S.A.R. (societate cu capital franco-belgian), pe timp de un an, 100 vagoane cisternă iar de la „Petrol-Block”, trei rezervoare goale în portul Constanța, cu o chirie lunară de 450.000 lei. După preluarea, de către capitalul german, a pachetului majoritar a societăților „Petrol-Block” și „Transpetrol”, în iulie 1940, administratori ai societății au devenit dr. Herbert Kuhn, și Franz Frederich Quensell, iar membrii în Consiliul de Administrație, W. Preiss, Karl Papst și M. Teodor. Capitalul social va fi majorat la 1 ianuarie 1941 la 8.000.000 lei. Dacă, în iulie 1940, Societatea transvaza produse petroliere venite din Rusia la Constanța, pentru Societatea „Mineralöl Einfuhr – Gesellschaft”, din Germania, fie cu vagoane-cisternă, fie prin tancuri petroliere din portul Orșova, ulterior, după iunie 1941, va efectua aceleași operațiuni, cu produse petroliere românești, pentru Germania. După septembrie 1944, societatea va intra în sfera de influență sovietică, capitalul acesteia fiind deținut în majoritate de către aceștia.

În ședința Consiliului de Administrație a societății din 14 decembrie 1946, s-a hotărât majorarea capitalului social, prin reevaluarea activului, de la 2.320.000.000 lei la 4.512.000.000 lei.

În ședința din 10 ianuarie 1948, Consiliul de administrație a luat în discuție propunerea de fuzionare cu Societatea „Sovrompetrol”, această fuziune fiind acceptată, deoarece „Sovrompetrol” deținea 571.000 acțiuni „Petrol Block” în

⁶⁴. Ibidem, dosar 155/1940-1946, f. 10.

⁶⁵. Ibidem, fond Societatea „Transpetrol”, dosar 1/1940, f. 23-46.

valoare totală de 285.500.000 lei. Fuziunea a fost aprobată și de Adunarea generală extraordinară a societății din 7 februarie 1948, convocarea fiind publicată în Monitorul Oficial nr. 11, partea a II-a din 14 ianuarie 1948. Fuziunea s-a realizat prin absorbție de către societatea Sovrompetrol conform declarațiilor președintelui Emil Eugen Stih⁶⁶.

La ședința Adunării generale au participat cei cinci deținători de acțiuni și anume: 1. Matilda Banu, personal, deținând 50 de acțiuni; 2. V.N. Gheorghiu, personal, cu 100 de acțiuni; 3. Societatea Sovrompetrol deținând 571.428 acțiuni precum și alte 52.936 acțiuni; 4. Societatea Transpetrol deținând 134.700 acțiuni și Ministerul Justiției deținând 200 de acțiuni.

Ca urmare, după o activitate neîntreruptă de 30 de ani, societatea își va înceta activitatea, intrând în sferile de interes sovietic, căreia îi va furniza țițeiul necesar, conform Convenției de armistițiu.

Societatea Petrol Block a fost una dintre cele mai mari firme petroliere din România din perioada interbelică.

---

⁶⁶ Ibidem, fond *Societatea Petrol-Block*, registru 1/1919-1948, f. 85-86.

ROMÂNIA ȘI ALIAȚII SĂI ÎN TOAMNA ANULUI 1917 ÎN LUMINA CORESPONDENȚEI DIPLOMATICE A LUI ION I.C. BRĂȚIANU

Conf. univ. dr. Marin BADEA
Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir București

Abstract

Romania was the single member of the Entente that played well its part of the alliance projected military plan for 1917 as the Romanian army accomplished its missions by its brilliant victories at Mărăști, Mărășești and Oituz in the summer of the same year that stopped the military offensive of the Central Powers under the command of Field marshal August von Mackensen to Ukraine. Military victories were put at risk by the disintegration of the Russian army on the Romanian front. As the Bolsheviks seized power in St. Petersburg, the combat capabilities of the Russian military units in Romania was drastically reduced. The Romanian Prime Minister warned the Allies (especially France and Britain) that there weren't enough troops to maintain the defense due to the dissolution of the Russian military forces. Consequently, Ion C. Brătianu initiated separate peace talks with the Central Powers in order to obtain a way out of the war for Romania by negotiating a truce.

Keywords: *military offensive, military disolution, bolshevik, separate peace*

La Sankt-Petersburg pe data de 19 ianuarie/1 februarie 1917 și-a început lucrările o conferință interaliată fiind menită a aduce un plus de coordonare între fronturile de vest și est ale Antantei. Reprezentanții Marilor Puteri ale Antantei cu greu s-au hotărât să accepte și participarea lui I.I.C. Brătianu, aflat totuși ca invitat al Guvernului acestei țări în capitala Rusiei. Din derularea discuțiilor s-a putut reține că frontul românesc și întreaga strategie a Armatei române se încadrau, în concepția Aliaților, ca o parte componentă a frontului rusesc. Altfel spus, Rusia era considerată a fi fost pentru România ceea ce era Franța pentru Belgia.¹ Oricum, întregul plan militar al Antantei pentru anul 1917, preconizat nu doar în cursul acestei conferințe ci și prin hotărârile unor conferințe anterioare de la Paris, Chantilly sau Roma, avea să eșueze întrucât ofensiva franco-britanică din aprilie s-a soldat cu rezultate mai mult decât modeste; pe frontul italian ofensiva spre Triest a fost pornită doar în mai în timp ce forțele rusești au reluat ofensiva abia în iulie pe fondul unor evenimente interne deosebite ca urmare a înlăturării țarului în februarie 1917 și, cu toate acestea, Armata română a obținut strălucitele victorii de pe frontul răsăritean în urma bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917 care au făcut ca ofensiva militară a coaliției Puterilor Centrale de sub comanda mareșalului August

---

¹ Cf. Victor Atanasiu ș.a., *România în primul război mondial*, Editura Militară, București, 1979, p.308-309

von Mackensen să fie oprită în drumul ei spre cucerirea Iașilor, Capitala temporară a României. Nu numai atât, dar o propunere a generalului Hans von Seeckt și a arhiducelui Iosef de pregătire a unei noi ofensive în încercarea de cucerire, totuși, a Moldovei, a fost respinsă de generalul Erich von Lundendorf, șeful Cartierului General al Comandamentului suprem al Armatei germane, căruia i s-a alăturat Arthur Arz von Straussenburg din partea comandamentului militar austro-ungar.² La rândul ei, Antanta a solicitat și ea un atac româno-rus menit a ajuta desfășurările de pe frontul din Italia intrat în criză o dată cu bătălia de la Caporeto dar generalul Constantin Prezan și generalul Dmitri Șerbacev, comandantul trupelor rusești din Moldova, au tratat cu indiferență această propunere, în timp ce generalul Henri-Mathias Berthelot, șeful Misiunii militare franceze, a respins-o în mod hotărât, menținerea însăși a frontului, în opinia acestuia din urmă, având nevoie de „un miracol al echilibrului”.³ Iar un asemenea „miracol” chiar și-a găsit o reflectare în realitatea faptelor în condițiile în care coaliția Puterilor Centrale, pe de o parte, a retras diverse unități militare de pe frontul din Moldova transferându-le pe alte fronturi, iar, pe de altă parte, trupele rusești începuseră a suferi din ce în ce mai mult ca urmare a pacifismului și a morbului revoluționar cu care erau alimentate de reprezentanți ai curentului maximalist din societatea rusă și care avea să culmineze cu victoria bolșevicilor în lupta pentru putere din octombrie 1917.

Până la acest eveniment, frontul din Moldova a cunoscut modificări în dispunerea forțelor de o parte și de alta a liniilor de demarcație dintre beligeranți, modificări ce nu le vom detalia, rezumându-ne la a amționa că, numeric, s-a ajuns la un raport de 2 la 1 între efectivele diviziilor de infanterie ale celor două părți combatante, un raport ce era favorabil forțelor româno-ruse. Era, însă, un raport din ce în ce mai fragil, subminat fiind de starea de spirit tot mai precară a unităților militare ruse, devenite incapabile a mai fi angajate în acțiuni ofensive și chiar vulnerabile în a mai rezista eventualelor atacuri inamice. Și, dacă, despre capacitatea de luptă a Armatei române înșiși analiștii inamici puteau să aprecieze că a fost refăcută „datorită autorității ofițerilor, instruirii și armamentului îmbunătățit precum și rezervelor funcționale”⁴, în schimb, unitățile militare ruse au fost cuprinse în și mai mare măsură de anarhie, de „o sete arzătoare de pace”, și care aveau să fie sensibil amplificate, așa cum am menționat deja, după preluarea puterii la Sankt-Petersburg de către bolșevici. Oricum, după o vizită făcută timp de trei zile pe front, încă pe 20 august/2 septembrie 1917, primul ministru român îi avertiza pe Aliați (îndeosebi Franța și Anglia) că „dacă nuse asigură comandamentului rus întreaga autoritate necesară, catastrofa este iminentă”⁵ din punct de vedere al menținerii frontului, la acest pericol grav adăugându-se marile disfuncționalități din aprovizionările, prin Rusia, atât pentru trupele române, cât și pentru cele ruse. În sfârșit, pe temeiul înțelegerilor existente între România și Aliați, deosebit de presante deveniseră, pe de o parte, chestiunile financiare între care „un nou împrumut care îi era extrem de necesar guvernului român pentru reglarea cursului de schimb cu Rusia” iar, pe de altă

---

² Glenn E. Torray, *România în primul război mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, p. 275.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p.279.

⁵ Arh. MAE, fond Londra, Politice, vol. 32/august-octombrie 1917.

parte, sprijin pentru refugiații români care se îndreptau spre Franța și mai ales către Anglia prin Rusia.⁶ Avertismentul lui I.I.C. Brătianu s-a dovedit a fi întemeiat întrucât situația frontului românesc s-a agravat continuu îndeosebi după ce pe 21 noiembrie 1917, printr-un decret semnat de Lenin, s-a cerut trupelor rusești aflate pe diferite fronturi să recurgă la încheierea de armistiții. Ordinul acesta a fost respins de generalul Dmitri Șcerbacev dar, în majoritatea lor, soldații ruși au urmat porunca liderului bolșeviccea ce l-a determinat pe comandantul rus alfrontului din Moldova să solicite pe 3 decembrie 1917 lui August von Mackensen și arhiducelui Iosif o întâlnire la Focșani pentru a se discuta despre „încheierea unui armistițiu cu trupele ruse și române de pe frontul român”.⁷ A fost momentul când, pentru conducerea României, pentru Ion I.C. Brătianu, în primul rând, s-a născut o imensă dilemă: a continua să ducă lupta cu inamicii pe cont propriu ceea ce nu putea avea drept rezultat decât un dezastru iminent, sau a se retrage din calea inamicului până la Prut și chiar dincolo de acest „râu blestemat” pe teritoriul Rusiei bolșevice. În plus, nu era greu de prevăzut că de la armistițiu se putea ajunge, pasul următor, ori la reluarea și continuarea luptelor impuse de inamici, o dată ce ar fi eșuat negocierile, cu același final deja amintit, un dezastru militar în situația istorico-beligerantă existentă, ori la o pace separată. Iar la asemenea judecăți de valoare nu s-a ajuns decât după ce se putuse observa degringolada din rândurile trupelor rusești fiindcă, altfel, Ion I.C. Brătianu numai ce-i trimisese pe Victor Antonescu la Paris și alți doi diplomați la Washington cu misiunea nu doar de a fortifica, din punct de vedere calitativ, capacitatea de negociere, mai ales în plan economico-financiar, a diplomaților români acreditați pe lângă guvernele aliate, cu precădere francez, britanic și american, dar având cu ei de transmis și un mesaj foarte clar, acela că Guvernul României, în ciuda a numeroase greutăți ce avea de întâmpinat, era „absolut hotărât de a menține intactă solidaritatea cu Aliții”. Acestea au fost cuvintele pe care i le comunica Victor Antonescu, imediat ce a ajuns în Capitala Franței, lui Nicolae Mișu care era șeful Legației române la Londra. În plus, din aceeași însărcinare pe care i-o încredințase primul ministru Ion I.C. Brătianu, Victor Antonescu îi cerea colegului său să obțină pe mai departe asigurări din partea guvernului englez, cum urma să facă și el pe lângă cel francez, că: „Puterile Aliate înțeleg și ele să mențină toate angajamentele politice luate față de România, chiar în ipoteza unei prăbușiri complete a Rusiei”.⁸

Din același schimb de telegrame realizat între Victor Antonescu și Nicolae Mișu reiese și implicarea directă a regelui Ferdinand, foarte probabil la sugestia lui Ion I.C. Brătianu, în negocierile cu Puterile Aliate pe tema ieșirii iminente a României, printr-un armistițiu, din situația devenită tot mai grea pe frontul din Moldova ca urmare directă a descompunerii forțelor militare rusești. În funcție de evoluția evenimentelor de pe linia frontului și care ar fi putut conduce fie la o reluare a confruntărilor, cu un rezultat previzibil pentru armata română rămasă fără aliatul rus, fie la o încheiere de armistițiu și apoi la negocierea unei păci separate, regele Ferdinand a căutat să afle de la reprezentanții Angliei și Franței la Iași, separat și din

---

⁶*Ibidem.*

⁷ Cf. Victor Atanasiu ș.a., *op. cit.*, p.319.

⁸ Arh. MAE, fond Londra, Politice, vol. 33/ noiembrie 1917-septembrie 1918; telegrama cifrată nr. 3423, din 10/23 noiembrie 1917.

partea reprezentantului SUA, dacă, din punctul de vedere al României, se putea conta pe „o nouă confirmare a angajamentelor lor privind aspirațiile (sale) teritoriale”.⁹ În varianta unui răspuns afirmativ din partea Alianților, încă s-ar fi putut merge, către mijlocul celei de a treia decade a lunii noiembrie 1917, pe calea reluării ostilităților militare, în acest sens acceptându-se până și o sugestie a comandamentului militar interaliat de retragere a armatei și a autorităților centrale până la Prut și chiar dincolo de această linie de graniță cu Rusia. Concordantă cu o asemenea soluție posibilă, de reangajare în lupta cu inamicul a Armatei române, a fost convocarea de către regele Ferdinand a unui Consiliu de coroană cu toți comandanții armatelor și cu participarea generalului Berthlot în cursul căruia s-a hotărât continuarea războiului chiar dacă comandantul trupelor rusești, generalul Dmitri Șcerbacev, ar fi ajuns să încheie armistițiul cu conducerea trupelor inamice.

În varianta în care Alianții, la demersul politico-diplomatic al regelui Ferdinand I n-ar fi răspuns afirmativ privind confirmarea solicitată, „el (regele Ferdinand) ar abdică și ar fi convocat un (prim)ministru germanofil ceea ce ar facilita existența poporului român până la sfârșitul războiului”.¹⁰

Către mijlocul celei de a treia decade a lunii noiembrie 1917, se imagina și o a treia cale de acțiune politico-diplomatică, urmare a modului cum evoluaseră evenimentele de pe frontul românesc, dar mai ales din spatele româno-rus al acestuia, regele Ferdinand, de comun acord cu Alianții, să ajungă la armistițiu și apoi la o pace separată cu Puterile Centrale, după ce, în prealabil, Alianții ar fi dat guvernului de la Iași „garanții referitoare la extinderile teritoriale ale României”.¹¹

La acest demers diplomatic al regelui Ferdinand I guvernele englez și francez au dat un răspuns comun pe 22 noiembrie 1917 prin care își reconfirmau în întregime angajamentele referitoare la frontierele viitoare ale României, promiteau să-i acorde acesteia din urmă tot sprijinul lor în „împrejurările dificile pe care le traversează” dar nu admiteau ideea de a se ajunge la o pace separată între România și coaliția Puterilor Centrale. Drept urmare, primului ministru Ion I.C. Brătianu nu i-a rămas altceva decât să-i informeze pe Alianți, îndeosebi guvernele francez și englez, în legătură cu evoluțiile de pe frontul din Moldova, despre amplificarea procesului de bolșevizare a trupelor rusești, proces echivalent cu accentuarea dezorganizării acestora. O dovadă în acest sens este o telegramă trimisă de către primul ministru Ion I.C. Brătianu lui Victor Antonescu la Paris și de către acesta din urmă lui Nicolae Mișu la Londra (20 noiembrie/3 decembrie 1917) prin care cerea să li se aducă la cunoștință guvernelor de pe Sena și de pe Tamisa că dezastrul militar, urmare a descompunerii frontului rusesc, se precipită; că ascendentul maximaliștilor devenea o realitate și că generalul Șcerbacev era în situația de a ceda comanda în favoarea unui maximalist sau de a interveni el însuși pentru a se încheia armistițiul. „Generalul Șcerbacev, informa Ion. I.C. Brătianu, e de părere că, în starea actuală de lucruri, acesta ar fi singurul mijloc de a convinge trupele în legătură cu reaua credință a inamicului privind menținerea frontului, dar el nu vrea să recurgă la acest mijloc de temporizare decât cu consimțământul Alianților”. În același timp, pentru Armata română situația căpăta

---

⁹ *Ibidem*, Telegramă cifrată Victor Antonescu – Nicolae Mișu nr. 4212 din 11/24 noiembrie 1917.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

accente dramatice atât ca urmare a unor semnale de fortificare a frontului inamic, iar, pe de altă parte, a posibilității de transformare efectivă a trupelor rusești din aliat în inamic. Nu numai atât, dar, pe fondul unor asemenea realități, Ion I.C. Brătianu s-a străduit, ca, prin intermediul reprezentanților României pe lângă guvernele Marilor Aliați, să le explice acestora din urmă adevărata natură a unor evenimente ori determinările obiective care au condus la o opțiune politică sau alta, să atragă, chiar, atenția Aliatilor cu privire la viabilitatea unui proiect politico-militar sau altul. Din acest ultim punct de vedere ne-au reținut atenția opiniile primului-ministru român Ion I.C. Brătianu despre iluziile care-și făceau loc în rândurile conducătorilor Antantei, atât politici cât și militari, privind eficiența susținerii, cu orice preț, a forțelor militare și politice antibolșevice de pe teritoriul Ucrainei și care erau transmise mai ales guvernului de la Iași către sfârșitul lunii noiembrie (st.n), începutul lunii decembrie 1917(st.n.) El pornea de la observația că „toată armata rusă conține la ora actuală elemente amenințătoare și ostile. Armatei generalului Kaledin, dacă ea există, i-ar fi greu să se mențină în țara cazahă, ea ar fi neputincioasă în a ține piept maximaliștilor chiar în timp ce grosul trupelor lor se află încă pe front. Marea majoritate a regimentelor de cazaci din Moldova, ca, de altfel, și de aiurea, au refuzat să intre în conflict cu maximaliștii pentru a menține autoritatea militară și Comandamentul. Rada (parlamentul Ucrainei – n.n.M.B.), aproape fără armată, reclamă ea însăși necesitatea unui armistițiu și a păcii”. Iar concluzia pe care ținea s-o exprime Ion. I.C. Brătianu pentru a fi transmisă guvernelor Antantei era că: „În aceste condiții e imposibil Armatei române, fără mijloace de transport și fără aprovizionări, să traverseze în timp de iarnă Rusia (așa cum i se sugerase de către conducători ai Antantei n.n.M.B) peste o mie de kilometri de țară, în fapt, ostilă, cu germanii în spatele ei și înconjurată de peste un milion de trupe maximaliste, de asemenea, inamice”, subliniind, în continuarea celor de mai sus, că: „Deja partea retrasă a trupelor românești de pe front este obligată a menține securitatea interioară contra atentatelor și amenințărilor leniniste, de la o zi la alta mai numeroase și mai agresive”. A fost momentul când primul ministru al României a transmis Marilor Aliați că împrejurările concrete erau cele care impuneau să se accepte ideea conform căreia „armistițiul admis de noi este singurul mijloc de a încerca să se amâne dezastrul mai sus indicat”¹², ceea ce, reamintim mențiunea din debutul textului nostru, solicitase și generalul Dmitri Șerbacev pe 3 decembrie 1917 când s-a adresat Comandamentului Puterilor Centrale de pe frontul româno-rus pentru o întâlnire în scopul negocierii unui posibil „armistițiu cu trupele ruse și române de pe frontul român”.¹³ Locul de întâlnire propus era orașul Focșani. Și cum, probabil, generalul Dmitri Șerbacev a comunicat inițiativa sa aliatului român, în ziua următoare (21 noiembrie/4 decembrie) întrunit în ședință, Consiliul de Miniștri s-a văzut nevoit să adere la propunerea aliatului rus. Hotărârea adoptată se întemeia pe faptul că „Armata rusă a propus un armistițiu vrăjmașului” iar „Armata română face parte din același front”.¹⁴ În aceeași întrunire a Consiliului de Miniștri a fost stabilită și delegația părții române în fruntea căreia a fost numit Generalul Alexandru Lupașcu, adjunct al

¹² *Ibidem*; Telegrama cifrată nr.38/1673 din 26 noiembrie/9 decembrie 1917.

¹³ Arh. M.A.Pn., fond Marele Cartier General, Secția Operații, dosar nr. 3/1917, f.3.

¹⁴ *Ibidem*; A se vedea și Victor Atanasiu ș.a., *op. cit.*, p. 319.

șefului Marelui Stat Major, acesteia făcându-i-se precizarea că „armistițiul are un caracter numai militar, excluzând considerațiuni politice”¹⁵.

E de reținut că în adoptarea hotărârii de mai sus de către Consiliul de Miniștri la 21 noiembrie/4 decembrie 1917 de angajare în negocierea unui armistițiu cu coaliția Puterilor Centrale s-au avut în vedere și opiniile conducerii Armatei române. Acestea fuseseră deja formulate într-un raport al Marelui Cartier Genral datat 18 noiembrie/1 decembrie 1917 și intitulat **Constatări și aprecieri asupra situației actuale a Armatei și Țării Românești**. Principala constatare era că Aliații, ei înșiși, ajunseseră în situația de a nu putea sprijini material România în condițiile date, conform înțelegerilor consemnate în Tratatul de alianță din august 1916 și altele derivate din acesta ori survenite ulterior și, ca atare, „În astfel de condiții, singura soluție era aceea a unei păci separate” întrucât, prin forțe proprii, României îi era imposibil să se confrunte pe mai departe cu inamicii. Concluzia era că „Aliații, din proprie inițiativă, în mod sincer și loial, se consideră dezlegați îndatoririle ce aveau față de ei, fără a se considera dezlegați de ale lor față de noi și, deci, ne autoriză a face pace separată”¹⁶. A fost, însă, un punct de vedere doar parțial corect, invocarea situației de pe front, mai ales ca urmare a stărilor de spirit din Armata rusă, și a greutăților de aprovizionare atât a frontului cât și a populației civile, fără un consimțământ afirmat din partea Aliaților. Urmarea a fost că negocierile pentru a se ajunge la încheierea armistițiului aveau să înceapă pe data de 7 decembrie 1917.

E de precizat, o dată mai mult, că Aliații n-au fost de acord cu negocierea și încheierea armistițiului pe frontul româno-rus din Moldova. Generalul Berthelot. Șeful Misiunii militare franceze în România, s-a făcut, cum era și firesc, portavocea guvernului țării sale și a cerut guvernului român să nu accepte armistițiul. El elaborase deja și un plan de rezistență în fața coaliției militare inamice conform căruia Armata română ar fi trebuit să continue lupta atât cât îi va fi fost posibil iar când nu i-ar fi fost cu putință să se retragă pe teritoriul Ucrainei. Unii membri ai guvernului s-au și grăbit să accepte „planul Berthelot” (Take Ionescu, Mihai Cantacuzino, Dimitrie Greceanu – toți conservatori/democrați), dar majoritatea miniștrilor în frunte cu Ion I.C. Brătianu l-au respins, opțiunea adoptată fiind aceea a deschiderii negocierilor pentru adoptarea armistițiului. Speranța era să nu se ajungă și la negocieri de pace, pe de o parte, iar, pe de altă parte, România să poată beneficia de ajutoarele materiale ale Aliaților și să reziste presiunilor, desigur, inevitabile, din partea inamicilor ei. Într-un asemenea spirit Ion I.C. Brătianu, de pildă, pe 27 noiembrie/10 decembrie 1917 îi cerea lui Nicolae Mișu să transmită guvernului britanic o idee simplă dar foarte clară și anume că: „Loialitatea obligă pe prietenii noștri să țină cont de serviciile aduse și de pierderile cumplite ce ne-au fost impuse de către cei care n-au putut sau n-au vrut să-și îndeplinească angajamentele față de noi”. El acuza „trădarea definitivă de către cei cărora le-am atașat solidaritatea noastră și care ne-au pus în situația în care ne aflăm”¹⁷, referindu-se, evident, la aliatul rus. Și premierul român nu se oprea aici cu acuzele pe care era obligat de împrejurări să le formuleze. El considera în aceeași telegramă adresată lui Nicolae Mișu pentru a o

---

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Cf. Victor Atanasiu ș.a., *op. cit.*, p. 319.

¹⁷ Arh. MAE, fond Londra, Politice, vol. 33/nov. 1917 – septembrie 1918, nepaginat,

transmite la Foreign Office că limbajul lui Georges Clemenceau, președintele Franței, îl obliga să-și pună cele mai cumplite întrebări de genul: „ce se poate aștepta de la Paris când ni se indică soluții ca o retragere până la generalul Kolceag, când se califică armistițiul nostru drept capitulare și că nu se mai vrea să ni se recunoască în situația creată nu numai alianța noastră, ci și pe noi?”¹⁸. Și telegrama primului ministru al României din care am reținut citatele de mai sus se încheia cu următoarea destăinuire: „În rest, cu privire la armistițiu, eu am consultat pe generalul Berthelot care l-a considerat ca și mine. Generalul Berthelot era la curent cu toate hotărârile noastre și eu sunt surprins, la modul penibil, să aflu că ele (hotărârile adoptate –n.n. M.B.) au putut provoca o altă impresie la Paris.”¹⁹

Concluzii

Corespondența diplomatică a primului ministru Ion I.C. Brătianu, cât a mai ocupat această înaltă demnitate, dezvăluie, peste timp o multitudine de aspecte privind conținutul și evoluțiile raporturilor României cu Aliații în anii Marelui Război. Deciziile grele luate în acele momente de cumpană, dramatismul încercărilor prin care au trecut românii în anii 1917-1918 și, alături de ei, omul politic care s-a identificat cu destinul neamului său, ofera o lecție de luciditate și responsabilitate. Greu încercat în zilele armistițiului, dar în cele din urmă biruitor, poporul român în frunte cu Ion I.C. Brătianu, au reușit înfăptuirea Marii Uniri din cursul anului 1918.

---

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

DEZMEMBRAREA IUGOSLAVIEI. STUDIU DE CAZ: CROAȚIA

Drd. Daniel Brînză
Universitatea „Valahia” Târgoviște

Abstract

The disintegration of the Yugoslav space can be explained from both historical and geopolitical perspective. The special circumstances which led to the creation of the Serbo-Croatian-Slovene Kingdom in 1918 and the Yugoslav republic by Tito after the Second World War should be also addressed to the same extent. The existence of the Yugoslav state either as a kingdom or as a republic was faced with the unsolved major contradiction between two projects that were diametrically opposed: the federalist blueprint submitted by the southern Slavs especially the Croats who sought to bring together on an equal footing all the South Slavs, and the centralized and hegemonic blueprint inspired by Serbs, aimed at the integration of all Serbs in one state without tolerance for other nations. Croatia decided to leave the union and to repeal the federal legislation on its territory while launching a military confrontation with dramatic effects for both sides.

Key words: *croatians, serbs, ustasha, chetniks, ethnic cleansing*

Teritoriul Croației a fost locuit în antichitate de triburi de iliri, celți, grecii care au avut colonii la Marea Adriatică. În secolele II-I î.Hr. devine provincie a Imperiului roman, iar în secolul VII, grupuri de slavi meridionali (croații) se stabilesc în această zonă. Ei vor trece până în secolul IX sub autoritatea regatului franc și apoi a Imperiului Bizantin. În secolul IX apare prima structură politico-statală, un principat care în a doua parte a secolului X se proclamă regat. Datorită unor pericole externe, Croația se unește la începutul secolului XII cu Regatul ungar, situație ce va dura până în 1918. O parte a fostului regat, coasta dalmațiană revine Imperiului habsburgic, restul Croației fiind încorporat la Imperiul otoman. După pactul dualist (1867), Croația și Slovenia, cu regiunea Rijeka, revin la Ungaria, în timp ce regiunile de coastă rămân la Austria. După destrămarea imperiului dualist, la finele primului război mondial, Croația aderă în 1918 la Regatul Sârbilor, Croaților, Slovenilor. Între 1941-1945, își proclamă independența, devenind un stat-sattelit al Germaniei și Italiei. Potrivit Constituției din 1946, Croația devine una din cele șase republici, care alcătuiesc statul federal iugoslav postbelic, condus de Tito, care era de origine croat. În contextul crizei

prin care trece federația în 1990, Croația se pronunță pentru independență¹⁸⁶. În momentul încetării conflictului din Slovenia, se profila un altul în Croația, care va fi mai lung și mult mai dramatic. Explicația acestei particularități este oferită de situația etnică, deoarece sârbii locuiesc aici în zone compacte și sunt în proporție de 30%. Starea de spirit era inflamată de discursurile politicienilor croați care agitau sloganuri ce aminteau de ostașii fasciști, ca și de vechile atitudini sârbofobe. În fața acestor amenințări, populația sârbă din Kraina, pentru a-și conserva poziția, își va proclama autonomia și apoi independența în cadrul Republicii cu capitala la Knin. Cum secesiunea era clară, în mai 1991 apar primele ciocniri când armata sârbă bombardează nodurile de cale ferată spre Zagreb, cât și porturile Split, Zadar, Sibenik, ocupate de grupuri înarmate croate. La Vukovar sunt uciși 12 polițiști croați, dar și un soldat sârb, care este împușcat în cap de un polițist croat în timpul unei demonstrații la Split¹⁸⁷.

La 30 mai, Parlamentul croat hotărăște separarea și abrogarea legislației federale privind serviciul militar pe teritoriul Croației. Paralel continuă confruntările militare la Vukovar, borovo Selo, Sotin. Efectele primelor confruntări au fost rapide: 300.000 de refugiați unii spre interiorul Croației, alții spre Serbia sau Ungaria¹⁸⁸. Trebuie precizat că din cercetările existente s-a conturat opinia că nu se poate vorbi de fronturi de luptă clar delimitate și conturate, dar fiecare parte avea obiective clare: croații să exercite puterea suverană pe întreg teritoriul, în timp ce sârbii să își apere enclavele lor. Războiul a căpătat dimensiuni groaznice: atrocități, măceluri și chiar genocid. „Nimeni nu a umblat cu mânuși și cu prea multe scrupule”¹⁸⁹.

Procedurile militare moderne au alternat cu cele specifice medievale: coase, securi, torturi, bestialități incredibile (capete tăiate, ochi scoși, tăierea organelor genitale masculine). Sârbii din Krajna duceau un război de apărare numit „războiul trunchiurilor doborâte de la trunchiurile de copac doborâte pentru a bloca înaintarea croată.

La 12 mai, președintele croat Franjo Tudjman trimite un ultimatum, prin care cere sârbilor să depună armele, să recunoască guvernul legal al Croației, să se respecte prevederile constituționale legate de judecarea militarilor care se fac

---

¹⁸⁶ Pentru evoluția istorică vezi *Enciclopedia Istoriei Universale*, Editura All, Bucuresti, 2000. p. 506, și *Război în Balcani. Iugoslavia, primăvara însângerată la sfârșit de secol*, Editura Aldo Press, Bucuresti, 1999, p. 105.

¹⁸⁷ *Război în Balcani, Iugoslavia, primăvara însângerată la sfârșit de secol*, Editura Aldo Press, Buc., 1999, p. 132.

¹⁸⁸ Idem, p. 133.

¹⁸⁹ *Ibidem*.

vinovați de acțiuni împotriva poliției legale a Croației. Se mai specifică faptul că dacă aceste cereri nu vor fi respectate, Croația cere intervenția UE și sesizarea Consiliului de Securitate ONU. UE are o poziție pasivă, reflexivă, dar convoacă, în 7 septembrie 1991, Conferința de la Haga, prezidată de lordul Carrington, unde se propune ca principiul autodeterminării popoarelor să se exercite numai dacă se ține cont de drepturile minorităților din fiecare republică. Sârbii nu au fost invitați la dezbateri, dar au trimis o scrisoare către Parlamentul European prin care se solicita ca regiunile sârbe din Croația: Kerajna, Slavonia, Baranja de Vest să se poată uni cu Serbia. Desigur, o privire pe hartă a teritoriului sârb din Croația și granițele Republicii Krajna arătau practic o întrerupere a comunicatelor către Dalmatia de Nord¹⁹⁰.

Este de semnalat că eșecul conferinței era previzibil, iar delegațiile din Slovenia și Croația s-au retras, de aceea s-a recurs la medierea ONU. Acest organism nu a acceptat o intervenție militară, rămânând varianta unui embargo în domeniul armamentului împotriva Iugoslaviei¹⁹¹.

Ne întrebăm dacă această propunere nu era oare iluzorie. ONU nu a acceptat formarea unei forțe de descurajare de 30.000 de soldați ai UE, propunerea făcută de guvernul olandez. Ostilitățile se reiau și în toamna anului 1991 armata populară iugoslavă asediază Vukovarul din estul Croației, cu o populație mistă (în 1991 erau 43,8% croați, 37,4 sârbi, 1,6% maghiari și aproape 10% alte etnii).

Orașul a fost distrus, 3.000 persoane omorâte și toate au culminat cu purificarea etnică a 20.000 croați, „locuitorii de altă origine decât sârbă au devenit subiectul unui brutal regim de ocupație bazat pe persecuții, crime, tortură, acte de violență (din actul de acuzare al Tribunalului penal internațional pentru fosta Iugoslavie). Se poate aprecia că după încheierea celui de al Doilea Război Mondial, Vukovarul a fost primul oraș ras de pe fața pământului, iar pagubele au fost imense. Trebuie precizat că orașul a fost apărat de forțe croate reduse (1800 persoane), care au ținut în șah o perioadă de 87 zile armatele iugoslave prin combinarea unor alternative defensive: minarea drumurilor, echipe antitanc mobile, lunetiști în zonele fortificate. Aceste acțiuni aveau menirea de a împiedica pătrunderea sârbilor și în final să descurajeze intervenția și să obțină retragerea. Cu toate acestea, în cele din urmă, orașul a fost cucerit, iar trupele sârbe s-au dedat la multe excese. Tribunalul penal i-a pus sub acuzare pe trei foști ofițeri ai armatei populare iugoslave, Mile Mrksić, Miroslav Radić și Veselin Sljivancanin care au

---

¹⁹⁰ C.I. Christian, , *Sângeroasa destrămare – Iugoslavia*, Editura Sylvi, Bucuresti, 1994, p. 274-275.

¹⁹¹ *Ibidem*.

comandat trupele ce au ridicat 400 de oameni dintr-un spital, după care i-au ucis pe cea mai mare parte dintre ei. În actul de inculpare se afirmă că 300 dintre cei ridicați au fost transportați la o fermă unde au fost puși să fugă între două linii de soldații care îi băteau. Ulterior, prizonierii au fost despărțiți în grupuri de 10-20 de persoane, duși într-o râpă împădurită, unde 264 croați și membrii ai altor etnii decât sârbă au fost împușcați, iar apoi îngropați cu ajutorul unui buldozer într-o groapă comună (citată din rechizitori TPI)¹⁹².

Trebuie să remarcăm faptul că în prima parte a războiului forțele sârbe reușesc lărgirea teritoriului de contact între regiunile autonome gen Krajna, ajungând de la 18,5% control teritorial la 42%¹⁹³.

În Dalmația, acțiunea principală a fost îndreptată spre Adriatică, iar prin cucerirea podului de la Maslenica, Dalmația a fost tăiată complet în două. Replica dată de croați a constat în blocarea cazărmilor armatei iugoslave din întreg teritoriul, ceea ce a dus la riposta flotei sârbe care a bombardat principalele porturi croate de la Pola până la Dubrovnik. În acest context, în septembrie 1991, au loc convorbiri între Milosević și Tudjman, care par a calma lucrurile. Blocada cazărmilor este suspendată, în replică flota sârbă ridică blocada porturilor¹⁹⁴. Dar conflictul reizbucnește prin atacarea și ocuparea de către sârbi a Dubrovnikului.

La începutul lunii octombrie se produce un eveniment ce este determinat de starea armatei sârbe: generalul colonel Anton Tus, șeful de stat major, trece de partea croată, ceea ce va reechilibra situația¹⁹⁵. Sârbii își vor orienta atacurile către Slovenia de est, dar presiunile internaționale și unele neînțelegeri între sârbi duc la o stabilizare a frontului. La 15 noiembrie se încheia un armistițiu, în urma căruia armata sârbă începe retragerea din Zagreb, Sombor și alte orașe de pe litoral. Alarmată de dimensiunile confruntărilor înainte de armistițiu, ONU a trimis o misiune a lui Cyrus Vance la fața locului pentru a studia oportunitatea trupelor ONU în zonă. La sfârșitul anului, planul ONU a fost acceptat de ambele tabere. Se avea în vedere dislocarea în zonele de conflict inițial a 10.000 de căști albastre (UNPROFOR), împărțite în trei zone de protecție. În aceste zone trebuia să se înceapă demilitarizarea, unitățile armatei iugoslave să se retragă de pe întreg teritoriul și toate formațiile paramilitare dezarmate.

Ulterior, în toamna anului 1992, o Conferință internațională la Geneva restabilește pacea și normaliza situația. În acest context, părea că războiul a încetat,

---

¹⁹² Pentru informații suplimentare vezi site-ul SETimes.com.

¹⁹³ *Război în Balcani, op. cit.*, p. 137.

¹⁹⁴ C.I. Christian, *op. cit.*, p. 277.

¹⁹⁵ *Război în Balcani, op. cit.*, p. 277.

dar el a mai avut o a doua fază, când, în 1995, armata croată reînnoită a lansat un atac împotriva sârbilor din Krajina, trimițând în exil mii de locuitori care s-au dus spre Bosnia și Serbia. Această operațiune fulger face parte din războiul de independență croat și a avut loc la începutul lunii mai. Acțiunea a fost posibilă și pentru faptul că guvernul sârb, ca urmare a presiunilor internaționale, nu a mai acordat sprijin sârbilor din Krajina. Trebuie să precizăm în acest context, pe baza unor surse documentare provenite de la Departamentul Apărării SUA ne dezvăluie sprijinul pentru Croația. În perioada post războiul rece strategia americană a urmărit să nu apară alte superputeri rivale în Europa Occidentală, Asia sau în fosta URSS. Prin urmare, situația din Iugoslavia din 1990 a fost atent urmărită. E altminteri, documente declasificate din perioada comunistă atestă acest fapt. Astfel, un document datat 17 iulie 1971 al Biroului Național de Estimări (CIA) prezenta un raport intitulat „Iugoslavia – o estimare informativă” în care spunea că situația era extrem de dificilă, că pe termen scurt va rămâne unită, dar că existau trei elemente volatile: animozitatea tradițională sârbo-croată, lupta albanezilor Kossovare pentru eliberare, interesele conflictuale între zonele bogate și cele sărace. Raportul avea și o predictibilitate legată de evenimentele pe termen mediu și lung din Europa și specifica faptul că posibilele tensiuni din spațiul iugoslav vor afecta stabilitatea și securitatea întregului continent european¹⁹⁶.

Interesant de remarcat este că Raportul CIA amintea și de România și atitudinea ei față de o eventuală operațiune militară sovietică în Iugoslavia, și preciza că aceasta ar fi fost privită ca o amenințare directă la adresa ei și deci România va refuza să participe la ea. Un alt document CIA din aprilie 1990 desecretizat și publicat pe site-ul ZiaristiOnline.ro are și el caracter premonitoriu pentru evoluția ulterioară a statelor din Europa de Est și Balcani. Raportul intitulat „The Future of Eastern Europe” vorbește de o posibilă dezintegrare a spațiului iugoslav prin expresia „if it holds together”¹⁹⁷.

Iată de ce poziția americană este de înțeles întrucât SUA nu deorea o creștere nemăsurată a influenței Germaniei. De aceea, în faza finală a conflictului sârbo-croat SUA a sprijinit ofensiva croată, CIA oferind informații vitale armatei croate, iar consilieri americani au pregătit această armată și l-au sprijinit pe generalul croat Ante Gotovina, inculpat ulterior pentru crime de război (asasinate, jafuri, purificare etnică)¹⁹⁸. De altfel, un demnitar de la Departamentul de Stat declara faptul că

---

¹⁹⁶ Pentru detalii vezi www.dosaresecrete.ro.

¹⁹⁷ ZiaristiOnline.ro.

¹⁹⁸ <http://www.timensoline.couk/tol/new/world/europe/article3522828-ece>.

statul croat a devenit „aliatul nostru strategic de facto”¹⁹⁹. SUA urmărea să creeze un pol de dominație în această zonă în eventualitatea constituirii unui alt pol la Belgrad, dar legat de blocul slav cu rezonanțe la Moscova. Și alte state din Europa au acordat sprijin militar Croației. Astfel, armament a primit Croația de la țări catolice ca Germania, Polonia, Ungaria, dar și din țări extraeuropene ca Panama, Chile, Bolivia. Potrivit unor rapoarte, Croația a achiziționat mai multe MIG21 din Germania și Polonia, alături de voluntari veniți din Europa Occidentală, diaspora croată, toți animați de ideea unei cruciade împotriva comunismului sârb. Pe de altă parte, croații bogați din Europa Occidentală și SUA au contribuit cu fonduri, pentru procurarea de arme, echipamente și au făcut lobby pe lângă Congresul și președintele SUA²⁰⁰.

Într-o foarte interesantă lucrare legată de războiul electronic se arată în ajunul războiului că Germania a trimis Croației cea mai modernă tehnică de urmărire și ascultare a traficului telefonic. În fostul centru de pregătire a apărării teritoriale de la Rakitje, lângă Zagreb, au fost instalate aparatură pentru ascultarea simultană a 50.000 de convorbiri telefonice²⁰¹. Din această perspectivă reiese clar siguranța atacului croat de la Vukovar din 1995, eveniment ce va duce la încheierea războiului. În urma acestui atac urmările au fost dramatice: 200.000 de sârbi au fost alungați și 150 uciși. Generalul Gotovina, care a condus operațiunea „Furtuna”, a fost condamnat la 24 de ani de închisoare de către T.P.I. Acest eveniment a devenit un simbol pentru Zagreb, care îl comemorează ca pe o mare sărbătoare națională în timp ce Belgradul îl privește ca un moment tragic. Documente publicate arată că în operațiunea amintită armata croată a folosit 1.000.000 soldați, 150 blindate, 200 transportoare, 40 lansatoare de rachete, 300 piese de artilerie²⁰².

Toată această logistică explică rapiditatea și succesul atacului împotriva enclavei sârbe din Krajna. Trebuie precizat în spirit obiectiv că orgoliul și sentimentul apartenenței la un anumit grup etnic au determinat comportamente atât de o parte cât și de alta. La aceasta putem spune că populația croată catolică era dominată de apartenența ei la o cultură de tip occidental, pe când sârbii la una de tip oriental. Din aceste motive, sentimentele separatiste au fost exacerbate. Este demn de luat în seamă că la baza sentimentului naționalist sârb în cazul Croației au stat și alte fenomene legate de explicarea conflictului. Este vorba de unele stereotipuri și

---

¹⁹⁹ *Război în Balcani, op. cit.*, p. 141.

²⁰⁰ *Ibidem.*

²⁰¹ Dușan Baiskii, *Război pe internet*, Editura Waldpress, Timișoara, 2004, p. 6.

²⁰² Altermedia.info.

teoria țapului ispășitor, care duce la evenimente ce au legătură cu situația Iugoslaviei pe atunci regat în cel de al Doilea Război Mondial. În aprilie 1941, forțele germane, italiene, maghiare și bulgare au atacat fără declarație de război Iugoslavia, care a dispărut ca stat. Croația a devenit independentă și guvernul ei profascist a trecut la violențe împotriva sârbilor. Ante Pavlevici dorea să creeze o Croație „fără sârbi”, deși aceștia erau 30% din populație. În mai multe sate locuite de sârbi s-a trecut la botezuri forțate și la recroatizarea populației ortodoxe. Documentele și rapoartele publicate arată că în Croația fascistă 200.000 sârbi au fost omorâți. O scrisoare a omului politic croat Prvoșlav Grizogono către episcopul dr. Alojzije Stepinac din 8 februarie 1942 dezvăluie ca un arc peste timp aceste fapte. El spune: „Acei sârbi nevinovați au fost tăiați pe loc, li s-a aprins părul și barba... arși de vii în propriile lor case și în biserici, , au fost opăriți cu apă fiartă, li s-au scos ochii, li s-au tăiat limba, urechile, nasul... Râurile Sava, Drava, Dunărea și afluenții lor au cărat sute și sute de corpuri ale victimelor. Au fost găsite cadavre cu inscripția „Direcția Belgrad”²⁰³.

Iată, așadar, un trecut cu multe răni care explică de ce sârbii, în 1991, nu doreau să renunțe atât de ușor la teritoriile lor din Croația²⁰⁴. Pe de altă parte, trebuie spus că și naționaliști sârbi (cetnicii) din al Doilea Război Mondial doreau o Serbie Mare cu anexarea unor părți din Croația, Slovenia, Albania. Pentru ei răzbunarea era o chestiune de onoare. De aici putem desprinde și de ce la croați a apărut etnonaționalismul. Întrebarea care se ridică este dacă această „isterie etnonaționalistă” nu este mai veche și are rădăcini istorice încă în secolul XIX. Urs Altermatt, profesor de istorie contemporană la Universitatea din Freiburg, în cartea sa consacrată analizei fenomenului etnonaționalist vorbește de o Europă care „suferă de tumori canceroase identitare”²⁰⁵. Este cazul de față, când un grup etnic și religios nu s-au tolerat, nu au stabilit de comun acord un mijloc de conviețuire și atunci ruptura era inevitabilă, mai ales că fiecare se temea de hegemonia celuilalt. În acest fel, conflictul a fost de fapt o revărsare (spill-over) a naționalismului cu efect devastator. Este un exemplu care demonstrează că granițele politice nu au ținut cont de drepturile etnice și că în plus au existat și contradicții religioase peste care s-au suprapus cele de natură culturală.

De altfel, se impune să analizăm mai în profunzime situația generală și istorică a zonei Balcanice, de ce aceasta a fost considerată un butoi cu pulbere al

---

²⁰³ C.I. Christian, *op. cit.*, p. 157.

²⁰⁴ Pentru purificarea etnică dintre 1941-1944 vezi pe larg Holm Sounhaussen, *Experimentul Iugoslavia*.

²⁰⁵ Urs Altermatt, *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, Editura Polirom, 2000, p. 11.

Europei, de ce aici a existat o animozitate între popoare de nereconciliat. Istoria acestei zone, dacă ne referim numai din secolul XIX, a adus intersectarea a numeroase sfere de influență și interese fie otomane, austriece, austro-ungare, țariste. Se poate spune „Dacă Balcanii n-ar exista, ar trebui inventați”. Dominația otomană și modul de guvernare specific a permis fiecărui grup etnic-spiritual să existe în sine ca status-quo. Otomanii, pe lângă exploatarea economică, nu și-au propus să formeze o națiune proprie, iar în raiale fiecare grup a putut trăi fără să se amestece cu altele, într-un particularism care atunci când s-a deșteptat a avut un potențial electric. Astfel, sârbii au trăit cu același sentiment al eroicului, numai ei au prioritate, croații au avut conștiința că ei sunt slavii din zona austriacă, albanezii că ei reprezintă cel mai vechi popor, încât pare că „Balcanii reprezintă spiritul vrajbei eterne”²⁰⁶.

Spre exemplu, războaiele balcanice (1912-1913) vor ilustra acest fapt și vor aduce noi schimbări în raportul de forțe din Balcani. Serbia va ajunge în fruntea tuturor slavilor prin victoriile ei și va avea pretenția ca sub egida ei să se realizeze o unire a acestora. Acest fapt va face să contrabalanseze visul croat sprijinit de Austro-Ungaria de a realiza o uniune croată. Croația își vedea astfel amenințată poziția de lider. Un alt element al analizei în acest plan este cel demografic. Extinderea numerică a unui grup generează presiuni de mai multe tipuri: economice, sociale, politice, asupra celor mai puțin prolifici și dinamici, spre exemplu, în 1961, în Kosovo, 67% erau albanezi musulmani în timp ce 24% erau sârbi ortodocși, ceea ce va genera un timp o plecare a sârbilor. Aceasta explică de ce, după 1990, în zonă, 10% mai erau sârbi, care însă nu renunțau în a vedea în această zonă leagănul lor istoric²⁰⁷.

Un asemenea fenomen se poate găsi și în alte zone, chiar dacă în sens invers. Astfel, în Bosnia-Herțegovina, tot la începutul deceniului șapte al secolului XX, procentul sârbilor era de 43%, iar cel al musulmanilor 26%. După 1990, proporția se inversează. Un luptător sârb, în 1992, se întreba: „De ce îi omorâm pe copii?” și primea următorul răspuns: „Pentru că într-o zi vor crește și va trebui să-i omorâm atunci”²⁰⁸.

În analiza noastră nu poate să lipsească factorul religios. Atâta timp cât fiecare grup religios a fost dominat de o forță imperială sau de regimul politic, el nu s-a putut manifesta. Dar când a încetat acest factor, aceste identități religioase au căpătat o nouă importanță în a se identifica cu propria sa cultură spirituală. Sârbii

---

²⁰⁶ Herman Keyserling, *Analiza spectrală a Europei*, Institutul European Iași, 1993, p. 275-276.

²⁰⁷ *Război în Balcani*, op. cit., p. 121.

²⁰⁸ Idem, p. 122.

din Croația sau Bosnia au devenit naționaliști, s-au identificat cu Serbia Mare, cu Biserica Ortodoxă și au devenit extremiști, în timp ce croații s-au identificat cu Occidentul catolic. Modelul multicultural s-a spart chiar și acolo unde grupurile erau mai laice și au declarat că nu poate să coexiste o religie de pildă islamică alături de alta neislamică. Spre exemplu, în Bosnia, după 1990, a fost reactivată Declarația islamică, carte publicată în 1970, scrisă de Izetbegovici²⁰⁹.

Iugoslavia a fost locul cel mai complex unde „liniile de falie” cum le numea Samuel Huntington s-au activat. Desigur că în analiza noastră nu poate lipsi factorul politic. Destrămarea comunismului a intensificat și în fosta Iugoslavie nevoia grupurilor politice de a merge spre democrație. Alegerile parlamentare nu au mai putut fi organizate la nivel național, ci pe republici, ceea ce a oferit posibilitatea liderilor de a folosi identitățile împotriva centrului, de a uzita naționalismul pentru a câștiga și, pe această cale, de a susține independența. Așa cum spunea într-o expresie când „ethnos devine demos”, rezultatul este un polemos, un război²¹⁰.

Pentru a ilustra rolul politicului în procesul dezmembrării statului iugoslav trebuie să introducem aici și factorul istoric.

La sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, granițele Iugoslaviei au fost trasate de noua putere comunistă în frunte cu Tito. Acestea nu au urmărit criteriile istorice și etnice, geografice sau demografice, ci au fost voința noii conduceri. Astfel, în trasarea granițelor Croației în cadrul noului stat federativ comunist, un rol important l-a avut Milovan Dyilas, membru al Biroului Politic, devotat al ideii de neutralizare a sârbilor. El nu a luat în calcul elementele istorice, culturale, etnice, ci a respectat indicațiile lui Tito. Ar putea fi interesant faptul că, la o observație că unele zone locuite de sârbi au rămas fără sârbi, el a replicat: „Dacă nu sunt sârbi, vom aduce aici chinezi”²¹¹. În memoriile sale, el evocă un episod extrem de interesant pentru explicarea a ceea ce putem numi o împărțire făcută după ureche. Este vorba de o propunere a lui Mosa Piyade, un lider comunist, evreu, care, întors în Croația cu documente, hărți, statistici, a pus problema ca sârbilor din Croația să li se acorde autonomia. El a prezentat o hartă în care zona Lika-Banija-Koralun, populată de sârbi, și Slavonia, împreună cu alte teritorii cu sate mixte și croate, să formeze „Provincia autonomă sârbă”, pentru că sârbii au luptat eroic aici împotriva ocupanților. Această propunere a avut efectul unei „bombe”,

---

²⁰⁹ Idem, p. 125.

²¹⁰ Idem, p. 124.

²¹¹ C.I. Christian, *op. cit.*, p. 191.

care va exploda după 1991, căci atunci ea a fost respinsă pe motiv că nu există mari diferențe între croați și sârbi²¹².

Se poate spune că, în acest fel, se creau premisele pentru viitorul conflict izbucnit în 1991, când secesiunea croată a determinat populația sârbă din Krajna să-și declare republica autonomă. Croația comunistă cuprindea un teritoriu ce depășea Croația lui Pavlevici, căci erau reunite trei provincii istorice: Croația centrală, Slavonia, Dalmația. Se cuvine să analizăm și factorul geo-politic care a avut un rol important. Este clar că atât Slovenia cât și Croația au fost importante pentru Zona Occidentului.

După 1990, acesta a încurajat ideea că statul-providență nu mai poate avea rolul protector, că trebuie construită democrația în fostele state comuniste. Societatea de piață era alternativă la ieșirea din totalitarism. Pentru vestul Europei, sentimentul național era văzut ca ceva ciudat, pe care conducătorii comuniști l-au manipulat în interese personale. Se înscriu aici ca exemplu România, Iugoslavia, dar și mica Cecenie, care a fost dusă la distrugere de practicile lui Dudaev. După 1990, alte teme au apărut în prim plan: umanitarismul, ecologia, dreptul minorităților, civismul, elogiul eterogenității. Pe acest fundal apare ideea reactualizată în Europa a multiculturalismului ca o „politică a recunoștinței”, al nevoii de demnitate exprimată de grupurile „subalterne”. Se pleacă de la necesitatea recunoașterii diferențelor, a echivalențelor, a șanselor de viață și, în final, la proclamarea cu solemnitate a minorităților etnice, religioase, etnice. Astfel, grupuri active ce reprezintă comunități își negociază statutul, poziția și vor obținerea de avantaje sau chiar puterea²¹³. Sigur că Occidentul are percepții diferite față de situația Europei de Este după 1990, naționalismul fiind văzut doar ca o mică componentă, ca un ingredient. Astfel de viziune l-a făcut, în 1991, pe președintele Franței, Mitterand, să declare la Frankfurter Allgemeine Zeitung că Croația aparținuse blocului nazist²¹⁴.

Se pune întrebarea: Cum putem aprecia în cazul celor două foste republici iugoslave pe care le-am tratat în capitolul de față, rolul principiului autodeterminării?. Acest principiu este o manifestare a voinței populare prin care se pot lua decizii, în anumite momente, privind propria soartă politică. Conceptul a apărut în Revoluția franceză (1789), în baza ideii că fiecare popor este stăpân pe teritoriul său și s-a dezvoltat în secolul XIX în mișcările de independență națională.

---

²¹² *Ibidem.*

²¹³ Guy Hermet, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Editura Institutul European, 1997, p. 325.

²¹⁴ Idem, p. 328.

La finele primului război mondial, acest principiu a devenit subiect de dezbatere internațională referitor la problemele naționalităților și a statutului minorităților etnice, după ce fusese punctat de președintele SUA, Wilson, în cele 14 puncte de reorganizare a lumii după război²¹⁵.

În cazul fostei Iugoslavii, acest principiu s-a aplicat nu popoarelor, ci republicilor, alterând astfel sensul lui inițial. UE dorea să salveze ideea de frontieră inviolabilă, dar nu s-a ținut cont de minorități (sârbii din Croația). Mai mult, acest drept a fost pus în corelație cu raporturile de forță care se creaseră în zonele de conflict. Transformarea granițelor administrative în granițe de stat a creat un precedent care a determinat noile guverne din Slovenia și Croația să refuze orice alte drepturi de autonomie teritorială de teama unor secesiuni, ceea ce a încurajat acțiunea de purificare etnică, devenită de multe ori un simbol, o valoare necesară²¹⁶. Este motivul pentru care în 1999 UE a lansat, deși cam tardiv, Pactul de stabilitate în sud-estul Europei, care propunea ajutoare economice și integrare la schimb pentru a se renunța la puseurile naționaliste. Trebuie să precizăm că dintre toate spațiile comuniste, tranziția spre democrație a fost doar în fosta URSS și Iugoslavia îngreunată de războaie secesioniste. În cele două spații au existat și anterior tendințe reformiste, dar și momente de crize majore (destalinizarea în URSS sau primăvara croată) în ambele sesizăm o mișcare a societății civile destul de slabă. Mai există o asemănare între cele două spații în ceea ce privește implicarea maselor în procesele tranziției care a fost importantă prin mobilizarea etnică, ceea ce a dus la războaie. De fapt, revoluțiile din răsăritul Europei au avut caracter triplu reiectiv: au fost revoluții naționale de respingere a hegemoniei externe (URSS) revoluții politice de înlăturare a regimurilor dictatoriale și revoluții economice de respingere a economiei de comandă²¹⁷.

În spațiul iugoslav, dezintegrarea mai poate fi explicată și din perspectivă istorică. Nu trebuie să pierdem din vedere condițiile speciale în care s-a format la 1918 regatul sârbo-croato-sloven, care avea încă de la început încorporat o mare contradicție. Este vorba de cele două proiecte care erau diametral opuse: proiectul de tip federalist înaintat de slavi sudici în special croați ce urmărea reunirea pe picior de egalitate a tuturor slavilor sudici, și proiectul centralizator și hegemonic, inspirat de sârbi, care viza integrarea tuturor sârbilor într-un stat, fără a tolera alte națiuni²¹⁸.

---

²¹⁵ *Enciclopedia de istorie universală, op. cit., p. 272.*

²¹⁶ Stefano Bianchini, *op. cit.*, p. 185.

²¹⁷ Adrian Pop, *op. cit.*, p. 213.

²¹⁸ Jean Françoise-Soulet, *op. cit.*, p. 167.

Se poate vorbi că bazele regatului au fost ca un divorț produs încă din noaptea nunții. Același lucru s-a întâmplat și în creația federației comuniste cum deja am arătat. Ne rezumăm aici de a reveni cu un exemplu. Nu se împlinise un an de la moartea lui Tito, figură emblematică a țării, când au izbucnit revolte în Kosovo (1981), în primii ani după moartea lui Tito, totul se clatină în Iugoslavia; că tot ce-i dădea forță și reputație țării este brusc pus sub semnul întrebării; nivelul de trai al populației, coeziunea interetnică, arbitrajul Ligii Comuniștilor²¹⁹.

Un alt factor perturbator în stabilitatea Iugoslaviei l-a jucat și ambițiile personale ale unor lideri carismatici și naționaliști care voiau fiecare să conducă în propriile republici: Slobodan Milosević în Serbia, Franjo Tudjman în Croația. În cazul primului, ascensiunea a fost rapidă: în 1986 devine președintele comuniștilor din Serbia, apoi în anul următor face o vizită în Kosovo și declară sârbilor de aici „Nu veți mai fi loviți niciodată”. În 1989, devine președintele Republicii Serbia, de unde va promova ideea unei hegemonii sârbești sub lozinca „Serbia Mare”. După conflictele din Croația și Bosnia-Herțegovina, încercă să-și modereze poziția. Se confruntă cu o opoziție chiar și în interior care îl acuză de practici nedemocratice ca de exemplu anularea alegerilor administrative din 1996 câștigate de opoziție. În 1998 a decis intervenția în Kosovo, ceea ce va genera proteste internaționale, dar și manifestații de stradă și în 2000 este arestat și apoi închis pentru crime de război. O caracterizare interesantă a setei de putere a lui Milosević o face Ivan Stambolic, asasinat în 2000, care fusese coleg de partid „nici de această dată nu-ți pasă ce mijloace vei folosi pentru a-ți păstra puterea absolută, te interesează doar rezultatul. Cu tancuri și străjeri, încerci să păstrezi regimul tău personal cu orice preț, apărând o stare de lucruri în care nu mai credem nici noi, nici lumea din jurul nostru”²²⁰.

Milosević mai era acuzat că are legături cu rețelele de tip mafiot, că elibera criminali din închisori pentru a le încredința diverse misiuni. De asemenea, el a sprijinit activitatea Serviciului Sârb de Securitate (SDB) să se ocupe de distribuție și vânzare de droguri. Tot din inițiativa lui Milosević s-a înființat, în 1991, o unitate pentru operațiuni speciale în orașelul Kula. Ea avea ca misiuni: activități de apărare a securității naționale în condițiile unui pericol iminent pentru existența poporului sârb, acțiuni antiteroriste, precum și combaterea genocidului și epurării etnice. „Beretele roșii” au fost numiți într-o confuzie întreținută pentru a se crea impresia că această forță era foarte numeroasă²²¹.

---

²¹⁹ Idem, p. 170.

²²⁰ Raico Cornea, *Serbia, anii șobolanilor*, Editura Nemira, 2003, p. 56.

²²¹ Idem, p. 68-69.

O acțiune larg mediatizată a acestor forțe a fost eliberarea militarilor din forța de menținere a păcii UNPROFOR luați prizonieri de armata sârbilor bosniaci. De asemenea, unele informații apărute în cotidianul macedonean Dnevnik și preluat de agenția bulgară Focus, ne relevă faptul că Milosević avea foarte mulți spioni în zona Balcanică, inclusiv România, iar cei mai mulți (700) în Kosovo. Desigur, există și multe ipoteze și teorii contradictorii, scenarii care au apărut după consumarea evenimentelor. Site-ul ziare.com a inserat sub titlul „Teorie năucitoare. Războiul dintre Serbia și Croația o mare farsă?” un articol, care sugerează o posibilă înțelegere între Milosević și Tudjman. Se vorbește de prezentarea unui film documentar la festivalul Zagrebdox, care susține că între cei doi lideri a existat o înțelegere de a înscena războiul pentru a diviza Bosnia-Herțegovina. Scenariul nu se bazează pe documente oficiale, ci doar pe imagini de arhivă și informații de presă. Sunt prezentate mărfuri ale fostului președinte croat Stipe Mesic, conform cărui Tudjman ar fi fost fascinat de Milosević, cu o bucată din Bosnia și că Tudjman ar fi vorbit de „greșelile făcute în trecut”. Se spune că cei doi au fost în legătură permanentă până în ultima fază a războiului, când armata sârbă a bombardat Vukovarul, printr-o linie telefonică protejată împotriva interceptărilor, pe care ziariștii au numit-o „Slobofon”. Între 1990-1995, cei doi s-au întâlnit de 47 de ori, iar în primăvara lui 1991, ei s-au văzut la reședința de vânătoare a lui Tito, aflată la Karadjordjevo, unde au discutat de o împărțire a Bosniei. Ceva mai târziu au împărțit și delimitat noile granițe ale Balcanilor pe un șervețel. Toate acestea sunt deocamdată la nivel de supoziții și arată încă o dată ce rol poate juca presa în astfel de evenimente. Trebuie să precizăm că și în timpul războiului au existat articole de propagandă, ce urmărea să prezinte adversarul în postură dezumanizantă.

În 2009, un Raport al Asociației Independente a jurnaliștilor sârbi asupra crimelor de război, analizează comportamentul soldaților. Astfel, ziaristul Nino Brajovic, fost reporter la radio-televiziunea Serbia, a făcut relatări de pe câmpul de luptă de la Vukovar. El l-a felicitat pe Veselin Sljivancanjan, care, ulterior, a fost condamnat pentru crime de război. Un articol publicat la 20 noiembrie 1991 vorbea de 41 copii sârbi, masacrați la Școala Borovo, ceea ce s-a dovedit doar o bombă de presă. De asemenea, Miljana Baletic, reporter de război la TV Novisad, a relatat luptele de la Dubrovnik și Vukovar și a numit membrii armatei croate „măcelari ustași”. Se impune să vedem ce s-a întâmplat în acest spațiu geo-politic, deoarece după colapsul comunist și dispariția bipolară din relațiile mondiale, România s-a regăsit într-un spațiu schimbat.

După 1990, țara noastră a fost prinsă și a avut în proximitatea ei factori de instabilitate atât în zona Balcanică, cât și în spațiul fostei URSS. Imediat după evenimentele din 22 decembrie 1989, ambasada României la Belgrad a transmis o telegramă prin care colectivul ambasadei se solidarizează cu Consiliul Frontului Salvării Naționale și sprijină programul acestuia. Milivoie Maksici, locțiitor pentru Afaceri Externe al secretarului federal, a arătat că Federația este pregătită să acorde ajutor în alimente și medicamente, și să primească răniți în clinica de chirurgie de la Novi Sad. De asemenea, s-a arătat că toate mașinile cu medicamente și alimente pe care Comunitatea Europeană le va trimite României vor putea utiliza căile rutiere iugoslave sau avioanele companiei JAI²²².

România a promovat după 1990 o relație de continuitate în relațiile de bună vecinătate cu spațiul ex-iugoslav. Principiul pe care diplomația românească l-a pus la baza relațiilor, cu acest spațiu a fost echidistantă, realismul și pragmatismul.

În 1993, președintele Ion Iliescu a vizitat Slovenia, Croația și Bosnia-Herțegovina. Țara noastră s-a pronunțat pentru menținerea păcii și de aceea a luat parte la acțiunile susținute de NATO și UE. În evoluția relațiilor româno-iugoslave, a existat o primă etapă caracterizată prin normalitate și vizite reciproce la cel mai înalt nivel, iar în 16 mai 1996, s-a semnat la Belgrad „Tratatul cu privire la relațiile de prietenie, bună vecinătate și cooperare”²²³.

Concluzii

Studiul dedicat începutului procesului de dezmembrare a statului iugoslav, ne conduce la observația conform căreia războiul din fostul spațiu iugoslav a pus o problemă generală privind sensul democrației. Spre deosebire de alte zone, aici democrația a fost plasată între cetățenie și etnie, ceea ce a pus problema organizării comunităților pe baze mult mai înguste. Perspectiva dramatică a acestor războaie este dată de faptul că instabilitatea din zonă a afectat continentul nostru la momentul respectiv. Acest conflict a fost posibil nu numai din rațiuni etnice interne, ci și din dorințe externe. Intonând același imn al drepturilor omului și apărării păcii, țările europene aveau scopuri și viziuni diferite, ceea ce a dus la exacerbarea radicalismelor protagoniștilor. Marele perdant au fost oamenii de aici: copii, barbati, femei, tineri și batrani, fie sarbi, fie croati, fie bosniaci. Acestia au suferit toate nenorocirile și urmarile războiului.

---

²²² D. Preda, M. Retegan, 1989 – *Principiul Dominoului*, Editura Fundației Culturale Române, Buc., 2000, Doc. 289, p. 486.

²²³ Monitorul Oficial, nr. 250/16 octombrie 1996.

Instrucțiuni pentru autori

Normele de redactare și ordinea inserării datelor: **titlu**; **numele** autorului (autorilor); **instituția și adresa de e-mail** a autorului (autorilor); **text** în MS-Office 2003 (nu Office 2007) de circa 20 pagini (incluzând și bibliografia) în limba română sau în limbile engleză, franceză, germană (format A4, margini de 2 cm, font Times New Roman, mărimea 12, justified, spațiere la un rând, paragraf de 1,27 cm; a nu se folosi tasta Tab și nici bara de spațiu pentru paragrafe; paginile nu vor fi numerotate); **rezumat** (limba engleză, franceză, germană), maxim 10 rânduri; **keywords** (limba engleză, franceză, germană, maxim 5); **sistem de referințe** (în text sau la subsolul paginii de tipul: Ionescu 1999, p. 21; font Times New Roman, mărimea 10, justified, fără paragrafe); **bibliografie** de tip Oxford-Humanities aranjată alfabetic după autori: nume autor, prenume abreviat, anul apariției lucrării, titlul, locul apariției (cărți); nume autor, prenume abreviat, anul apariției lucrării, titlul, revista, numărul volumului, locul apariției revistei, paginile (periodice); nume autor, prenume abreviat, anul apariției lucrării, titlul, In: numele editorului, titlul volumului, locul apariției, paginile; **nu se abreviază** denumirea revistelor și a editurilor; **histograme și tabele** în fișiere word separate; **toate tabelele, histogramele și figurile** trebuie să fie citate în text; **folder separat** pentru imaginile figurilor; **materiale grafice** scanate alb/negru sau color la 300 dpi (fotografii) și 600 dpi (desene), salvate în format .jpg; **lista abrevierilor; lista** tabelor, histogramelor și figurilor (bilingv, română/engleză, franceză, germană).

Trimiterea materialului prin e-mail (pentru fișiere mari se pot folosi websites sau pe CD prin poștă).

Termenele ultime de primire a articolelor: 1 februarie (pentru nr. 1), 1 mai (pentru nr. 2), 1 august (pentru nr. 3), 1 noiembrie (pentru nr. 4).

Responsabilitatea privind conținutul articolelor și studiilor revine în totalitate autorilor, în conformitate cu prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică. Autorii își asumă, de asemenea, responsabilitatea exclusivă pentru acuratețea rezumatelor în limbă străină.

© Toate drepturile sunt rezervate autorilor.

Instructions for the authors

To the authors wishing to publish a contribution in the review AUCDCI, we submit the following recommendations and suggesting order of data: **title**; **name** of the author(s); **institution and e-mail** address; English, French, German **text**, MS-Office 2003, around 20 p. bibliography included (page setup

A4, margins of 2 cm, Times New Roman 12, justified, line spacing single, paragraph 1,27 cm, no page numbers); **abstract** (maximum 10 lines); 5 maximum **keywords**; Oxford-Humanities **references** system for notes in text/footnotes and bibliography; Times New Roman 10, justified, line spacing single, no paragraph; **tables an charts** in separate word documents; **photos and drawings** in a separate folder; **images scanned** black/white or colour at high resolution (300 dpi for photos, 600 dpi for drawings, saved in .jpg format); **abbreviations**; **list** of tables, charts and caption of figures.

Materials may be sent by e-mail or on CD by mail.

The entire responsibility for the specialized information of the articles' content and for the translation is to be assumed by the authors.

Deadlines for sending the contributions (date of arrival): 1 of February (for 1st issue), 1 of May (for 2nd issue), 1 of August (for 3rd issue), 1 of November (for 4th issue).

© All rights reserved to the authors.